

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN CELAL NURİ İLERİ’NİN “YENİ ALFABE
VE İMLA DERSLERİ” ADLI ESERİ**

Sevinç İNAÇ

Danışman

Doç. Dr. Salim PİLAV

Kırıkkale - 2018

KABUL-ONAY

Doç. Dr. Salim PİLAV danışmanlığında Sevinç İNAÇ tarafından hazırlanan “Türkçe Eğitimi Açısından Celal Nuri İleri'nin ‘Yeni Alfabe ve İmla Dersleri’ Adlı Eseri” adlı bu araştırma, jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

Yukarıdaki imzaları geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../20.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL/AÇIKLAMA

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım “Türkçe Eğitimi Açısından Celal Nuri İleri'nin ‘Yeni Alfabe ve İmla Dersleri’ Adlı Eseri” adlı çalışmamı; bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu bunlara atıf yaparak faydalanmış olduğumu beyan ederim.

Sevinç İNAÇ

ÖN SÖZ

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte pek çok alanda değişikliklerin olduğu bilinmektedir. Her alanda olduğu gibi eğitim öğretim alanında da birtakım yeni düşüncelere yer verilmeye başlanmıştır. Cumhuriyet ile birlikte eğitimin başlıca amacını "ilköğretimi bütün millete yaymak" düşüncesi oluşturmaktadır. Bu yüzden okuma yazma öğretimi mühim konulardan biri hâline gelmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yılları olarak değerlendirilen 1923-1928 yılları, Türkçe ilkokuma ve yazma açısından çalışmaların sıkça yapıldığı önemli bir dönemdir. Bu dönem, okuma ve yazmaya gereken önemin verildiği, önemli çalışmaların yapıldığı, eserlerde iyileşmenin gerçekleştirildiği bir dönem olarak bilinmektedir. Cumhuriyetin ilanından Latin harflerinin kabulüne kadar olan dönemde, diğer dönemlerde olduğu gibi ilkokuma ve yazma öğretiminde ders kitabı olarak elifbalar kullanılmıştır.

Çalışma konusu olan Celal Nuri İleri'nin kaleme aldığı Yeni Alfabe ve İmla Dersleri, 1928 yılının Eylül ayında, daha Latin alfabesi kabul edilmeden önce basılmış dönemin Türkçesi ile Latin harflerini anlatan bir eserdir.

Çalışma, 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde giriş, araştırmanın problem durumu, amacı, önemi ve sınırlılıklarına; ikinci bölümde Cumhuriyet'in ilk yıllarında (1923-1928) elifba kitaplarında, ilkokuma ve yazma öğretimine ve Türkçe ilkokuma ve yazma öğretimin değerlendirilmesine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde müellifin hayatı ve eserleri ile eserin yazılış amacı ve yöntemine; dördüncü bölümde araştırmanın yöntemine; beşinci bölümde araştırmayla ilgili bulgulara ve yoruma yer verilmiştir. Sonuç ve öneriler bölümünde ise çalışma boyunca yapılan değerlendirmeler ve öneriler yer almıştır.

Çalışma sürecinde desteğini esirgemeyen fikirleriyle çalışmama yön veren saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Salim Pilav'a, çalışmama ışık tutan saygıdeğer hocam Doç. Dr. Deniz Melanlıoğlu'na ve yüksek lisans yapmama vesile olan değerli babam Dr. Öğretim Üyesi Hasan İnaç'a teşekkür ederim.

Ağustos - 2018

ÖZET

Asıl adı Mehmet Celalettin olan, çalışma hayatına avukatlıkla başlayan ancak asıl faaliyet gösterdiği alan gazetecilik olan Celal Nuri İleri'nin yazmış olduğu “*Yeni Alfabe ve İmla Dersleri*” (1928) adlı eser, dönemin Türkçesi ile Latin harflerini anlatan bir ilkokuma ve yazma kitabı olmasının yanı sıra içerisinde dil bilgisi konularını da barındıran bir eserdir.

Çalışmanın iki boyutu bulunmaktadır. Birinci boyutta eserin Latin harflerine aktarımı söz konusudur. Latin harflerine aktarımı sırasında eserin orijinaline sadık kalınmaya çalışılmıştır. Eserin Latin harflerine aktarımından sonra ise eser, Türkçe öğretimi açısından dil, biçim, içerik ve dil öğretim ilke, yöntem ve tekniklerine göre değerlendirilmiştir.

İki defa İkdâm gazetesinde yayımlandıktan sonra 1928 yılının Eylül ayında kitap hâlinde basılan eser, 110 sayfadan oluşmaktadır. Müellifin fazla ayrıntıya girmeden yeni imlayı izaha giriştiği bu küçük hacimli eser; öncelikle 17 derse ayrılmıştır. Bu derslerin ilk on dördünde yeni alfabe ve imla kuralları izah edilirken son üç derste “Tatbikat” başlığı altında verilen derslerin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için metin örneklerine yer verilmiştir. Kitabın sonunda yer alan *Tab’dan Sonra İlaveler* başlıklı kısmında ise 17 ders şeklinde anlatılan kaideler 10 maddede özetlenerek tekrar edilmiştir.

İçerik bakımından oldukça zengin bulunan bu eserde Latin alfabesi öğretilmeye çalışılırken genel olarak kullanılan dilin Osmanlı Türkçesi olduğu görülmektedir. Ancak müellif, örnek kullanırken daha iyi anlaşılmasını ve aralarındaki farkın daha iyi görülmesini sağlaması açısından Latin alfabesinden de yararlanmıştı. Eserde Latin alfabesi öğretimi, ayrıntılı bir dil bilgisi anlatımı gibi yazılmamış konulardan genel olarak bahsedilmiştir. Bu konular seçilirken ise özellikle yeni imlanın eski imladan yani Osmanlı Türkçesinden ayrılan yönleri üzerinde durulduğu görülmektedir.

Cumhuriyet’in ilanından Latin harflerinin kabulüne kadar olan sürede Latin harflerini tanıtmak ve öğretmek amacıyla kaleme alınan bu eser, ilkokuma ve yazma öğretimi açısından önemli bulunmuştur. Aynı zamanda Türkçe eğitimi açısından önemli olan dört temel dil becerisinden anlama becerileri olarak okuma ve yazma becerilerine ağırlık verildiği görülmüştür. Eser, Türkçe özel öğretim yöntemlerine göre değerlendirildiğinde ise eserde bütünlük, hayatîlik, bilinenden bilinmeyene, hedef kitleye görelilik olmak üzere dört ilke; anlatma ve gösterip yaptırma olmak üzere iki yöntem; soru-cevap, analiz-sentez, tamamlayıcı görev, özetleme, tekrar çalışması, ilgi kurma, anlamlandırarak kodlayarak öğrenme olmak üzere yedi teknik tespit edilmiştir. Eserin içerisinde bu ilke, yöntem ve tekniklere uygun örnekler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Celal Nuri İleri, Yeni Alfabe ve İmla Dersleri, İlkokuma ve yazma öğretimi, Türkçe öğretimi, Latin alfabesi.

ABSTRACT

The work named “*Yeni Alfabe ve İmla Dersleri*” written in 1928 by Celal Nuri İleri whose real name was Mehmet Celalettin who started his career as a lawyer but his main field of activity was journalism is a work that includes grammar subjects in addition to being a first reading and writing book describing Turkish of the period and the Latin alphabet.

The research has two dimensions. In the first dimension, the work was transferred to Latin letters. During the transfer to Latin letters, the work was tried to be faithful to the original. After the translation of the work to Latin letters, it was examined in terms of language, form, content and teaching grammar.

The work published into a book in September of 1928 after it was published twice in İdam newspaper consists of 110 pages. This small volume of work which the author attempted to explain the new orthography without much detail, was first divided into 17 lessons. While in the first fourteen of these courses, the new alphabet and orthography rules were explained, in the last three courses the text samples were included in order to provide a better understanding of the courses given under the heading “Exercise”. At the end of the book in the section entitled *Additions After Tabi*, the principles described in the form of 17 courses were summarized and repeated in 10 articles.

In this work, which is rich in content, it was observed that the language used in general is Ottoman Turkish while trying to teach Latin alphabet. However, the author also benefited from the Latin alphabet in order to make the difference between them better distinguished and better understood when using the example. In this work, the teaching of Latin alphabet is not written as detailed grammar knowledge, topics are mentioned in general. In the selection of these topics, it was seen that it is especially focused on aspects of the new orthography separated from the old orthography i.e. Ottoman Turkish.

In the period from the proclamation of the Republic to the acceptance of the Latin letters, this work written in order to introduce and teach Latin letters was found important in terms of teaching first reading and writing. It has also been observed that it was given emphasis on reading and writing skills which are two skills of the four basic language skills that are important for Turkish education. When the work was evaluated according to Turkish special teaching methods, in this work, four principles including integrity, functionality, from the known to the unknown, the principle of individual-specific teaching, two methods including explaining and show it and make it done, seven techniques including question-answer, analysis-synthesis, complementary task, summarizing, re-study, referring, learning by coding meaning have been identified.

Keywords: Celal Nuri İleri, New Alphabet and Orthography Lessons, The teaching of first reading and writing, Teaching Turkish, Latin Alphabet.

KISALTMALAR

L.A. : Latin Alfabesi

O.T. : Osmanlı Türkçesi

TDK: Türk Dil Kurumu

TABLÖLAR

Tablo 1: Cumhuriyetin kuruluşundan harf devrimine kadar Elifba kitapları (1923-1928)

Tablo 2: Eserin İçerik Tablosu

İÇİNDEKİLER

KABUL-ONAY	i
KİŞİSEL KABUL/AÇIKLAMA	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR	viii
TABLOLAR	ix
İÇİNDEKİLER	x
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Alt Problemler.....	1
1.3. Araştırmanın Amacı.....	2
1.4. Araştırmanın Önemi	2
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	2
1.6. Tanımlar.....	3
İKİNCİ BÖLÜM.....	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. İLKOKUMA VE YAZMA ÖĞRETİMİ	4
2.1.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında İlkokuma ve Yazma Öğretimi (1923-1928)	5
2.1.1.1 Elifba Kitaplarında İlkokuma ve Yazma Öğretimi	5
2.1.1.2. Türkçe İlkokuma ve Yazma Öğretiminin Değerlendirilmesi.....	8
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	10
3. CELAL NURİ İLERİ	10
3.1. Celal Nuri İleri'nin Hayatı	10
3.2. Celal Nuri İleri'nin Eserleri	11
3.2.1. Konularına Göre Eserleri	11
3.3. "Yeni Alfabe ve İmla Dersleri"nin Yazılış Amacı	13
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	14
4. YÖNTEM.....	14

4.1. Araştırmanın Modeli.....	14
4.2. Evren ve Örneklem	14
4.3. Verilerin Toplanması	14
4.4. Verilerin Analizi	15
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	16
5. BULGULAR VE YORUM	16
5.1. Eserin Şekil Özellikleri Açısından Bulgular.....	17
5.2. Eserin İçerik Özellikleri Açısından Bulgular.....	17
5.3. Eserin Dil Bilgisi Öğretimi Açısından Bulgular.....	23
5.4. Eserde Kullanılan Dil Bilgisi Terimleri ile İlgili Bulgular	41
5.5. Eserin Türkçe Öğretim İlke, Yöntem ve Teknikleri Açısından Durumu ve Özelliklerine Dair Bulgular	47
5.5.1. Türkçe Eğitiminde Göz Önünde Bulundurulması Gereken İlkeler	47
5.5.1.1. Bütünlük İlkesi	47
5.5.1.2. Hayatîlik İlkesi	49
5.5.1.3. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi	49
5.5.1.4. Bireye Özgü Öğretim İlkesi	51
5.5.2. Türkçe Öğretiminde Kullanılan Yöntemler	52
5.5.2.1. Anlatma (Takrir) Yöntemi.....	52
5.5.2.2. Gösterip Yaptırma Yöntemi	54
5.5.3. Türkçe Derslerinde Kullanılabilecek Teknik ve Taktikler.....	55
5.5.3.1. Soru-Cevap Tekniği	56
5.5.3.2. Analiz (Çözümleme) ve Sentez (Bireşim).....	57
5.5.3.3. Tamamlayıcı Görev/Bütünleyici Çalışma	58
5.5.3.4. Özetleme.....	59
5.5.3.5. Tekrar Çalışması.....	61
5.5.3.6. İlgî Kurma/İlişkilendirme.....	61
5.5.3.7. Anlamlandırarak, Kodlayarak Öğrenme Teknikleri.....	62
SONUÇ VE ÖNERİLER	64
KAYNAKÇA	66
METİN	68
Eserin Latin Harflerine Aktarımı	68

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın problem durumu, alt problemleri, amacı, önemi ve sınırlılıkları yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsayan 1923-1928 dönemindeki ilkokuma ve yazmaya yönelik kitaplar incelenmiş ancak Celal Nuri İleri'nin "Yeni Alfabe ve İmla Dersleri" hakkında herhangi bir incelemeye rastlanılmamıştır. Bu nedenle çalışmanın konusunu oluşturan bu eser incelemeye layık görülmüştür. Söz konusu eserin genelde dil öğretimi özelde ise Türkçe öğretimi ve alfabe öğretimi açısından özelliklerinin ne olduğunu bilmek bugünkü Türkçe eğitimi ve yabancı dil olarak Türkçe eğitimi çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Alt Problemler

- "Yeni Alfabe ve İmla Dersleri" adlı eserin ilkokuma ve yazma öğretimi açısından durumu nedir?
- "Yeni Alfabe ve İmla Dersleri" adlı eserin şekil özellikleri açısından durumu nedir?
- "Yeni Alfabe ve İmla Dersleri" adlı eserin içerik özellikleri açısından durumu nedir?
- "Yeni Alfabe ve İmla Dersleri" adlı eserin dil bilgisi öğretimi açısından durumu nedir?
- "Yeni Alfabe ve İmla Dersleri" adlı eserde kullanılan dil bilgisi terimleri nelerdir?
- "Yeni Alfabe ve İmla Dersleri" adlı eserin Türkçe özel öğretim ilke, yöntem ve teknikleri açısından durumu ve özellikleri nedir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Celal Nuri İleri'nin “Yeni Alfabe ve İmla Dersleri” adlı eserinin ilkokuma ve yazma açısından durumunun tespit edilmesi, Celal Nuri İleri'nin söz konusu eserde kullandığı öğretim ilke, yöntem ve tekniklerinin belirlenmesi ve dil bilgisi öğretimi açısından durumunun tespit edilmesi amaçlanmıştır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Dil öğretiminde çağdaş yöntem, teknik ve gelişmelerden yararlanmak önem arz etmekle birlikte o dilin tarihi süreç içerisinde öğretimine yönelik geçmişte yazılan eserlerini de dikkate almak faydalı bir yoldur. Cumhuriyet Dönemi, her alanda olduğu gibi Türkçe ilkokuma ve yazma açısından da verimli bir dönemdir. Bu dönem içerisine giren 1928 yılının Eylül ayında daha “Harf Devrimi veya Yazı Devrimi (3 Kasım 1928)” ilan edilmeden önce kaleme alınmış olan bu eser kitap hâlinde neşredilmesinden evvel iki defa İkdam gazetesinde de basıldığı bilinmektedir. Bu sebeple eserin bir ilköğretim kitabı olmadığı, halka Latin alfabesini tanıtmak ve öğretmek amacıyla yazıldığı sonucuna ulaşabiliriz. Ayrıca bu eser, günümüzde kullanılan yazım özellikleri hakkında da bilgiler barındırmaktadır. Tezimizin konusunu oluşturan bu eser, yukarıda belirttiğimiz hususlardan dolayı önemli bulunmuş ve incelenmeye layık görülmüştür. Ayrıca eser, Osmanlı Türkçesi ile anlatılmasının yanı sıra yer yer Latin alfabesini de kullanması bakımından önem arz etmektedir.

Söz konusu kitap ve dolayısıyla tez, genelde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde özelde ise ana dili Arapça ve Farsça olanlara Türkçe öğretiminde de kullanılabilir nadir eserlerdendir. Arapça ve Farsçadan gelen seslerin Türkçedeki karşılıkları gibi konularda yararlanılabilecek olan bu eser, Türkçe eğitimine katkı sağlaması açısından da önem arz etmektedir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılığı bulunmamaktadır. Celal Nuri İleri'nin “Yeni Alfabe ve İmla Dersleri” adlı eseri Latin harflerine aktarılarak eserde kullanılan öğretim ilke, yöntem ve teknikleri belirlenmiş dilbilgisi öğretimi açısından değerlendirilmiştir. Aynı zamanda ilkokuma ve yazma öğretimindeki önemi üzerinde durulmuştur. Elde edilen bilgiler ışığında eserin Türkçe öğretimindeki yeri ve önemi belirtilmeye çalışılmıştır.

1.6. Tanımlar

Dil: İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma (TDK, 2011: 664).

Dil bilgisi: Bir dili ses, kelime ve söz dizimi gibi çeşitli açılardan inceleyerek o dilin kurallarını tespit eden bilim dalı (Korkmaz, 1992: 73).

İmla: Bir dilin söz varlığını o dilde yürürlükte olan ses, şekil, köken vb. kurallara uygun olarak yazıya geçirme; dildeki sözleri kurallarına uygun olarak yazma (Korkmaz, 1992: 138).

İlkokuma: Okuma bilmeyen bireye, ilk kez okuma becerisi kazandırma etkinliğidir (Şahbaz, 2005: 8).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İLKOKUMA VE YAZMA ÖĞRETİMİ

İlk okuma ve yazma öğretiminin niteliklerine geçmeden önce konumuzun kapsamını oluşturan “ilk okuma ve yazma” sözcük grubuna değinmek gerekir. Bu sözcük grubunun “ilk okuma yazma”, “ilk okuma ve yazma”, “ilk okuma-yazma”, “ilkokuma yazma” gibi çeşitli yazım şekilleri bulunmaktadır. “ilkokuma” birleşik sözcüğü farklı bir kavramı karşılamaktadır. Sözcüğün çağrıştırdığı kavramda, herhangi bir metnin ilk kez okunması anlamı yoktur. İlkokuma, okuma bilmeyen bireye, ilk kez okuma becerisi kazandırma etkinliğidir (Şahbaz, 2005: 8). Bu sebeple çalışmamızda “ilkokuma ve yazma” şekli tercih edilmiştir.

Bilginin hızla üretildiği ve tüketildiği bir çağda yaşanmaktadır. Bu süreçte birey ve toplumun geleceği için bilgiye ulaşmak, bilgiyi kullanmak ve bilgiyi üretmek gerekir. Bu durum ancak nitelikli bir eğitim ile gerçekleşebilir. Nitelikli bir eğitimin temeli de ilkokuma ve yazma öğretimini gerekli kılmaktadır (Güneş; Uysal; Taç, 2016: 23). İlkokuma yazma öğretimi en temel ihtiyaçlardandır. Bireyin kendini gerçekleştirme, hayata hazırlanması, sosyal bir varlık olarak toplumla etkili iletişime geçebilmesi, var olan yazılı ve görsel materyalleri anlaması, kendini etkili bir şekilde yazılı ve sözlü olarak ifade edebilmesine imkân sağlar (Bay,2008; Güneş; Uysal ve Taç, 2016: 23).

Hayati Akyol vd. (2013: 24) “Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi” adlı eserinde ilkokuma yazma öğretiminin temel amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır:

1. Türkçeyi doğru ve etkili kullanmamızı sağlayan okuma, yazma, konuşma, dinleme, görsel okuma ve görsel sunu gibi temel becerileri kazandırarak, Türk dilini sevdirmek.
2. Noktalama işaretleri ve kullanıldıkları yerleri kavratmak.
3. Öğrencilerin sözlü anlatımını geliştirerek, yazılı anlatıma hazırlamak.
4. Büyük ve küçük temel bitişik eğik harflerin yazılış şekillerini ve yönlerini kavratarak, yazı becerilerini geliştirmek.
5. Seslerin doğru çıkarılışını; harf, hece, kelime, cümle ve metinlerin doğru okunuşunu öğretmek, çabuk ve anlamlı okumayı geliştirmek.
6. Okuma yazma zevk ve alışkanlığını kazandırmak.
7. Kelime hazinesini geliştirmek.
8. Bildiği ve öğrendiği kelimeleri de kullanarak, düzeyine uygun bir hikaye, metin veya masalı anlama ve anlatma becerilerini kazandırmak.
9. Okuma ve yazmayla ilgili araç-gereçleri doğru ve ekonomik bir şekilde kullanma becerilerini kazandırmak.

10. Görseller üzerinde konuşarak anlatım ve gözlem becerilerini kazandırmak ve geliştirmek.

2.1.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında İlkokuma ve Yazma Öğretimi (1923-1928)

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte pek çok alanda değişikliklerin olduğu bilinmektedir. Her alanda olduğu gibi eğitim öğretim alanında da birtakım yeni düşüncelere yer verilmeye başlanmıştır. Cumhuriyet ile birlikte eğitimin başlıca amacını "ilköğretimi bütün millete yaymak" düşüncesi oluşturmaktadır. Bu yüzden okuma yazma öğretimi mühim konulardan biri haline gelmiştir (Göğüş, 1989: 140).

Ulusal kültür açısından Türk dilinin önemli bir yere sahip olmasından dolayı Cumhuriyetten sonra ele alınan başlıca konulardan biri de Türkçe olmuştur. 1923 yılında Cumhuriyet hükümeti Ankara'da bir "Heyet-i İlmiye" toplamıştır. Bu kurulda, bütün milli eğitim konuları ele alınmıştır. Aynı zamanda "millî kamus ve sarf" ile "millî lisan ve edebiyat" konuları da gündeme getirilmiştir (Göğüş, 1989: 140).

2.1.1.1 Elifba Kitaplarında İlkokuma ve Yazma Öğretimi

Cumhuriyetin ilânından Latin harflerinin kabulüne kadar olan dönemde, diğer dönemlerde olduğu gibi ilkokuma ve yazma öğretiminde ders kitabı olarak elifbalar kullanılmıştır (Şahbaz, 2005: 294).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından ve "Tevhid-i Tedrisat Kanunu"nun yürürlüğe girmesinden sonra ders kitaplarının belirlenmesi konusunda sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. "Tevhid-i Tedrisat Kanunu"ndan sonra ilk olarak öğretim programları ve ders müfredatları yeniden düzenlenmeye başlanmıştır. Bu düzenlemelerle birlikte resmi okullarda dinsel ağırlıklı eğitime son verilmesi, Arapça ve Farsça öğretiminin de kaldırılması önemli gelişmelerden olmuştur (Sakaoğlu, 1991; Aslan, 2010: 218).

Cumhuriyet döneminde öğretim programlarında ilk mühim değişim, 23 Nisan 1924 tarihinde yapılan "İkinci Heyet-i İlmiye" toplantısında başlamıştır. Bu toplantıda "*Eski zihniyetlere göre yazılmış kitap ve eserlerin Türkiye Cumhuriyeti'nin mekteplerinde artık yerleri kalmamıştır. Ders programlarını bugünkü vaziyetin eseri olarak icap ettirdiği şekilde tespit etmek ve buna göre kitaplar hazırlamak*" gerektiği kabul edilmiştir (Ergun, 1982; Aslan, 2010: 218).

Cumhuriyet döneminin ilk müfredat programı düzenlemesi olan 1924 müfredat programında ders içeriklerinin ve amaçlarının değiştirilmesinden sonra sıra ders kitaplarının yazdırılmasına gelmiştir. Ancak baştan yeni bir kitap hazırlamak için

yeterince süre olmadığı için eldeki mevcut ders kitapları yeni müfredatlarla belirlenmiş olan ilkeler ve amaçlara göre yeniden düzenlenmiştir. Böylece yeni kitaplar hazırlanana kadar zaman kazanılmış ve kitap sorununa geçici bir çözüm üretilmiştir (Aslan, 2010: 218).

Cumhuriyetin ilanından harf devrimine kadar 1924'te ve 1926'da iki müfredat programı yayımlanmıştır. 1924 yılından itibaren uygulanan program, 1924 tarihli *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*'dır. Daha önceki programlarda yer alan “okuma ve yazma öğretiminin birlikte yürütüleceğine” ilişkin ifade bu programda da yer almaktadır. Ancak öğretilecek kelimelerin anlamlı olmalarına dikkat edilmesi açısından farklılık göstermektedir. Türkçe dersi ise ilk defa “elifba, kıraat, inşat, imla, sarf, tahrir, yazı” gibi bölümlere ayrılarak yer almıştır. Bu programla birlikte ilk kez çözümlene esasına dayanan “kelime usulü”ne yer verilmiştir. Yeterli görülmeyen bu programdan iki yıl sonra 1926'da tekrar bir müfredat programı hazırlanmıştır. Tanzimat'tan bu yana hazırlanan müfredat programlarından sonra ilk defa derslerin hedefi ayrı ayrı belirlenmiştir. Bu hedeflerinde özünde çocuklara okuma ve yazmayı öğretmek yatar. Bunun için de izlenecek yöntemler tek tek açıklanmıştır. Daha önceki müfredat programlarında yer almayan bu bölümde ilkokuma ve yazma öğretimde kullanılan dört yöntem açıklanmıştır:

“Tesmiye Usulü: Harfleri evvelâ “*elif, be, cim, dal, sin*” gibi isimleriyle bellettirip bazı heceler ve kelimeler teşkil etmekten ibarettir. İsimden sedaya intikal güç olduğundan bu usul nihayet tehecciyeye müncerr olmaktadır. *Bu usul ile elifba okutmak memnudur.*

Savfî Usul: Evvelâ kelimeler hecelere, heceler sedalara edildikten sonra istihraç edilen sedanın harfi yazdırılır. Harflerden heceler ve hecelerden kelimeler terkip olunur. Be, dal, te, re gibi sametleri suret-i mücerrette harekesiz talim müşkül ve âdeta gayr-i mümkün olduğundan *bu usul dahi şayan-ı tavsiye değildir.*

Kelime Usulü: Bu usulde çocuklara harfler ve heceler öğretilmeden doğrudan doğruya kısa heceler içindeki kelimelerin kıraatinden ve yazdırılmasından başlanır. Bu usulde muvaffakiyetle ders okutabilmek için evvel emirde *buna mutabık mükemmel bir kitabın bulunması lazımdır.*

Muhtelit (Karma-Karışık) Usul: Savfî usul ile kelime usulünün ihtilatından hâsıl olmuştur. Bu usul ile tedris ederken samitler mücerret olarak meselâ (be, cim, kaf) suretinde telâffuz ettirilmeyerek kendilerinden sonra gelen bir saitle birlikte meselâ (baba, baca, ada, kara, kaba) gibi manalı hece ve kelimeler içinde öğretilecektir. *Maarif vekâleti muhtelit usul ile kelime usulünden birini tercih hususunda muallimleri muhayyer bırakmıştır” (İlk Mekteplerin Müfredat Programı, 1926: 30–32; Şahbaz, 2005: 287-293).*

İlkokuma ve yazma öğretiminde izlenecek olan yolun gösterildiği bu programda, öğretmenler “kelime” yöntemini ya da “muhtelit” (karma) yöntemleri seçmekte serbest bırakılmıştır. Programda, Türkçe dersi bir bütün olarak kabul edilmektedir. “*Elifba, kıraat, inşad, temsil, imla, tahrir, sarf ve yazı*” olarak bölümlere ayrılan dersler, Türkçenin birer parçası olarak görülmektedir (Şahbaz, 2005: 293).

Cumhuriyetin ilanından sonra yayımlanan bu iki müfredat programı doğrultusunda oluşturulan ders kitaplarında, ilkokuma ve yazma öğretimi yöntemlerini görmek mümkündür.

Tablo 1: Cumhuriyetin kuruluşundan harf devrimine kadar Elifba kitapları (1923-1928)

Yöntem	Yazar	Eser	Tarih
Ses Yöntemi	Ahmed Cevad (Emre)	Usul-i Savtiye Uzere Yeni Elifba.	(1925)
		Türkçe Okuyorum	
	Mustafa Hamid	Resimli Elifba	(1925)
	Rıza Zaki	Millî Türk Elifbası	(1925)
	Demir Hafız Mehmet	Esaslı Elifba Teshil-i Kıraat	(1925)
	Midhat Sadullah	Cumhuriyet Elifbası	(1928)
	S. İlhami	Son Türkçe Elifba	(1928)
Sözcük Yöntemi	İbrahim Alâeddin	Tedricî Kelime Usulüyle Sevimli Elifba	(1926)
	Ahmet Yusuf	Kıraatli Elifba Kelime Usulü İle	(1926)
	Ahmet Yusuf	Elifbamız	(1927)
	Heyet	Yavrumun Elifbası	(1927)
	İsmayıl Hakkı (Baltacıoğlu)	Terbiye Esaslarına Göre Okuma Yazma Kitabı	(1928)
Lâtin Harflerinin Öğretimi	Karagöz Ali Hafidi	Lâtin Harflerini Öğrenmek Usulü	(1928)
	Kemal Salih	“Cumhuriyet” in Türk Alfabeti	(1928)
	Türk Dili Encümeni	Yeni Türk Alfabeti	(1928)

Bu tablo Şahbaz (2005)’dan alınarak düzenlenmiştir.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Namık Kemal Şahbaz doktora tezinde; Cumhuriyet'in ilânından Latin harflerinin kabulüne kadar olan sürede yayımlanan elifba kitaplarını değerlendirmiştir. Ancak Cumhuriyet'in ilk yıllarında yazılan bu eserleri yöntemlerine göre gruplandırırken Latin harflerinin öğretimini de bu yöntemler arasına eklediği görülmektedir. Şahbaz, Latin harflerinin kabulünden önce Latin harflerini öğretmek için yazılan üç eser olduğunu belirtmiştir. Ancak bu eserler dışında tezimizin konusunu oluşturan Celal Nuri İleri'nin "*Yeni Alfabe ve İmla Dersleri*" adlı eserini de bu bölüme dâhil etmenin uygun olacağını söyleyebiliriz. Çünkü söz konusu eser de 1928 yılının Eylül ayında daha Latin harfleri kabul edilmeden önce bu harflerin tanıtımını ve öğretimini sağlayan mühim bir eserdir.

2.1.1.2. Türkçe İlkokuma ve Yazma Öğretiminin Değerlendirilmesi

Cumhuriyet'in ilânından Latin harflerinin kabulüne kadar dönemde ilkokuma ve yazma öğretimi üzerine en kapsamlı kuramsal kitap Kâzım Nami Duru'nun *Türkçeyi Nasıl Öğretmeli?* (1925) adlı eseridir. Kâzım Nami Duru, söz konusu eserinde, Batıda, ilkokuma ve yazma öğretiminde izlenen yöntemlere değinmektedir. Duru, bu yöntemleri tanıttıktan sonra bizim için en uygun yöntemin Fogl'un yöntemi olduğunu belirtmektedir. Eserinde, bu yöntemin Türkçe ilkokuma ve yazma öğretiminde uygulaması örnek derslerle yapılmıştır. Kâzım Nami'ye göre, derslerde kullanılacak cümlelerin sınıf içinde çocuklarla canlandırılabilir cümleler olmasına dikkat edilmelidir. Eserinde, kısa emir cümlelerini ve çocuğun günlük hayatta en sık gördüğü eşyaların adlarını kullanarak okuma ve yazma öğretimini hedeflemiştir. Daha sonra ise sesli harflerle başlayarak çözümleme çalışmalarına yer verilmektedir. Her öğretilen harf, kelime ve cümleler bağlamı ile birlikte verilmektedir. Duru'nun bu eserinde kullandığı ilkokuma ve yazma öğretim yöntemi 1926 yılı müfredat programında resmi bir hâl almıştır. Bu eserde kullanılan cümle yöntemi geliştirilerek 2005 yılına kadar uygulanmıştır (Şahbaz, 2005: 327-330).

Bu dönemde yayımlanan bir diğer kuramsal eser ise Eyüp Hamdi'nin *Usul-i Tedris* (1927) adını taşıyan eseridir. Bu eserin içinde bütün öğretim yöntemlerine yer verilmektedir. Batılı eğitimcilerin çalışmaları göz önünde bulundurularak alfabe öğretiminde açıklanan yöntem ve teknikler gerçekleştirilmiştir. Yazarın, özellikle sözcük yöntemi ve karma yöntem üzerinde durduğu görülmektedir (Şahbaz, 2005: 331-333).

1926 yılında Talim ve Terbiye Dairesi tarafından yedi kişiden oluşan "İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonu" oluşturulmuştur. Bu komisyon, on beş maddeden oluşan bir rapor yayımlar. Bu raporun adı "İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonunun Elifba Kitapları Hakkındaki Raporu" dur. Bu raporla birlikte resmî bir kurumda ilk kez ders kitapları üzerine bu kadar ayrıntılı bir rapor yayımlanmıştır. Buna benzer bir rapor kıraat kitapları üzerine de yayımlanmıştır. Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi incelemek üzere, komisyona 19 tane Türkçe elifba, 5 tane

Kur'an-ı Kerim elifbası olmak üzere toplamda 24 elifba kitabı vermiştir. Bu eserlerin içinden düzeni ve yöntemi uygun bulunan eserler heyetçe kabul edilmiştir. Kabul edilen bu eserlerin düzeltilmesi gereken yerler yazılan raporda belirtilmiştir. Programa ve yönetime uygun bulunmayan eserler ise reddedilmiştir. Bu eserlerin reddedilme nedenleri yazılan raporda yer almıştır. Ayrıca komisyona sunulan her eser hakkında da ayrı ayrı raporlar yazılmıştır. Bir kitapçık hâlinde basılmış bu rapor, aynı zamanda *Maarif Vekâleti Mecmuası*'nın 8. sayısında (1 Temmuz 1926) yayımlanmıştır (Şahbaz, 2005: 334-339).

Başka bir komisyon tarafından hazırlanan "İlk Mektep Kitapları Tetkik Komisyonunun Kıraat Kitapları Hakkındaki Raporu" da 68 kıraat kitabı incelemiş ve görüşlerini kitapçık olarak yayımlamıştır. Bu raporda, ders kitaplarının ve okuma parçalarının taşınması gereken nitelikleri belirtilmiştir (Şahbaz, 2005: 339).

Ali Haydar Taner'in "Muallimler Mecmuası"nda, Kânunusani/Şubat 1924 tarihinde yayımladığı "Elifba Kitabiyatı" başlıklı yazısı, Cumhuriyet öncesi ilkokuma ve yazma öğretiminin özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi veren en önemli yazılardan biridir. Söz konusu yazıda senelerce okuma kitabı olarak kullanılan *Elif Cüzü* ve Kayserili Doktor Rüşdü Beyin "Nuhbetü'l Etfal" başlıklı kitabı değerlendirilir. Bu yazıda elifba kitaplarının önemi anlatılmıştır. Yazara göre, çocukları yetiştiren ancak yöntemleri bilmeyen öğretmenlerin kılavuzu iyi tertip edilmiş elifba kitaplarıdır (Şahbaz, 2005: 341-342).

Bu dönemde, ilkokuma ve yazma öğretiminin yanında aynı zamanda dil becerilerinin öğretimi üzerine yazılar da kaleme alınmıştır. Bu konuda İhsan Sungu'nun üç yazısı dikkat çekmektedir. İlk olarak Kânunusani 1928 tarihinde *Terbiye* dergisinde, "Kıraat Hakkında Tetkikler" başlığını taşıyan makalesinde okuma öğretim yöntemlerine ışık tutacak bilgiler vermektedir. İkinci yazısı olan *Terbiye* dergisinin 10. sayısında, "Kıraat Hakkında Tetkikler" başlıklı yazısının devamı niteliğinde olan "Sükutî Kıraat" başlıklı uzun yazısıdır. Yazar, bu yazısında da sessiz okuma becerisi üzerinde durmaktadır. İhsan Sungu'nun bu iki yazısının haricinde bir diğer önemli yazısı ise Nisan 1927 tarihinde, *Terbiye* dergisinde çıkan "Kelimelerin İmlasını Çocuklara Nasıl Öğretmeli?" başlığını taşımaktadır. Bu yazıda ise imla konusu üzerinde durmaktadır (Şahbaz, 2005: 343-345).

Cumhuriyet'in ilk yılları olarak değerlendirilen 1923-1928 yılları, Türkçe ilkokuma ve yazma açısından çalışmaların sıkça yapıldığı önemli bir dönemdir. Yukarıda da bahsedilen çalışmalardan anlaşılacağı üzere bu dönem, okuma ve yazmaya gereken önemin verildiği, nitelikli çalışmaların yapıldığı, eserlerde yönetime dair iyileşmenin gerçekleştirildiği bir dönem olarak değerlendirilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CELAL NURİ İLERİ

3.1. Celal Nuri İleri'nin Hayatı

Gelibolu'da doğan Celal Nuri'nin çocukluğu, babası Mustafa Nuri Bey'in görevli bulunduğu Gelibolu, Sakız ve Canik'te geçti. Mustafa Nuri Bey, mektupçuluktan valiliğe kadar çeşitli hizmetlerde görev almış ve Meclis-i A'yan üyeliğine 1908 senesinde seçilmiştir. Annesi ise Nefise Hanımdır. Nefise Hanım, Mesnevi mütercim ve şarihi Abidin Paşa'nın kızıdır (Duymaz, 1993, s. 243). Celal Nuri'nin ise gerçek ismi Mehmet Celalettin'dir. Ancak babasına olan sevgisinden dolayı "Nuri" mahlasını kendi ismine eklemiştir (Akgün, 1998, s. 345). İlk tahsilini babasının memuriyeti sebebiyle taşrada gören Celal Nuri İleri, bunun yanında özel hocalardan da yardım almıştır. Galata Sarayı Mekteb-i Sultanisi'nde orta öğretimini yapan Celal Nuri daha sonra Mekteb-i Hukuk'a devam etmiştir (Duymaz, 1993: 242).

Çalışma hayatına avukat olarak başlayan Celâl Nuri'nin asıl faaliyet gösterdiği alan olan gazeteciliğe 1909'da Ebüzziyâ Tevfik ile birlikte Currier D'Orient'da başladı. Celâl Nuri 1911 yılı sonlarına kadar çalıştığı, Ebüzziyâ'nın ayrılmasından sonra adı Le Jeune Turc olan bu gazetede fikir hürriyeti, Avrupa'ya karşı Osmanlı hukukunun müdafaası, Rus aleyhtarlığı ve İttihâd-ı İslâm taraftarlığı konularında birçok yazı yazdı. 1912 yılından itibaren yoğun bir yazım faaliyetine girerek, Tanin ve Hak gazeteleriyle İctihad mecmuasında makaleler yayımlayan Celal Nuri bir yandan da bunlardan yaptığı seçmeleri kitap haline getirdi. Aynı yıl Rusya ve İskandinavya'ya bir seyahat yaptı; 1913'te ilk Türk yazarı olarak kuzey kutbuna giden Celâl Nuri, 1914 yılı başlarında Abdullah Cevdet ile aralarında çıkan bir fikir tartışması yüzünden İctihad'dan ayrıldı ve Hürriyet-i Fikriyye mecmuasında yazmaya başladı. Aynı yıl yaklaşık iki ay süren bir Amerika seyahatine çıktı. 1916'da İkdâm'ın başyazarlığını yaparken bir yandan da Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmuası'nı çıkardı. Bütün fikrî ve ilmî enerjisini üzerinde toplayacağı Âtî gazetesini 1 Ocak 1918'de yayımlamaya başladığında artık meşhur bir yazar, tecrübeli bir gazeteci ve usta bir polemikçi olan Celal Nuri, hükümetin basın hürriyetini sınırlayıcı teşebbüsleri karşısında tenkit dozunu iyice arttırınca Âtî 10 Şubat 1919'da kapatıldı; fakat hemen ertesi gün İleri adıyla yayımına devam etti (Türkiye Diyanet Vakfı, 1993: 242-243).

Celal Nuri yazılarındaki eleştiri dozunu arttırmasından dolayı gazetelerin kapatılmasının yanında sürgün hayatı da yaşamıştır. Yaklaşık dört ay Roma'da, yirmi ay da Malta'da kalan yazar, Hürriyet ve İtilaf'ın önemli simalarından Damat Ferit Hükümeti döneminde, Sabah Gazetesi yazarlarından Ali Kemal ile yaşadığı polemik sebebiyle sürgüne gitmiştir. Ali Kemal'in Dâhiliye Vekilliğinden ayrılması üzerine 24 Temmuz 1919'da İstanbul'a dönmüştür. 22 Kasım 1919 tarihinde Gelibolu'dan mebus seçilen Celal Nuri'nin 1935 yılına kadar devam edecek siyâsî hayatı

başlamıştır. Son Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'nın aldığı Mîsâk-ı Millî kararının müsvettesini kaleme almıştır (İleri, nr. 1358, 11 Teşrînisâni 1337). Bu sebeple İstanbul'un işgaliyle basın üzerindeki baskılar iyice artınca işgalciler tarafından Malta'ya sürülen Celal Nuri, 3 Kasım 1921'de Malta'dan İstanbul'a dönmüş ve Ankara'ya geçip Gelibolu milletvekili sıfatıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girmiştir. 10 Şubat 1922'de Kanûn-ı Esâsî Encümeni reisliğine seçilen Celal Nuri, buradaki çalışmalarıyla Kanûn-ı Esâsî'yi, gerekli değişikliği yaparak Cumhuriyet'in ilânını mümkün kılacak duruma getirmiştir (Duymaz, 1993: 243).

Celal Nuri İleri, Lozan Antlaşması'ndan sonra yurda dönmek isteyen Rum ve Ermenilere karşı gösterdiği tepki ve eleştirilerden dolayı büyük bir olay yaşamıştır. Celal Nuri'nin bu konuyla ilgili soruşturma istemesi üzerine Kılıç Ali Celal Nuri İleri'yi 30 Temmuz 1924'te yaralamıştır. Bu olaydan sonra Celal Nuri İleri, gazete yazılarına bir süre ara vermiştir (Uyanık, 2014: 239-240).

1928 yılına kadar adına rastlanmayan yazarın bu süre içinde tek yayın faaliyeti Türk İnkılâbı (1926) adlı eseri olmuştur. 1928 yılında İkdâm gazetesinde yeniden yazmaya başlayan Celal Nuri, harf devriminin gerçekleşmesinde ve tutunmasında önemli role sahiptir. Soyadı Kanunu'nun 1934 yılında çıkmasıyla birlikte soyadını, gazetesinin adı olan "İleri" olarak seçmiştir. 2 Kasım 1936 yılında ise hayata gözlerini kapamıştır (Duymaz, 1993: 243). Eserleri ise Millî Kütüphanemizde mutena bir yer işgal etmiştir (Uyanık, 2014: 240).

3.2. Celal Nuri İleri'nin Eserleri

II. Meşrutiyet ile birlikte yazmaya başlayan yazarın, elli civarında kitap ve iki bin iki yüzü aşkın makalesi Türk düşünce tarihinde kendisine önemli bir yer edindirmiştir. Celal Nuri İleri yazılarında kendi isminin yanında başka isimler de kullanmıştır. Bunlar; Helvacızade, Afife Fikret, Haydar Kemal, Tarık Celal, Mehmet Celal müstear isimleriyle birlikte, Fransızca eserlerinde Djelal Noury ve N. D. Helva isimleridir (Uyanık, 2014: 240-241).

3.2.1. Konularına Göre Eserleri

Siyaset

- Selanik Muhtırası (İstanbul 1327)
- Taç Giyen Millet (İstanbul 1339 r./1341)
- Türk İnkılâbı (İstanbul 1926)

Hukuk

- Kendi Nokta-i Nazarımdan Hukuk-ı Düvel (İstanbul 1330)
- Havâic-i Kanûniyyemiz (İstanbul 1331)

Tarih

- Târîh-i Tedenniyât-ı Osmâniyye (İstanbul 1330)
- Mukadderât-ı Târîhiyye (İstanbul 1330)
- Târîh-i Tedenniyât-ı Osmâniyye-Mukadderât-ı Târîhiyye (İstanbul 1331)

Dinî ve Fikrî Eserleri

- İttihâd-ı İslâm (İstanbul 1331)
- Kadınlarımız (İstanbul 1331)
- Hâtemü'l-Enbiyâ (İstanbul 1332)
- İlel-i Ahlâkiyyemiz (İstanbul 1332)
- Târîh-i İstikbâl (İstanbul 1331-1332)
- Müslümanlara, Türklere Hakaret, Düşmanlara Riayet ve Muhabbet (İstanbul 1332)
- Harpten Sonra Türkleri Yükseltelim (Kostantiniye 1917)
- İştirak Etmediğimiz Harekât (İstanbul 1917)
- Kara Tehlike (Dersaadet 1334)

Dil ve Edebiyat

- Perviz (İstanbul 1332)
- Ölmeyen (Kostantiniye 1917)
- Merhûme (İstanbul 1334)
- Âhir Zaman (İstanbul 1335)
- Türkçemiz (İstanbul 1917)

Gezi

- Şimal Hâtıraları (İstanbul 1330)
- Kutub Musâhabeleri (İstanbul 1331) (Duymaz, 1993, s. 243-244).

3.3. “Yeni Alfabe ve İmla Dersleri”nin Yazılış Amacı

Müellifin bu eseri yazmasının sebebi, eserin üçüncü sayfasında şöyle izah edilmiştir:

“İkdam gazetesinde münteşir “Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri” gördüğü rağbete mebnî iki defa basılmıştı. Gayyur ve hamiyetli tâbiim Semih Lütfi Bey bu derslerin kitap şeklinde intişârını istediğinden onları yine ders hâlinde neşre müsaceret ediyorum.

Henüz telaffuz lugatımız âit olduğu encümen tarafından tedvîn edilmediğinden görülecek hatâların müsamahaya mazhar olmasını muhterem kâri’lerden ricâ ederim.”

Eylül 1928

C.N.

Buradan anlaşılacağı üzere Celal Nuri, eserin yazılış amacını net olarak belirtmese de eser incelendiğinde Latin alfabesini okuyuculara tanıtmak ve eski alfabe ile yeni alfabenin farklarını gözler önüne sermek amacıyla yazıldığı sonucunu çıkarılabilmektedir. Eserin hitap ettiği kitle özellikle belirtilmemiştir. Ancak iki defa gazetede basıldığı belirtilen bu eserin yaş kesimi dikkate alınmadan kaleme alındığı sonucuna varılabilir. Bu sebeple eserin herhangi bir öğretim seviyesine uygun olarak yazılmış bir dil bilgisi kitabı olmadığını söylemek ve ilk okuma ve yazma öğretmek amacıyla yazıldığını belirtmek daha doğru olacaktır. Sonuç olarak önce iki defa İkdam gazetesinde basılan eserin daha sonra gördüğü rağbet dolayısıyla Semih Lütfi Bey’in de isteği üzerine kitap şeklinde neşredildiği bilinmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın yöntemi, modeli, evreni, örnekleme, verileri toplama ve analiz süreci yer almaktadır.

4.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, nitel araştırma veri toplama yöntemi olan doküman inceleme yöntemi esas alınarak Celal Nuri İleri'nin “Yeni Alfabe ve İmla Dersleri” adlı eserinin dil öğretimindeki yeri incelenmiştir.

Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgiye sahip olan yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Belirli zaman dilimi içerisinde bir araştırma problemi hakkında üretilen dokümanlarla ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından üretilmiş dokümanların geniş bir zaman dilimine dayalı analizini olanaklı kılan yöntem, doküman incelemesi olarak bilinir (Yıldırım; Şimşek, 2000: 140-143).

4.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni ve örnekleme bulunmamaktadır.

4.3. Verilerin Toplanması

Doküman analizinin veri toplama aracı olarak kullanıldığı bu çalışmada, üzerinde çalışılan eser ilk olarak Millî Kütüphane arşivinden taratılmış ve kitabın aslından fotokopi çekilerek temin edilmiştir. Ayrıca “Yeni Alfabe ve İmla Dersleri” adlı eserin orijinal nüshalarından bir tanesi de internet ortamından Atatürk Üniversitesi Kütüphane Kataloğundan taratılarak temin edilmiştir. Bunun yanı sıra bu çalışmaya doğrudan veya dolaylı katkıda bulunabileceği düşünülen pek çok kaynak incelenmiş ve literatür gözden geçirilmiştir. Çalışmanın daha sağlıklı olması açısından özellikle eserin yazıldığı dönem incelenmiştir.

Eserin Latin harflerine aktarımı yapılırken orijinaline sadık kalınarak hazırlanmıştır. Ancak satır başlarında büyük harf kullanılmış, özel isimlerin baş harfi büyük yazılmış ve konu başlıklarında koyu yazı stili tercih edilmiştir.

4.4. Verilerin Analizi

- Eserde müellifin yapmış olduğu yazım hataları gerektiği yerlerde düzeltilerek yazılmıştır.
- Eserden yararlanmak isteyenler aradıklarını daha kolay bulabilmeleri açısından orijinal metin ile çeviri metnin sayfa numaraları aynı tutulmuştur.
- Tezin amacına göre elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. “Yeni Alfabe ve İmla Dersleri” adlı eserde verilen aynı örneklerin mukayese edilmesi ve konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için her iki alfabenin de kullanıldığı kısımlar olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle gerektiği yerlerde ayrımını sağlamak için Osmanlı Türkçesi ile yazılanlar “(O.T)” ; Latin alfabesi ile yazılanlar “(L.A.)” kısaltmasıyla gösterilmiştir.
- Eserin çevirisi uzman görüşleri doğrultusunda denetim ve düzeltmelerle son şeklini almıştır.
- Eser dil bilgisi açısından incelenerek Türkçe öğretiminde kullanılan ilke, yöntem ve teknikler yönüyle değerlendirilmiştir. Ayrıca günümüz Türkçesinden ayrılan yönleri üzerinde durulmuştur.
- Eseri inceleme kısmında ise örneklerin tamamı eserden seçilmiştir. Her bir konu için birden fazla örnek vermeye özen gösterilmiştir.
- Eserin içinde geçen gramer terimleri bir sözlük hâlinde günümüzdeki karşılıklarıyla verilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR VE YORUM

Yeni Alfabe ve İmla Dersleri adlı eserde konular karşılaştırmalı bir anlatım gözetilerek işlenmiştir. Eserin tamamında konular anlatılırken Osmanlı Türkçesi kullanılmıştır. Fakat eserde asıl amaç Latin alfabesini tanıtmak ve yeni imlanın eski imladan ayrılan yönlerini göstermek olduğundan özellikle verilen örnek kısımlarında Osmanlı Türkçesiyle birlikte Latin alfabesinden de yararlanılmıştır.

Eserin tespit ettiğimiz en önemli özelliği anlatılan konular ve bu konulardaki kurallar verilirken eski imla ile yeni imlanın birlikte verilerek aralarındaki farkın gösterilmeye çalışılmasıdır. Hatta eserin son üç dersini oluşturan “Tatbikat” kısımlarında müellif, metinleri önce Latin alfabesiyle sonra Osmanlı Türkçesiyle vererek aralarında görünen farkları teker teker inceleyerek uygulamalı şekilde göstermiştir.

Eser içerik açısından sade bir üslupla kaleme alınmıştır. Hedef kitlenin yaş kesimi belirtilmemiştir. Ancak eserin kitap haline getirilmeden önce iki defa gazetede yayımlandığı göz önünde bulundurulursa her kesime hitap edildiği, özellikle yetişkinlere yeni alfabenin öğretilmesi amacının güdüldüğü söylenebilir.

Cumhuriyet’in ilanından Latin harflerinin kabulüne kadar olan sürede Latin harflerini tanıtmak ve öğretmek amacıyla kaleme alınan bu eser, ilkokuma ve yazma öğretimi açısından önemli bulunmuştur.

Eserde ilkokuma ve yazma öğretiminin yanı sıra dil bilgisi konularına da değinilmiştir. Aynı zamanda Türkçe eğitimi açısından önemli olan dört temel dil becerisinden anlatma becerileri olarak okuma ve yazma becerilerine ağırlık verildiği görülmüştür. Bu beceriler özellikle okuyuculara ödev niteliğinde verilen tavsiyeler kısımlarında dikkat çekmektedir.

Eser dil bilgisi terimleri açısından oldukça zengindir. Eserde yüz iki adet dil bilgisi terimi tespit edilmiş ve “Eserde Kullanılan Dil Bilgisi Terimleri” başlığı altında sözlük şeklinde verilmiştir.

Eser, Türkçe özel öğretim yöntemlerine göre değerlendirildiğinde eserde dört ilke, iki yöntem ve yedi teknik tespit edilmiştir.

5.1. Eserin Şekil Özellikleri Açısından Bulgular

1928 yılında İkdam gazetesinde yazmaya başlayan Celal Nuri İleri tarafından kaleme alınan *Yeni Alfabe ve İmla Dersleri* adlı çalışma, dönemin Türkçesi ile Latin harflerini anlatan bir kitap olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eserin, ne kadar sürede hazırlandığına ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamakta ancak Celal Nuri'nin söz konusu eseri, iki defa İkdam gazetesinde basıldıktan sonra kitap hâline getirildiği ve 1928 yılının Eylül ayında basıldığı, kitabın kapak sayfasındaki bilgilerden anlaşılmaktadır. *Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri*'nin Hüsn-ü Tabîat Matbaası'nda basıldığı eserin üçüncü sayfasında yer almaktadır.

Toplamda 110 sayfadan oluşan bu eserin ilk 93 sayfasında konu anlatımı 14 ders şeklinde başlıklara ayrılarak tamamlanmıştır. Toplamda 17 ders ile sonlandırılan bu eserin kalan üç dersinde ise 15 sayfada konu anlatımını destekleyecek metinlerden yararlanılmıştır. Eserin son iki sayfasında ise tüm anlatılanlar özetlenerek 10 maddede okuyuculara sunulmuştur.

Eser, A5 boyutunda saman kağıdına basılarak kitap hâline getirilmiştir. Eserde kullanılan yazı puntosu 12 puntodur. Eserde konuların işleniş şekli ve sırası okuyucuya kolaylık sağlayabilecek şekilde hazırlanmıştır.

Eserin biçim açısından zenginlik kazandıran bir diğer unsuru ise şema şeklinde veya maddeler halinde anlatımın ve örneklendirmenin sıkça yapılmasıdır. Bu özellik anlatılan konuların anlaşılmasında ve göz ile takibin kolay yapılmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Ayrıca görsel öğrenme özelliğine sahip olanlar içinde bu durum oldukça faydalı bir uygulamadır.

5.2. Eserin İçerik Özellikleri Açısından Bulgular

Müellifin fazla ayrıntıya girmeden yeni imlayı izaha giriştiği bu küçük hacimli eser; öncelikle 17 derse ayrılmıştır. Konu başlıkları ders şeklinde adlandırılmıştır. Bu derslerin ilk on dördünde yeni alfabe ve imla kuralları izah edilirken son üç derste "Tatbikat" başlığı altında verilen derslerin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için metin örneklerine yer verilmiştir. Kitabın sonunda yer alan *Tabî'den Sonra İlaveler* başlıklı kısmında ise 17 ders şeklinde anlatılan kaideler 10 maddede özetlenerek tekrar edilmiştir. Bu yönüyle de eser, okuyucu tarafından konunun daha net anlaşılması açısından kolaylık sağlamıştır. Bir anlamda kuramdan uygulamaya şeklinde de isimlendirilebilecek bu özellikle eser, sunuş yoluyla öğretim stratejisinin ders kitabı ve materyal boyutuyla yansımaya örnek oluşturmaktadır.

Söz konusu eser, adından da anlaşılacağı üzere “Yeni Alfabe ve İmla Dersleri” konularını çok ayrıntıya girmeden ele almaktadır. Eser, genel olarak 17 bölümde toplanmış olsa da bahsi geçen dil bilgisi konularının yazar tarafından düzenli bir şekilde bölümlere ayrılmadığı göze çarpmaktadır. Ancak eserin ders ders bölümlere ayrıldığı ve her bir derste birden fazla konuya değinildiği söylenebilir.

Eserde dil bilgisi terimlerinin bir kısmında tanımlara yer verilirken bazı konularda bilindiği varsayılarak tanıma yer verilmediğini görülmektedir;

Örnek 1: “(Sesli) harflerden biri (sessiz) harflerden birinin başına veya sonuna gelirse buna (hece) dirler. Bir veyahud birkaç heceden bir kelime teşkil olunur.” (İleri, 1928: 12)

Örnek 2: (mak), (mek) ile biten kelimeler masdardı: (yazmak), (gelmek) gibi. Masdarlık eki olan (mak) ve (mek)i kaldırınız: (yaz), (gel) kalır. (yaz), (gel) fiilinin kökü (cezrî) olduğu gibi aynı zamanda emr-i hazırır.” (İleri, 1928: 55)

Ayrıca yukarıda verilen ikinci örnekte de görüldüğü üzere yeri geldikçe konuların desteklenmesi amacıyla ek bilgilere de yer verilmiştir.

Eserde Latin alfabesi öğretilmeye çalışılırken genel olarak kullanılan dilin Osmanlı Türkçesi olduğu görülmektedir. Ancak müellif, örnek kullanırken daha iyi anlaşılmasını ve aralarındaki farkın daha iyi görülmesini sağlaması açısından Latin alfabesinden de yararlanmışır. Eserde Latin alfabesi öğretimi, ayrıntılı bir dil bilgisi anlatımı gibi yazılmamış konulardan genel olarak bahsedilmiştir. Bu konular seçilirken ise özellikle yeni imlanın eski imladan yani Osmanlı Türkçesinden ayrılan yönleri üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu bakımdan müellifin karşılaştırmalı bir anlatım tercih ettiğini söylenebilir.

Bir sonraki sayfada söz konusu eserin içindekiler kısmı olarak nitelendirilebilecek bir tablo oluşturduk. Bu tabloda da görüldüğü üzere eser, on yedi ders ve son bir başlıktan oluşmaktadır. Bu derslerde anlatılan konuların bazılarında başlık kullanılırken bazılarında kullanılmadığı da dikkat çekmektedir. Konuların sıralanışı ve gruplandırılışı olarak bakıldığında kendi içerisinde yer yer bir düzene sahipken yer yer birbiriyle bağlantısı olmayan konularında aynı ders içerisinde anlatılmış olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Eserin İçerik Tablosu

Dersler	Başlıklar	Konular
Birinci Ders		Seslerin anlatımı
	Yeni Harfler İki Şekildir	Matbua' Harfler- El Yazısı Harflerin karşılaştırılması
	Sesli Harfler, Sessiz Harfler	Sesli ve sessiz harflerin örneklerle gösterilmesi
	Uzayan Sesli Harfler	“o,ı,u” harflerinin uzun okunması
İkinci Ders		Hece ve kelimenin tanımı yapılarak her harfle ilgili örnek kelimelere yer verilmesi
	Harflerin En Mühimleri K ile G	Bu harflerin eski imladan farkları, yazılışları ve okunuşlarının belirtilmesi
	Ayın	“Ayın” harfinin yeni harflerle okunuşu ve kullanımının anlatılması
	Hemze	Bu harfin de yeni imlada okunuşunun ve kullanımının anlatılması
Üçüncü Ders	Eski Harflerle Yenilerin Mukayesesi	Bazı harflerin yeni imlada gösterdiği farklılıkların anlatılması ve her iki imlanın maddeler halinde karşılaştırılması
Dördüncü Ders		Yeni imlada “k” harfinin “ğ” ye dönüştüğü durumların gösterilmesi
	L Hakkında Bazı Mülahaza	Türkçe olmayan kelimelerde “l” harfinin ince okunması
		Hafif mastarlardan (me-me) sonra “ğ” değil “y” harfinin geleceğinin gösterilmesi
	Küçültme Edatı	Kalın sesliyle biten bir kelimeye “cık, cik” eki geldiğinde o kalın sesin telaffuzda yok olması

	Müstesna Bazı Edatlar	Kalın ve ince seslilere göre hiç değişmeyen “yor, ki, daş” eklerinin örneklerle açıklanması
Beşinci Ders		Eski imlada kelimenin sonunda bulunan “b, d, c” seslerinin yeni imlada “p, t, ç” olması ve bunların yalnızca tasriflerde aynı kaldığının gösterilmesi
	<p>Acem Terkibi</p> <ul style="list-style-type: none"> • İzafî Terkib • Vasfî Terkib 	Günümüzde “isim tamlaması” ve “sıfat tamlaması” olan konunun eski imladan ayrılan yönlerinin gösterilmesi
Altıncı Ders	Mühim Bir İhtar	“ye” ve “vav” harflerinin eski imlada sesli harfler yerine de okunabilmesi kuralının yeni imlada olmadığını belirtmesi ve eski imlanın tereddütlü hâllerinin madde olarak anlatılması
	Fransız Harfleri Sizi Aldatmasın	Okuyuculardan Fransızcaya aşına olanlar için Türkçenin Fransızcadan ayrılan yönlerinin anlatılması
Yedinci Ders	Ki ile Müstakil Ki	Bu ekin kullanım koşullarının ve eski imladan farklarının örnek cümlelerle izah edilmesi
	İki Türlü (de)	Bu ekin de kullanım koşullarının ve eski imladan farklarının örnek cümlelerle izah edilmesi
Sekizinci Ders	Sorma Edatı	Eski imladan farkının anlatıldığı bu ekin olumlu ve olumsuz şekillerinin de gösterilmesi
	İle, İçün, İken, Le, Se, Çin, Ken	Bu eklerin müstakil olarak ayrı yazılımları ve kelimeyle birleştiği zaman gösterdiği değişikliklerin anlatılmasının yanında eski imladan farklarının gösterilmesi

Dokuzuncu Ders	Emirler	Emir kipinin çekimlenişinin çeşitli örneklerle verilmesi
	Tasrifler	Aynı örnek fiiller kullanılarak haber ve dilek kiplerinin şahıslara göre çekimlenmesi
	Tasrife Tâbi' Olmayanlar	Günümüzde sıfat-fiil ve zarf-fiil olarak nitelendirilen bazı eklerin örneklerle gösterilmesi
Onuncu Ders	İstifham Bahsi	“mi” ekinin imla kuralları her iki alfabe ile verilen örneklerle açıklanması
	Basit Olmayan Fiiller	Basit olmayan fiillerin çekimlenmesi ve eski imladan farklarının anlatılması
	Şartî Zamanlar	Şart eki olan “se-sa” ekinin birleşik ve ayrı yazımlarının örnek çekimlerle anlatılarak eski imladan farkının gösterilmesi
On Birinci Ders		Günümüzde “birleşik fiil” olarak adlandırılan “mürekkebi fiil” in sadece “bilmek, vermek” şekillerinin örneklerle anlatılması
	(Vücut) ve (Malikiyet)	Günümüzde “şahıs ekleri” olarak bilinen konun örneklerle çeşitli kiplere göre çekimlenerek verilmesi
On İkinci Ders	Haber Edatı Dedikleri Fiil	“dır” ekinin anlatılması ve eski imladan farkının örneklerle gösterilmesi
	İşinize Yarayacak Bir Oyuncak Çift Haseki Paşa	Günümüzde “ünsüz benzeşmesi/ ünsüz sertleşmesi” olarak nitelendirilen konunun anlatılması

	Ce	“ce, ca” ekinin sıfat ve zarf olarak iki farklı kullanım şekli olduğunun örneklerle açıklanması
	Ci	Meslek ve sahiplik bildiren “ci” ekinin kullanım şekillerinin örnekler verilerek açıklanması
	Bazı Karielerimize Cevab	“Ayn” ve “hemze” harflerinin yeni imlada kullanım şekilleri
On Üçüncü Ders	İsimlerin Tasrifi	Günümüzde “isim tamlaması” olarak adlandırılan konunun izahı
		İsimlerin sonları itibariyle gruplandırılması
		İsimlerin sonun asla gelmeyen harflerin anlatılması
On Dördüncü Ders	Sesli Harflerle Biten İsimlerin Tasrifi	Sonu sesli harfle biten kelimelerin örnek çekimlerinin verilmesi
	Yumuşak Sessiz Harfle Biten İsimlerin Tasrifi Tabloları	Sonu yumuşak sessiz harfle biten kelimelerin örnek çekimlerinin verilmesi
	Sert Sessiz Harfle Biten İsimlerin Tasrifi Tabloları	Sonu sert sessiz harfle biten kelimelerin örnek çekimlerinin verilmesi
	Yumuşamayan Sert Harfler	Sonu sert sessiz harfle biten bazı harflerin yumuşamaya uymadığı (istisna) hâllerin gösterilmesi
On Beşinci Ders	Tatbikat	Yusuf Kâmil Paşanın “Telemak” Tercümesi’nin her iki alfabe ile yazımının karşılaştırılarak incelenmesi

On Altıncı Ders		Namık Kemal'in "Ortak Perişan" eserinin bir bölümünün her iki alfabe ile yazımının karşılaştırılarak incelenmesi
On Yedinci Ders	Tatbikat	Son zamanlarda yazılmış bir kanun metninin her iki alfabe ile yazımının karşılaştırılarak incelenmesi
	Tab'dan Sonra İlâveler	On yedi ders şeklinde anlatılan konuların on maddede özetlenmesi

5.3. Eserin Dil Bilgisi Öğretimi Açısından Bulgular

Eser, 17 ders şeklinde bölümlere ayrılarak yazılmıştır.

- **Birinci Ders**

Celal Nuri İleri eserine harfleri tanıtmakla başlamıştır. Önce matbua yazılışları gösterilmiş olan Latin alfabesinin daha sonra el yazısı ile de olan şekli bir levhada birleştirilip okuyucuya sunulmuştur. Böylece iki yazım arasındaki farkın daha net görülmesi sağlanmıştır. Birinci ders olarak adlandırılan bu kısımda daha sonra; önce sesli harfler sonra sessiz harfler anlatılmıştır. Anlatılan bu sesli harfler içerisinde uzayan seslilerin bulunduğu ve bunlara uzatma işareti konulduğu ayrı bir başlıkta verilmiştir. Düzeltme, İnceltme ve Uzatma görevinde kullanılan (^) işareti daha sonraki imla kılavuzlarında da alıntı kelimelerin yazımı bağlamında hep tartışılmalıdır. Bu bağlamda eserin bu konuya eğilmesi oldukça önemlidir.

اوزایان سسلی حرفلر

یوقاریده کوردیکمز سسلی حرفلردن :

A I U

حرفلری بعضاً اوزون اوقونور. دقت ایدیکمز :
پای (تورکجه پای ایتمک، تقسیم ایتمک معناسنه) دهکی a اوزون دکلدرد.
حالبوکه فارسی آفاق معناسنه کلن (پای) دهکی A اوزوندر.
(باب عالی) ، (ذات سایی) ، (شاه ایران) ، (حال و آتی) کله
و ترکیبلرندهکی A لر اوزون تلفظ اولونور.

“Uzayan Sesli Harfler

Yukarıda gördüğümüz sesli harflerden:

A I U

harfleri bazen uzun okunur. Dikkat idiniz:

Pay (Türkçe pay itmek, taksim itmek manasına) deki a uzun değildir.
Halbuki Farsî ayak ma ‘nasına gelen (pây) deki A uzundur.
(Bâb-ı âlî), (Zât-ı Sâmi), (Şâh-ı İnan), (Hâl ve Âtî)” (İleri, 1928: 10).

اوزون **î** یه کلنجه :

مثان : « یازی یازمادک ، باری بر آز اوقو ! »

« ذات بارینک صفتلری . »

شو ایکی جمله دن برنجیسندهکی (باری) دهکی **î** اوزون دکلدرد .
ایکنجیسندهکی (باری) عربجه در واورادهکی **I** اوزوندر :

Yazı yazmadım, bâri bir az oku !

Zât-i bârînin sıfatları .

“Uzun î ye gelince:

Misal: “Yazı yazmadan, bari bir az oku!”

“Zât-ı bârînin sıfatları”

Şu iki cümleden birincisindeki (bâri) deki i uzun değildir. İkincisindeki (bâri) Arabcadır ve ortadaki I uzundur.” (İleri, 1928: 11).

بر نقطه داها :

(قوزوم) ایله (معلوم) آراسندهده بویله بر فرق کوزه چارپیور :

Kuzum دهکی u لر اوزون دکل ؛ mâ'lûm دهکی u اوزوندر .

Bir nokta daha:

(kuzum) ile (mâ'lûm) arasında böyle bir fark göze çarpıyor:

Kuzumdeki u lar uzun değil; mâ'lûmdeki u uzundur.” (İleri, 1928: 11).

— عربجه دن فارسیدن کچمه یوبده اصلاً تورکجه اولان کلمه لرده هیچ
اوزون صائت یوقدر .

“-Arabcadan Farsîden geçmeyüb de aslen Türkce olan kelimelerde hiç uzun
sait yoktur.” (İleri, 1928: 11).

• İkinci Ders

İkinci derste ise “hece” ve “kelime”nin tanımı yapılarak ayrı ayrı bütün sessiz harflerle başlayan kelime örneklerine yer verilmiştir. Bu örnekler verilirken kelimenin her iki yazımı da kullanılmıştır. Yine bu kısımda “*Harflerin En Mühimleri K ile G*” başlığı altında; Osmanlı Türkçesinde “kh ve gh” yazım şekillerinin yeni imlada yani Latin harflerinde kullanılmadığı, bunların yerine “k ve g” harflerinden sonra gelen sesli harflerin üzerine uzatma işareti konulduğundan bahsedilmiştir. Daha sonra ise “*Ayin*” ve “*Hemze*” başlıkları altında bu harflerin nasıl okunacağı ve yeni imlada nasıl kullanılacağı gösterilmiştir. Bunlar gösterilirken her iki yazım şekilleri kullanılarak örnekler verilmiştir.

Örnek 1: “*Yeni harflerde başda (ayın) yokdur. Ayından sonra gelen sait yazılır. Ortada eger (ayın) bir vakfe (durma) his itdiriliyorsa bir (‘) kesme işaretiyle gösterilir.*” (İleri, 1928: 16).

ع

یکی حرفلرده باشده (ع) یوقدر . عیندن صوکره کلن صائت یازیلیر:
عالم , âlim , عمله Amele , عجله Acele , علاج Ilac ,
علم İlim , عرفان İrfan , عارف ârif , عموم Umum .
اورتهده اکر (ع) بر وقفه (دورمه) کبی حس ایتدیریلورسه
بر (‘) کسمه اشارتیه کوستریلیر :

Örnek 2: “*Eski yazıda zaten başda hemze yokdı. Ortada ve sonda eger bir vakfe (durma) gibi his itdiriliyorsa kezalik bir (‘) kesme işaretiyle gösterilir.* (İleri, 1928: 17).

همزه

اسكى يازيده ذاتاً باشده همزه يوقدى .
اورتهده و صوكده همزه اكر بروقه (دورمه) كې حس ايتديريليورسه
كدلك بر (') كسمه اشارتيله كوستريلير :
مأذون Me'zun , مأمور Me'mur , مؤذن Mü'ezzin , ملجأ
Me'ce , منشأ Menşe' .

• Üçüncü Ders

Üçüncü derse geçildiğinde ise karşımıza yeni bir başlık çıkmaktadır. “Eski Harflerle Yeni Harflerin Mukayesesi” başlığı altında; eski harflerde bir seda ile birden fazla harf ifade edildiğini belirten müellif, yeni imlada bu durumun ortadan kalktığını ayrıntılı bir şekilde örneklerle açıklamıştır. Özetleyecek olursak;

“ s : se, sin, sad

t : te, tı

z : zel, ze, zı

d : dal, dad

h : he, ha, hı” bu seslerin yeni imlada artık tek şekillerinin bulunduğu belirtilerek güçlüğü giderildiğine değinilmiştir.

Bunların yanı sıra; eski alfabede “elif” ve “vav” harflerinin yan yana gelmesi ile “o, u, ö, ü” telaffuz edilebilirken yeni imlada bu karışıklığın da ortadan kaldırıldığı belirtilmiştir:

“Yeni imlada elif yokdur. Bunun yirine sekiz tane sesli harf vardır. Eski imlada ortada ve sondaki elif, yeni imlada A'dır.” (İleri, 1928: 20).

Mukayeselerden bir başkası ise hem sesli hem sessiz okunan “vav, ye, he” harfleridir. Bu harflerin eski imlada sesli ve sessiz olarak okunabildikleri durumlar örneklerle gösterildikten sonra yeni imlada buna lüzum olmadığı belirtilmiştir. Aynı zamanda kalınlık ve incelik durumlarının da eski imlada okuyucunun kendisinin anlaması gerekirken yeni imlada bu durumun da ortadan kalktığına örneklerle değinilmiştir.

Bu derste son olarak ise; eski imlaya alışkın olan okuyucular için mukayeseler maddeler hâlinde yazılmıştır:

“1) Bir kelimeyi yazmadan evvel hecelere –zihnen- taksim idiniz. (hece) bir sessiz harfle bir seslinin birleşmesi dımekdir. Sesli harf, sessizin başına da, sonuna da gelebilir.

2) K, G sessizlerinden maada hiçbir sessizde gülcük çekmeyeceksiniz: emin olunuz!

K, kalın saitle daima (ka)dır: kabak; kılıbık; kopuk; kulak.

K, ince saitle her vakit (ke) kâf-ı arabî'dir: kerem; kitap; köpek; kürek.,

3) Başdaki (ayın) harfini büsbütün unutunuz. O, yokdur. Başda zaten hemze bulunmaz. Eger orta ve solda (ayın) ve hemze bir durma kabilinden izhâr olunuyorsa (‘) işareti koyunuz kâfidir: me'mur, melce', menşe', ni'met, me'mun, me'cür.

K, kh ile G, Ghlere dikkat!

Bunlardan maada hulâsaten bilmeli ki, eski itibara göre:

_ Kâf-ı Arabî ince saitle k dir. Kalın saitle kh dir.

_ Kâf-ı Farsî ince saitle G dir. Kalın saitle Gh dir.

_ Kâfin incesi gafdır.

_ Gafın kalını kâfdır.

_ Gayının incesi Gâf-ı Farsî dir.

_ Gâf-ı Farsî'nin kalını gayındır.

_ İnce saitle ka kh dir.

_ Kalın saitle Gâf-ı Farsî Gh dir.” (İleri, 1928: 22-24).

• Dördüncü Ders

Bu derste ise; günümüzde “ünsüz yumuşaması” olarak bilinen kuralı bir isim vermeden yalnız kural olarak çeşitli örneklerle açıklandığını görüyoruz. Devamında ise “L Hakkında Mülahaza” başlığı adı altında; Arapça kelimelerde kullanılan iki şekli olan “L” harfinin hem eski hem yeni harflerde tek şekilde bulunduğu; ancak bu harfin hem ince hem kalın olarak okunduğu kelimeler örneklerle açıklanmıştır. Sonrasında ise; yumuşama olarak bilinen kural isim verilmeden daha ayrıntılı şekilde izah edilmiştir. Yeni imlada dikkat edilmesi gereken “k, c, ğ” harflerinin kelime sonunda uğradıkları değişimler örneklerle açıklanmıştır.

Dördüncü derse yeni bir başlıkla devam eden müellif; “Küçültme Edatı” başlığı altında; günümüzde “küçültme sıfatı” olarak bilinen (-cIk) ekinden

bahsetmiştir. Daha sonra “*Müstesna Bazı Edatlar*” başlığıyla devam edilen diğer konuda ise; kelimenin kalınlığına ve inceliğine göre değişmeyen daima aynı kalan ekleri anlatmıştır. Bu ekler ise “yor, ki, daş” ekleridir. Müellif bu üç eki maddeler hâlinde şöyle izah etmiştir:

“1) *Hâl Sigasını teşkil iden yor ondan evvelki fiil cevheri (uzun) ister kalın olsun, ister ince yor değişmez: geliyorum (ince), kalıyorum (kalın)*

2) *(ki) edatı: benimki (ben, ince); onunki (o, kalın)*

Her iki takdirde (ki) ince olarak sabit kalmış. Bu (ki) ile rabıta (ki) sini bittabî ayırırsanız: Ben, ki bir Türküm!

3) *İştirak bildiren (daş) edatı:*

Arkadaş (kalın); dindaş (ince); yoldaş (kalın); meslekdaş (ince)

(Yani “yor”un yör; “ki”nin kı; “daş”ın deş şekilleri yoktur.)

Bununla beraber Anadolunun bazı yerlerinde kalın (kı) edatı kullanılıyor: Onunku; Hasanunki; Paşanunki. Bu tasrif İstanbul şivesinde yoktur.” (İleri, 1928: 29-30).

• Beşinci Ders

Beşinci derste, Türkçe kelimelerde sonda bulunmayan B harfinin P’ye; D harfinin T’ye; C harfinin Ç’ye; G harfinin K’ye dönüştüğü örneklerle açıklanmıştır. Eski harflerde yazılabilen “b, d, c, g” harflerinin yeni alfabede “p, t, ç, k” olarak yazıldığı her iki alfabe ile de gösterilmiştir.

Bu derse “*Acem Terkibi*” başlığı altında “*İzâfî Terkib*” ve “*Vasfî Terkib*” alt başlıklarıyla devam eden müellif, öncelikle İzâfî Terkib ile başlamış “*Ufak ve Kolay Bir Kaide*” olarak; günümüzde “Belirtili Ad Tamlaması” olarak bilinen konuyu izaha girişmiştir. Ancak bu konuya değinirken amaç tamlamayı öğretmek değil, eski alfabeden farklı olarak yeni harflerle yazım şeklini göstermektir. *Örnek: Kitâbi Hasan (İleri, 1928: 35)*. Daha sonra Vasfî Terkib ile devam eden müellif, burada da günümüzde “sıfat tamlaması” olarak bilinen konuyu yine izaha girişmeden yalnızca yeni harflerle yazımına dikkat çekmektedir. *Örnek: Bahri siyah (İleri, 1928: 36)*.

• Altıncı Ders

Altıncı derse geçildiğinde ise “*Mühim Bir İhtar*” ile başlamayı tercih eden müellif, öncelikle yeni imlanın eski imladan ayrılan yönlerini kural olarak şöyle sıralamıştır:

“Kaide: Yeni imlamız eski iştikakdan hiçbir şeyi almıyor!

Yeni imlamız tarihî değildir; tasvitîdir!

Yeni imlamız sesli harfler üzerine kurulmuştur.

Eskiden iki sessiz harf arasına ekseriya sesli harf koymazdık; sonraları koymağa başladık.” (İleri, 1928: 38).

Dersin devamında ise yeni alfabe ile yazılan yazılarda görülen yanlışlara değinilmiştir. Eski alfabede sesli harfin az olduğunu ve bu sesli harflerin de iltibaslı (tereddütlü) olduğunu belirten müellif, bu iltibasları şu şekilde maddeler hâlinde sıralamıştır:

1) *Mesala (ye) yirine (vav); (vav) yirine (ye); (a) yirine (he) yazılıyordu. Hatta (ki) rabitasındaki (he), hakikatde (ye)dir.*

2) *Sait - sesli (vav) aynı zamanda: o-ö_u-ü oluyordu.*

Başta müstakilen gelmezdi. Bunun için ondan evvel bir elife ihtiyac vardı: o, olmak, uyumak, üşümek.

3) *Sâmî- sessiz (vav) ile seslisi karıştırılıyordu. ا (hâne) ma’nasında¹ mi, müfred gaib zamir mi?*

(Sonraları -أ- şeklinde yazılmağa başlandı.)

(او أو – او او – şekillerindeki iltibaslara bakınız!)

4) *Kâf-ı Arabî, Kâf-ı Farsî kaideten bir kol ile ayrılıyor idi ise de kol çokdan ihmal edilmişti. Dimekki amelî (pratik) değilmiş...*

Yeni imla her ikisin hakkını viriyor.

(kör) amâ ma’nasına, (gör) görmek masdarından emr-i hâzır. Şu misaldeki iltibasa bakınız: كور كور. İşte bu iki kelimeyi ancak siyak ve sibak karinesiyle anlıyorduk. Şimdi öyle değil. Amâ demek olan (kör) deki (k) Kâf-ı Arabîdir. Bu da k ile yazılır: kör.

(görmek)den (كور) deki (k) Kâf-ı Farsîdir. Bu da G ile işaret idilir: gör.

¹ Kelime orijinal metinde “ma’nanesi” olarak yazılmıştır. Yanlış yazıldığı düşünüldüğü için kelimenin

(ڀ ڪور ڪور) kelimelerini artık şöyle yazacağız! Körü gör.

5) Sesli (ye) iki çeşiddir:

(ڀ ڀي) deki iki (ye) inci.

(ڀ ڀي) deki (ye) ısırdı.

Eskiden bunları ayıramıyorduk. Şimdi incesi noktalı, kalını noktsız (ı i) lerdir.

6) Sessiz (ye) için de aynı şekil mevcuddu. Bugün sessiz (ye)- yani Samet –y ile yazılıyor:

ڀ ڀي = yay; ڀ ڀل = yil; ڀ ڀل = yel; ڀ ڀول = yol; ڀ ڀم = yem; ڀ ڀاڀي = yapı.

7) (he) nin sessiz (h) ve seslisi var:

Tekrar idelim başdaki (he) daima sessizdir: h.

(he) başda sesli olmak kâbil degildi.

ڀوا = hava; ڀوس = heves; ڀو = her; ڀپ = hep; ڀم = hem; ڀله = hele; ڀيچ = hiç;

ڀوڪ له = hergele; ڀنر = hüner; ڀندسه = hendese; ڀيئت = hey'et; ڀان = hemen;

ڀنوز = henüz; ڀج نس = hemcins (İleri, 1928: 38-40).

Toplamda yedi madde de sıralanan bu kuralların daha iyi anlaşılması için en az yüz defa tekrar edilmesi gerektiğini vurgulayan müellif; daha sonrasında “Fransız Harfleri Sizi Aldatmasın” başlığı altında yeni bir konuya geçmiştir. Bu konuda ise; okuyuculardan Fransızca bilenler için Türkçenin Fransızcadan ayrılan yönleri üzerinde durulmuştur. Fransızca ve Türkçenin benzer ve farklı yönlerini örneklerle ele alan müellif, bir karışıklığı daha izaha girişmiştir.

• Yedinci Ders

Yedinci derse gelindiğinde ise konu; günümüzde de önemli bir yer teşkil eden “ki” edatının kullanımınıdır. Bu konuya ayrı bir derste ayrı bir başlıkta değinen müellif; “ki”nin yazım kurallarını örneklerle vermiştir. Yine aradaki farkın daha iyi anlaşılması için verilen örnekler her iki yazım şekliyle birlikte verilmiştir. Eski imlada ڪ ve ڪي yazımlarının farklı yazılımlarının yeni imlada olmamasına değinilerek “ki” ekinin sesteş olduğu belirtilmiş ve iki türlü yazımı örneklerle anlatılarak gösterilmiştir. Dersin devamında “ki” edatı gibi başka bir sesteş edata daha değinmek isteyen müellif “İki Türlü De” başlığı altında “de” edatının kullanımını açıklamıştır. Ancak “de” ekinin yeni imlada kalın seslilerden sonra “da” hatta yerine göre “te-ta” olabileceğine de değinilmiştir. Görüldüğü üzere bu derste diğer derslerden farklı

olarak sadece eski imladan farkı gösterilmemiş aynı zamanda konunun izahına da yer verilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere “ki” ve “de” nin yazımının günümüz imlasından bir farkı olmadığını söyleyebiliriz. Hatta günümüzde de yazımı karıştırılan bu konunun o dönemde de önemli bir yer teşkil ettiğini ve üzerinde durulan önemli bir konu olduğunu görebiliyoruz. Yalnız eserde bu konu anlatırken günümüzden farklı olarak “bağlaç” kelimesi yerine “*rabıt*” kelimesi kullanıldığı fark edilmektedir.

- **Sekizinci Ders**

Sekizinci derse “*Sorma Edatı*” başlığı ile geçen müellif; burada ise “mi” nin yazımına değinmiştir. Eski imlada sadece (می) şekli bulunan bu edatın yeni imlada (mı, mi, mu, mü) şekillerinin de bulunduğu örnek verilerek açıklanmıştır.

Derse “*İle, İçün, İken, Le, Se, Çin, Ken*” başlığı ile devam edilmiştir. Burada ise (ile), (ise), (içün), (iken) edatlarının öncesindeki kelimeyle birleşik yazılacağı zaman (le), (se), (çin), (ken²) şekillerinin kullanıldığı anlatılmıştır. Her iki imlada da rastlanan bu durum yine her iki imla ile örnekler verilerek açıklanmıştır. Örneklerle açıklama yoluna gidilen bu konuda aynen günümüzde karşılığı bulunan ince ve kalın sesli harflere göre bazı edatların değişiklik gösterdiğine de değinilmiştir. Yine bu derste, yeni imlanın eski imladan farklarının gösterilmesinin yanı sıra konunun ayrıntısına inilerek dil bilgisi kısmına da ağırlık verildiğini görmekteyiz.

- **Dokuzuncu Ders**

“*Emirler*” başlığı ile geçilen dokuzuncu derste günümüzdeki emir kipinin çekimleri yine her iki imla ile verilen örneklerle açıklanmıştır. Dersin devamında ise “*Tasrifler*” başlığı adı altında *Muzâri*’(geniş zaman), *Hâl Sigası* (şimdiki zaman), *İstikbal Sigası* (gelecek zaman), *Şühûdî Mazi* (görülen geçmiş zaman), *Naklî Mazi* (duyulan geçmiş zaman) fiil çekimleri sürekli aynı kelimeler örnek olarak kullanılarak adeta bir levha havasında gayet düzgün bir şekilde karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Daha sonra ise; *Vücûbî Sigası* (gereklilik kipi), *İltizâmî Sigası* (istek kipi), *Basit Şart ve Temenni Sigası* (dilek şart kipi) örneklerini sadece yeni imla ile veren müellif, “*Tasrife Tabi’ Olmayanlar*” başlığı ile günümüzde zarf fiil ve sıfat fiil olarak nitelendirdiğimiz bazı eklerden örnek çekimlere yer vermiştir:

² Belirtilen ek, orijinal metinde “kin” olarak yazılmıştır. Ancak “ken” eki anlatıldığından dolayı değiştirilerek yazılmıştır.

تصريفه تابع اوليانلر

كلوب ، قالب gelip, kalıp
كلارك ، قالمق gelerek, kalarak
كلهلى ، قالملى geleli, kalalı

كلهلىدن برى ، قالملىدن برى (شو شكل كيتدكجه دوشوبور) :
Gelelidenberi, kalalıdanberi
(انجمنك رساله سنده بو [برى] Beri برلكده كوسترلشدر .)
كلدكجه ، قالدكجه geldikçe, kaldıkça
كلنجه ، قالمجه gelince, kalınca
كله دن (اول) قالمه دن gelmeden, kalmadan
كلدك دن (سوكره) ، قالمق دن geldikten, kaldıktan
كلن ، قالم گالن gelen, kalan
اخبارى ، روايت ، شرطى صيغه لرى بوندن سوكره .

(İleri, 1928: 62).

• Onuncu Ders

Burada ise; “İstifham Bahsi” başlığı altında “mi” ekinin imla kuralları her iki alfabe ile verilmiş olan örneklerle açıklanmıştır. Bu kısımda verilen kurallar günümüze değin değişiklik göstermeden “soru eki” olarak gelmiştir.

Daha sonrasında “Basit Olmayan Fiiller” başlığıyla devam eden müellif; burada da “İhbariyye (bildirme) Zamanları”, “Rivayet Zamanları” ve “Şart Zamanları”nın “muzâri, hâl, istikbâl, şühudî mazi, naklî mazi, vücûbî, iltizâmî, şartiyye” sigalarına göre yapılan çekimlere yer vermiştir. Bu çekimler yapılırken kullanılan örnek kelimelerin aynı olduğu dikkat çekmektedir. Aynı zamanda bu çekimlerle birlikte gerekli kuralların da verilmiştir. Müellif, bu derste de yeni imlânın eski imlâdan ayrılan yönleri dışında konuyu da ayrıntılarıyla izaha girişmiştir. Dersin sonunda ise okuyucularına bir ödev niteliğinde kendilerinin de en az yüzer fiil bulup anlatılan kurallara uygun şekilde çekimleme yapmalarını istemiştir:

“Tecrübe ile sabitdir ki bir itiyadın husulı için yalnız kaideyi görmek, okumak ve hatta ezberlemek kâfi gelmez. Fazlaca temrin lazımdır ki bir itiyad hâsıl olsun. Bunun için karielerimize şunu tavsiye ideriz: Kendileri hiz olmazsa yüz masdar bulsunlar. Bunun için mütedavil sarf kitaplarına müracaat itmeseler daha iyi olur. Bu masdarları aramak da bir mümarese teşkil ider. Sonra bunları kalın ve ince (yani “mak”lı ve “mek”li) olmak üzere ikiye ayırınız.

Bunu muta’kib yüz tanesini de siga şekline koyub yazınız. Zan iderim ki yüz siga yazıldıktan sonra itiyâd gereği gibi hâsıl olur. Yalnız kaideyi bilmeyüb

istirahate çekilmek, bi'l ahire, itiyadsızlık neticesinde yanlış yapmayı istilzâm ider.”
(İleri, 1928: 68).

- **On Birinci Ders**

Herhangi bir başlık atılmadan geçilen on birinci derste ise; *basit fiil* olduğu gibi bir de *mürekkebe fiil* olduğundan bahsedilmiş ve ismi söylenmese de günümüzde birleşik fiile karşılık gelen bu konu örnekler verilerek açıklanmıştır. Ancak günümüzdeki hâli gibi kurallı birleşik fiil gibi başlıklara ayrılmamıştır. Hatta yeterlilik ve tezlik fiil eklerinden bahsedilirken bile bu isimler kullanılmamıştır. Konuya direk geçiş yapan müellif, ilk olarak (-bilmek) fiilinden başlamıştır. Görüldüğü üzere günümüzde (-ebilmek) olarak bildiğimiz yeterlilik fiili bu eserde (-bilmek) olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde günümüzde tezlik fiili olarak kullandığımız (-ivermek) fiili de yine bu eserde (-vermek) olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Bir de mürekkebe fiil vardır. Buna misal: (yaza bilmek). (yazmak) masdarından yalnız (yaza) madesi alınıyor. Bu made hâliyle kalmak üzere buna (bilmek) ilâve idiliyor ve ancak o tasriife tabi’ tutuluyor. (yaza) ile (bilmek) masdarının şekilleri bir kelime olmak üzere (yazabilmek) yeni tarzda birleştirilmiştir:

Yazabilmek; görebilmek

Uyuyabilmek; gezebilmek

Mürekkebe fiil yalnız (bilmek) masdarının ilâvesiyle hasıl olmaz. Daha birkaç masdar vardır ki bunlarla da mürekkebe fiil vücûda gelir. Karielerimizi fazla işgâl itmeme için bir de (virmek) ile terkiib ilen fiillerden bir misal getirmekle iktifâ idelim:

Gelmek = geli virmek (gelivirmek)

Yapmak = yapı virmek (yapıvirmek) (O.T.)

(O.T.)	(L.A.)
<i>Yapı virdim</i>	<i>yapıverdim</i>
<i>Yapı virmişim</i>	<i>yapıvermişim</i>
<i>Yapı viririm</i>	<i>yapıveririm</i>
<i>Yapı viriyorum</i>	<i>yapıveriyorum</i>
<i>Yapı vereceğim</i>	<i>yapıvereceğim</i>

<i>Yapı virmeliyim</i>	<i>yapıvermeliyim</i>
<i>Yapı vireyim</i>	<i>yapıvereyim</i>
<i>Yapı virsem</i>	<i>yapıversem</i>
<i>Yapı virdim</i>	<i>yapıverdim</i>
<i>Yapı viriyormuşum</i>	<i>yapıveriyormuşum</i>
<i>Yapı vireceksem</i>	<i>yapıvereceksem” (İleri, 1928: 69-71).</i>

Görüldüğü üzere konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve eski alfabe ile yeni alfabe arasındaki farkın daha net görülmesi için her iki alfabe kullanılarak örnekler verilmiştir. Günümüz Türkçesinden az da olsa farklı şekilde anlatılan bu konu anlam olarak aynıdır ve örneklerde de görüldüğü gibi bu eklerin yeni alfabede birleşik olarak yazılacağı vurgulanmıştır.

Derse “(Vücûd) ve (Malikiyet)” başlığıyla devam eden müellif, burada ise; şahıs eklerinin isimlere, sıfatlara ve zamirlere gelebildiğini, bunların da muzâfî (geniş zaman), hikâye, rivâyet ve şart kiplerinin olduğunu çeşitli örneklerle açıklamıştır. Verilen örneklerin çekimlenişine baktığımızda günümüz Türkçesinde “ek fiil”e karşılık geldiğini görüyoruz:

(O.T.)

“Bu şahıs lahikelerini yeni harflerle terkim itmeden evvel mahiyetlerini hatırlamak için eski harflerle olan şekillerini –kısaca- gösterelim:

İyiyim, iyisin, iyidir, iyiyiz, iyisiniz, iyidirler.

İyiydim (iyi idim), iyiydin, iyiydi, iyiydik; iyiydiniz, iyiydiler

İyiymişim (iyi imişim), iyiymişsin, iyiymişdi; iyiymişdik, iyiymişdiniz, iyiymişdiler.

(L.A.)

Güzelim, güzelsin, güzeldir, güzeliz, güzelsiniz, güzeldirler.

Güzeldim, güzeldin, güzeldi, güzeldik, güzeldiniz, güzeldiler.

Çirkinmişim, çirkinmişsin, çirkinmiş, çirkinmişiz, çirkinmişsiniz, çirkinmişler.

Güzelsem, güzelsen, güzelse, güzelsek, güzelseniz, güzelseler.” (İleri, 1928: 71-73).

- **On İkinci Ders**

“*Haber Edatı Denilen Fiil*” başlığıyla geçilen bu bölümde; eski sarfçılarca haber edatı, yenilerince fiil olan (-dîr) ekinin görevinden ve kullanımından bahsedilmiştir. Yine her iki alfabe ile de verilen örneklerle açıklanan bu konuda, günümüzde “bildirme eki” olarak bilinen bu fiilin kelimelerdeki sesli harflere göre “dır, dir, dur, dür” şekillerinin de olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda “t, ş, s, p, k, h, f, ğ” harflerinden sonra bu ekin “tır, tir, tur, tür” şekline dönüşeceği gösterilmiştir. Ancak burada gösterilen “ğ” harfi için verilen örneğin aslında “ç” harfi için geçerli olduğunu anlamaktayız:

“(dir) in birinci harfi: Kelimenin t, ş, s, p, k, h, f, ğ den (başka) bir harf ise (dir) in baş harfi D dir.

Eğer bu sekiz harften biri ise T dir. Misaller:

Ğ açtır; ağaçtır

F koftur; softur

H günahtır; külahtır

K aktır; kapaktır

P Araptır; saptır

S sestir; kafestir

Ş beştir; eştir

T attır; ettir” (İleri, 1928: 76).

Aynı zamanda eserde Latin alfabesi olarak verilen bu örneklerin Osmanlı Türkçesi ile yazılmış hâllerinde bu ekin (-dir) hiç değişmediğini görmekteyiz. Müellif burada da eserin tamamında olduğu gibi Osmanlı Türkçesi ile Latin alfabesi arasındaki farkı göstermeyi hedeflemiştir.

“*İşinize Yarayacak Bir Oyuncak: Çift Haseki Paşa*” başlığıyla devam edilen dersin bu bölümünde, günümüzde “ünsüz benzeşmesi” olarak bilinen kural açıklanmıştır. Günümüzde bu kural “fıstıkçı şahap” olarak kodlanırken bu eserde “çift haseki paşa” olarak kodlandığını görmekteyiz. Kural aynı kural olmakla beraber söz konusu eserde bu kurala herhangi bir isim verilmediğini görmekteyiz. Bu kurala dahil olarak (dir), (den), (di) eklerinin (tir), (ten), (ti) olduğu ve (ce), (cik), (ci) eklerinin (çe), (çik), (çi) ye dönüştüğü görülmektedir.

Dersin devamında “*Ce*” başlığı altında telaffuza göre (ce-ca) olarak kullanıldığı belirtilen edatın, “*zarf hâl edatı (yakışmak edatı)*” ve “*sıfat-ı ta’dil edatı*

(*katışmak edatı*)” olarak iki türlü kullanımının olduğundan bahsedilmiştir. Yine bu konu hakkında verilen örnekler her iki alfabe ile birlikte verilip “çift haseki paşa” kuralına uygun örneklere de rastlanmaktadır. Günümüz Türkçesinde ismi “eşitlik eki” olan bu ekin günümüzdeki kullanımından farkı bulunmamakla birlikte sadece isimlerindeki değişiklik dikkat çekmektedir.

“*Ci*” başlığı altında yeni bir ekin anlatımına geçen müellif, bu ek için de “*hirfet ve mensûbiyyet*” yani meslek ve ilgililik ifade ettiğini belirterek verilen örnekler yine her iki alfabe ile birlikte verilip “çift haseki paşa” kuralına uygun örneklere de yer verilmiştir.

Daha sonra ise “*Bazı karielerimize cevab:*” şeklinde yeni bir paragrafa başlanarak ayın ve hemzenin kullanımı ile ilgili bazı kurallara yer verilmiştir. Bu kurallar sıralandıktan sonra şahsî fikri olduğunu belirten müellif, bu dersi böyle sonlandırmıştır:

“(ayın) ve hemze hakkındaki mutalaalarım şahsîdir. Ceryandan anladığımı kayd itmekle iktifâ idiyorum. Belki encümen telaffuz lûgatını tanzim itdiği vakit benim yazdığım şekillerden ba’zısını diğer suretde terkim ider.” (İleri, 1928: 81).

Yukarıda da görüldüğü üzere; müellifin gerektiği yerlerde konulardan bağımsız olarak başka konulara da değindiği görülmektedir.

• On Üçüncü Ders

Müellif bu bölümde, “*İsimlerin Tasrihi*” başlığı adı altında günümüzde “ismin hâlleri – durum ekleri” olarak nitelendirilen konuyu izâha girişmiştir. Konunun anlatımı açısından günümüzden bir farkı bulunmasa da isimleri açısından gösterdikleri farklılık dikkat çekmektedir. Müellif, “me’ûlün ileyh, me’ûlün bih, me’ûlün fih, me’ûlün anh, me’ûlün leh, me’ûlün ma’a” olarak isimlendirdiği hâller günümüzde sırasıyla “yönelme hâli (-e), yükleme hâli (-i), bulunma hâli (-de), çıkma-ayırılma hâli (-den), vasıta hâli (-ile), sebep gösterme hâli (-için)” şeklindedir. “*Tahlil*” başlığıyla birlikte konu hakkında örneklere yer verilen eserde aynı zamanda “*Mukayese*” başlığıyla Fransız gramer terimleriyle de karşılaştırmalı olarak verildiği görülmektedir. Bunlarla birlikte izâh edilen isimlerin encümen tarafından (e’li me’ûl, i’li me’ûl, de’li me’ûl, den’li me’ûl) olarak da adlandırıldığını belirten müellif, bunun sebebinin eski adlandırmanın beğenilmemesi olduğunu belirtmiştir. Müellifin şahsî fikri olduğunu düşündüğümüz bu ifadeyle birlikte söz konusu adlandırmanın günümüzde de kısaltma amaçlı kullanıldığı bilinmektedir. Bu yönüyle de konunun anlatımının benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz.

Hiçbir başlık atılmadan devam edilen dersin bu bölümünde, isimler sonları itibariyle “*ismin sonu sesli harf olanlar, sonu yumuşak sessiz harf olanlar ve sonu*

sert sessiz harf olanlar” şeklinde üçe ayrılmıştır. Kelimelerin sonuna gelebilen sesli harfler, yumuşak harfler ve sert harfler belirtilerek teker teker bu harflerle ilgili örnekler verilmiştir. Bu örnekler verilirken eserin tamamında olduğu gibi her iki alfabe de kullanılmıştır. Bunların yanı sıra kelime sonuna gelmeyen harflere de değinen müellif, dersin en sonunda okuyuculardan gelen bir soruya cevap vererek dersi bitirmiştir.

- **On Dördüncü Ders**

Bu bölümde; on üçüncü derste değinilen ve birkaç örnek verilen isimlerin sonuna gelebilen harfler konusu daha ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır:

“1) *Sesli Harflerle Biten İsimlerin Tasrihi*

2) *Yumuşak Sessiz Harfle Biten İsimlerin Tasrihi Tabloları*

3) *Sert Sessiz Harfle Biten İsimlerin Tasrihi Tabloları*” (İleri, 1928: 88-90).

şeklinde başlıklara ayrılarak maddeler hâlinde verilen konuda her harfle ilgili verilen örneklerin tasrifleri yer almaktadır. Bu tasrifler yapılırken her örnek tasriften sonra çizgi konularak ayırmanın sağlanması müellifin başlıklarda da belirttiği üzere bir tablo niteliği oluşturmaktadır. Ayrıca konu izah edilirken önceki derste verilen örneklerin yanı sıra başka örneklerle tasriflerinin yapılması konunun anlaşılabilirliğini kuvvetlendirici niteliktedir. Verilen bazı örneklerde önceki derslerde anlatılan “çift haseki paşa” kuralının gerektirdiği yerler de gösterilerek yer yer tekrar yapılmıştır. Daha sonra “Yumuşamayan Sert Harfler” başlığı altında yumuşayan harfler konusu tekrar edilerek daha sonra asıl mevzuya geçilmiştir.

Müellifin toplamda 17 ders şeklinde ayırımını sağladığı eserinin ilk on dört dersinde anlatılanlar yukarıda kısaca özetlenmiştir. On beşinci derse kadar olan kısımlarda anlatılan konuların fazla ayrıntıya girilmeden genel olarak üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu konular anlatılırken özellikle baştaki derslerde, konunun izahından çok yeni imlanın (Latin Alfabesi) eski imladan (Osmanlı Türkçesi) ayrılan yönleri verilmiştir. Yedinci derse kadar daha çok rastladığımız bu durum, yedinci dersten sonra biraz daha konuların anlatımına da ağırlık verilerek beraber yürütülmeye çalışılmıştır. Eserin tamamında konuyla ilgili verilen örneklerin her iki alfabeyle de verilmesi aralarındaki farkın daha iyi anlaşılmasını sağlayacak niteliktedir. Örnekler verilirken az örnekle geçirilmemiş müellifin özellikle önemli bulunduğu konularda fazlaca örnek kullanılmıştır.

- **On Beşinci Ders – On Altıncı Ders – On Yedinci Ders**

Genel olarak Latin alfabesinin tanıtımına ve Osmanlı Türkçesinden ayrılan yönleri üzerine durulan bu eserin devamında yer alan son üç dersine ise; “*Tatbikat*” başlığı ile devam edilmiştir. Müellif bu bölümü on beşinci dersin başında şöyle ifade etmiştir:

“Geçen on dört dersde, dil encümeninin tesbit itdiği umdeler dâhilinde yeni imlâmızı izâh itmişdik. Bundan i’tibaren üç dersde de bazı temrinlere girişecegiz. Bu temrinler birincisi pek eski tarzda, ikincisi orta devirde, üçüncüsü de yeni zamanlarda yazılan müntehabâtdan çıkarılmışdır. İbtidâ yeni harflerle bir metin, sonra bunun Arab harfleriyle aslı, onu muta’kib tatbikatı arz idilecekdir.” (İleri, 1928: 94).

Son üç derste “*Tatbikat*” kısımlarında işlenen metinlerin birincisi eski tarzda yazılan Yusuf Kâmil Paşanın “*Telemak*” tercümesinden, ikincisi Namık Kemal’in orda devirde yazılan “*Ortak Perişan*” ın başındaki sayfadan, üçüncü metin ise son zamanlarda yazılmış bir kanun metninden alınmıştır. Görüldüğü üzere bu üç derste; önce eski, sonra orta ve en son yeni zamanlarda yazılmış bir metnin önce Latin alfabesi ile yazımı, sonra Arap alfabeleriyle aslı ve daha sonra tatbikat kısmı denilen inceleme bölümü yer almaktadır. Bu inceleme kısımlarında ise; on dört derste yer alan konuların metinlerde kullanıldığı kısımlar gösterilerek yeni imla ile eski imlanın farkları gözler önüne serilmiştir. Aynı zamanda dersler içinde anlatılmayan fakat metinlerde yer alan bazı konulara bu inceleme bölümünde yer verildiğini görmekteyiz. Örneğin; “*ünlü düşmesi*” konusu herhangi bir dersin içerisinde işlenmemesine rağmen eserin 101. sayfasında yer alan “*Tatbikat*” bölümünde aslı “*gönül*” olan kelimenin metinde “*gönlüm*” şeklinde kullanılmasını “*Türkçede bu kabilden on kadar kelime var.*” ifadesiyle izaha girişen müellif, konuyla ilgili birkaç örnek daha vermiştir. Bu şekilde karşılaştırmalı olarak iki imlanın farklarının gösterildiği bu üç dersin sonuncusu olan on yedinci dersin sonunda ise müellif; okuyuculara tavsiyelerle dersi sonlandırmıştır:

“Dersleri burada hitâma irdiriyoruz. Şu on yedi fasılda ancak kaideleri göstermiş olduk. Telaffuz ve imlâ cedveli henüz encümeni tarafından ikmal edilmediginden belki bazı kelimelerde yanlışlık olur.

Görüyorsunuz ki kaideler güc ve çapraşık degildir. ‘Azamî on beş tesbit idilecek telaffuzları bir dereceye kadar sizi işgal idebilir.

Bu kursı ta’kib buyuran muhterem karielerime, temrin ve mümarese için bir usûl tavsiye ideyim: Elde henüz bir büyük kitab olmadığından, ona intizâren alışkınlık hâsıl olmak için biri pek eski, ikincisi mutavassıt, üçüncüsü yeni edebiyatdan yüzer sahifeyi yeni imlaya çeviriniz. Günde bir saatlik mümarese ne çokdır ne azdır.

Bu çevirmeleriniz üzerine de tatbikatda bulununuz. İki arkadaş birbirinin yanlışını bulmak suretiyle mesa’ilerini birleştirirlerse daha iyi olur.

Tasviti imlâ vaka' pek kolaydır. Lakin bu kolaylığı nefes almak, su içmek derecesinde basit ad itmeyiniz. İdilen yanlışlardan anlayorum ki dürüst ve pürüzsüz yazı yazmak için mütehasısların bile temrin yapmaları vacibdir.

Tekrar ideyim ki bütün mes'ele alışkanlıktadır. Tasviti olmayan eski imla bu derece güc olduğu hâlde erbâbı için kolay geliyordu. Bunun sebebi ne? Mümarese, i'tiyâd, tekrar ve meleke.

İşte mümarese, i'tiyâd, tekrar ve meleke sayesinde yeni imlâda da bu kadar tîde elde ideceksiniz. Ondan sonrada: Eskisi ne güc, yenisi ne kolaymış, diyeceksiniz. Günde en azdan bir saatlik temrini çok görmeyiniz. Yazı, imlâ, bir Türk için elzemdir. Hayatınızda her dakikada tatbikatını göreceğiniz bu ilme günde bir saatinizin tahsisi zaruridir.” (İleri, 1928: 107-108).

Görüldüğü üzere dersteki konuların okuyucular tarafından daha iyi anlaşılmasını, öğrenilen becerilerin alışkanlığa dönüştürülmesini sağlamak için tekrar yapmanın önemine değinen müellif, bilgilerin kavranılmasında ve kalıcı öğrenme gerçekleştirilmesinde önemli bir öğrenme tekniğine değinmiş olur. Aynı zamanda da günümüzde de önemli bulunan tekrar çalışması yanında yine dil öğretiminde telaffuz becerisinin önemine de değinilmiştir. “Temrin” kelimesiyle alıştırma, uygulama yapmanın önemine de işaret eden müellifin özellikle dil öğretiminin bir beceri işi olduğuna, beceriye giden yolda da uygulama yapmanın son derece önemli olduğuna değinmiştir. “Mümarese, itiyat, tekrar ve meleke” kelimeleriyle bir bilginin beceriye dönüşme sürecinde hayati önem arz eden yazıp uygulama bir anlamda resmetme veya taklit, alışkanlık haline getirme, çok tekrar etme ve belirli bir yeteneğe sahip olma vurgulanarak öğrenilen bilgilerin kalıcı olabilmesi için gerekenler bir tavsiye niteliğinde okuyuculara sunulmuştur.

• Tab'dan Sonra İlâveler

Son olarak “Tabi'den Sonra İlâveler” başlığıyla devam edilen bu kısımda da; on yedi ders boyunca gösterilmeye çalışılan farklardan en mühimleri toplamda on madde oluşturacak şekilde özetlenmiştir. Bu maddeler şunlardır:

“1) Fiillerde şahıs ve zaman lahikelerini, isim ve sıfatlara iltihâk iden bazı edevatı birleştiren bağlama (-) işareti büsbütün kaldırılmışdır. Hiçbir mevzu'da artık bu işarete ihtiyac yok! İsim ve fiil tasrifâtı için nerede bir bağlama işaretine tesâdüf iderseniz onu kaldırınız. Lahikeleri o isim, sıfat veya fiil ile birlikde yazınız.

(ise, ile, için, iken) in muhaffefi olan (se, le, çin, ken) birlikde yazılacak. Muhaffef şekil ayrı bir kelime gibi yazılacak. Kezâlik (ce, çe) ve rabte olmayan (۷۵) kelime ile birleştirilir. Fakat (۷۶) rabtesi ayrı yazılır, müstakil kelimedir. Yeni şekil (resmî metinden):

geliyorum, geleceksiniz, geleceklerdir, yapmalıyım, geleyim, gidebilirim, söylesin, güzeldir, demirdir gibi.

Ahmetle, buysa, seninçin, gelirken gibi.

mertçe, benimki, yarınki, hasta, eyyicedir, eyice anladım.

2) İstifham (mi)si ayrı yazılır: *geldi mi? Fakat kendinden sonra gelen her türlü lahikeler ona rabt olunur; ben miydim?*

Geliyor musunuz?

3) Rabita edatı (◌◌) gibi (dahı) manasına olan (de) de-da ayrı kelime olarak yazılır.

Hasan da geldi Ahmet de.

4) Farsî terkib denilen tasrifde (-) çizgiden sonra i gelirdi. Bu çizgi kalkmıştır. İ kelimeye rabt olunur. Eski şekil Bab-ı âlî. Yeni şekil Babı âlî.

5) Koma işareti (‘) yalnız kelimenin ortasında durak yerinde kullanılır. Kelimenin başına veya sonuna hiç gelmez. Mes’ele, hey’et gibi.

6) kh, gh mürekkebâtı kalkmıştır. (kaf) ve (kef) harflerini birbirinden ayırmak için bu h nin, gördüğü işi (^) sibak işareti görecek k ve g den sonra u ve a üzerine işaret konacak olursa anlayacağız ki k nin, g ise k okunacak. Kâfir, agâh.

Uzatma işareti olmadıkca k, g (kaf) ve (gayın) olarak kalır.

7) Bu uzatma işareti (^) ı harfi de incelenir. I dan sonra u ve a üzerine ı inceleniyor. Lâne, lûzun.

8) Kezâlik bu uzatma işareti (^) manaları ayrı olan sesdaş kelimeleri ayırır:

Alem (bayrak manasına); âlem.

Ali; âli

9) Nisbet yâ’larının üzerine (^) konur:

Vatanî, ilmî, edebî.

10) Uzun â, û kalkmıştır. Bu dakikayı te’min idecek şekil degil, şivedir.” (İleri, 1928: 109-110).

5.4. Eserde Kullanılan Dil Bilgisi Terimleri ile İlgili Bulgular

Terimler, yapıları ve anlamları bakımından bir dilin genel kelimelerinden ayrılarak bir dilin kültür ve medeniyet dili olarak gelişmişliğinin temel göstergeleridir. Bir dilde bilim ve sanat dallarının bel kemiği durumunda olan terimler, eğitim öğretim hayatı başta olmak üzere birçok konuda temel oluşturmaktadır. Aynı zamanda terimler, bir milletin bilim, kültür ve sanatını yansıtır. (Pilav, 2008: 267-269). Bu açıdan incelemesi yapılan bu eserdeki terimleri gün yüzüne çıkarmakla dil öğretiminde özellikle de dil bilgisi öğretiminde kullanılan terimlerin etkili öğretimdeki yeri gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Eğitim öğretimde birçok konu hedef kitleye terimlerden yola çıkılarak öğretilmektedir. Özellikle sağlam yapılu terimler konunun kolay öğrenilmesinde ve kalıcılığın sağlanmasında önem arz etmektedir.

Eserde yer alan başlıca dil bilgisi terimleri ve bunların günümüzdeki karşılıkları alfabetik olarak şu şekildedir:

A

ahenk: uyum, uygunluk, düzen.

aslı kelimeler: temel kelime.

aslen: temelden, kökten, soyca.

C

cem‘: çoğul.

cevher fiili: ek fiil.

cezr: kök, asıl.

cümle: fiil, fâil (özne) ve mef‘ûl (nesne) den meydana gelen mânâlı söz.

D

de’li mef‘ûl: bulunma hâli.

den’li mef‘ûl: çıkma hâli.

E

edât: başlıbaşına mânâsı olmayan kelime veyâ harf.

edât-ı istifham: soru edatı (-mı, -mi)

edât-ı zarfiyyet: zarf edatı.

emr-i gâ'ib: teklik üçüncü şahsa verilen emir.

emr-i hâzır: ikinci şahsa verilen emir.

esre: Arap harfi metinlerde bir ünsüzün “ı ve i” sesleriyle okunacağını gösteren işaret, kesre.

F

fâ'il: yapan, işleyen. özne.

fi'l: eylem, fiil.

fi'l-i basît: basit fiil, tek kökten yapılan fiil.

fi'l-i cevherî: “imek” mastarından yapılan varlık fiili.

fi'l-i menfî: olumsuz fiil.

fi'l-i mürekkeb: birleşik fiil.

fi'l-i müsbet: olumlu fiil.

G

gâ'ib: üçüncü şahıs.

H

haber edatı: bildirme eki.

hafif: ağır olmayan, ince okunan hece.

hâl: şimdiki zaman.

hâl şartı: şimdiki zamanın şartı.

harf: seslere karşılık gelen yazı işareti.

hecâ: hece.

hemze: eski yazıda “elif, vav, ye, he” üzerine konulan bir işaret.

hikâye: olmuş bir hâdise.

İ

ihbâriyye: basit zaman.

iltizâmî: istek.

iltizâmî şartı: istek kipinin şartı.

imlâ: yazım.

isim: ad, isim.

isim tasrifi: isim çekimi.

istikbâl: gelecek zaman kipi.

iştikak: kök bilgisi, türetme.

izâfet: ilgi hali, tamlama.

K

kâf-ı ‘Arabî: Arap kefi. İnce seslilerle aynı hece içinde kullanılan k. (Arapçada ince ve kalın k arasında kalın k’ye daha yakın bir şekilde telaffuz edilir)

kâf-ı Farisî: Fârisî kefi g sesini veren kef harfi. İnce seslilerle aynı hecede kullanılır.

sağır kâf: Türkçeye mahsus olan bu ses genizden gelen bir n şeklinde söylenir ve kelime başında kullanılmaz

kâf-ı ye: yumuşak y. Türkçeye mahsus olan bu ses günümüz imlasında “ğ” ile karşılanan harftir.

kesre: Arap harfi metinlerde bir ünsüzün “ı ve i” sesleriyle okunacağını gösteren işaret, esre.

L

lâhika: ek.

lisân: dil.

lûgat: sözlük.

M

mâna: anlam.

masdar: hareket ve oluşları zamana bağlı olmadan anlatan fiil isimleri.

mâzî: geçmiş zaman.

mâzî-i naklî: duyulan geçmiş zaman.

mef’ûl anh: ismin uzaklaşma hali, -den hali.

mef’ûl bih: ismin yükleme hali, -i hali.

mef’ûl ileyh: ismin yaklaşma hali, -e hali.

mef’ûlün fih: bulunma hali- de hali.

mef'ûlün maa: -le, -ile hâli.

menfî: olumsuz

mukayese: karşılaştırma.

muzâf: tamlanan.

muzâf-u ileyh: tamlayan.

muzâri: geniş zaman.

mücerred: yalın hal.

müfred: teklik.

mütekellim: birinci şahıs.

müstesna: aykırısı.

N

nahiv: cümle bilgisi.

naklî mâzî: duyulan geçmiş zaman.

R

rabt: bağlaç.

râbıta: iki şeyi birbirine bağlayan şey, bağ.

rivâyet: hikâye edilen bir haber, söz veya hâdise.

S

sâit: sesli harf

sâmit: sessiz harf

sarf: yapı bilgisi.

sarf u nahv: dilbilgisi.

savt: ses, seda.

sıfat: varlıkları ad, durum, nitelik, sayı bakımından belirten kelimeler.

sîga: fiil çekimlerinden meydana gelen çeşitli şekillerin her biri.

Ş

şart sîgası: şart kipi.

şühûdî mâzî: görülen geçmiş zaman.

T

tahlîl: çözümleme, analiz.

tasrif: çekim.

tasvîl: seslenme, seslendirme, ses çıkarma.

telaffuz: bir kelimenin ağıdan çıkış şekli, okunuş veya söyleyiş.

temrin: alıştırma.

terkîb: tamlama.

terkîb-i izâfi: isim tamlaması.

V

vasf-ı terkîb: sıfat tamlaması.

vücûbî: gereklilik kipi.

Z

zamân: zaman.

zamîr: zamir.

zarfiyyet: bir kelimenin zarf olma hâli, zarf olarak kullanılması.

zât: kişi.

5.5. Eserin Türkçe Öğretim İlke, Yöntem ve Teknikleri Açısından Durumu ve Özelliklerine Dair Bulgular

5.5.1. Türkçe Eğitiminde Göz Önünde Bulundurulması Gereken İlkeler

Öğretmenin harekete geçmesini sağlayan ve uygulamalarında yol gösteren kılavuz fikirlerin yer aldığı ilkelerden Türkçe eğitiminde göz önünde bulundurulması gerekenler şu şekildedir:

- Bütünlük İlkesi
- Ekonomiklik İlkesi
- Hayatîlik İlkesi
- Bilinenden Bilinmeye İlkesi
- Somuttan Soyuta İlkesi
- Aktüalite İlkesi
- Yakından Uzağa İlkesi
- Bireye Özgü Öğretim İlkesi (Göçer, 2017: 305-308).

Bu ilkeler arasından “*Yeni Alfabe ve İmla Dersleri*” adlı eserde bulunanlar ise şunlardır:

5.5.1.1. Bütünlük İlkesi

Türkçe dersi bilmenin yanı sıra bildiklerini de beceriye dönüştürme; anlama, kavrama ve düşünceleri ifade etmenin ön planda olduğu bir derstir. Türkçe öğretiminde anlama ve anlatma beceri alanlarının dil bilgisi kurallarından ve dil bilgisel yapılarının işlevlerinden yararlanır. Bu da dilin kuralları ile becerileri arasında arka planda bir bütünlük gerektirir. Dil bilgisi alanları ile dört temel beceri alanları birbirlerinin bütünlükleyicisi ve tamamlayıcı olarak görülmektedir. Bu sebeple dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri ile dil bilgisi konuları birlikte yürütülmelidir. (Göçer, 2017: 306)

Söz konusu eserde bu ilke okuma ve yazma becerisi olarak öne çıkmaktadır. Eserin genelinde Latin harfleri öğretilmeye çalışılmış özellikle de eski imladan farkları üzerinde durulmuştur. Müellif, bu sebeple eski imladan yazılış ve okunuş olarak farklılıklarını daha iyi göstermek için her iki alfabe kullanılarak bir karşılaştırma yapmıştır. Bu karşılaştırmaların yanı sıra derslerin içerisinde yer yer okuyuculara hitap ederek tavsiyelerde bulunmuştur. Müellif, bu tavsiyelerden okuma becerisine yönelik olarak okuyuculardan dersleri okumalarını, ezberlemelerini ve derse çalışmalarını istemiştir:

شومطالعہ لری محضاً تمرین اولسون ذیہ یازیورم . بودرسلری اوکر نیک
ایچون - هر درس کبی - اونلری بر چوق دفعه او قومق ، از بر لہ مک ،
ممکنسه بر بلہ مذا کرہ ایتمک لازم . بو درس لری اک آز یوز دفعه تکرار
ایتمکی رجا ایدرم کہ اعتیاد حاصل اولسون .

“Şu mutalaaları mahzâ temrin olsun diye yazıyorum. Bu dersleri öğrenmek için -her ders gibi- onları bir çok defa’ okumak, ezberlemek, mümkünse biriyle müzakere itmek lâzım. Bu dersleri en az yüz defa’ tekrar itmegi reca idiyorum ki itiyâd hâsıl olsun.” (İleri, 1928: 40).

Aynı zamanda müellif, yazma becerisine yönelik olarak okuyuculardan dil bilgisi kitaplarına başvurmada yüz mastar bulmalarını, bunları kalın ve ince olarak ikiye ayırmalarını ve kiplere göre çekimlemelerini istemiştir:

تجر به ایله ثابتدر که بر اعتیادک حصولی ایچون یالکز قاعده یی کورمک،
او قومق وحتی از بر لہ مک کافی کلز . فضلہ جه تمرین لازمدر که بر اعتیاد
حاصل اولسون . بونک ایچون قارئلر منزه شونی توصیه ایدرز : کندیلری
هیچ اوللازسه یوز مصدر بولسونلر . بونک ایچون متداول صرف کتابلرینه
مراجعت ایتسه لر داها ایی اولور . بو مصدرلری آرامق ده بر ممارسه تشکیل
ایدر . صو کره بونلری قالدین و ایجه (یعنی «مق» «لی» و «مک» لی)
اولق اوزره ایکی یه آیریکیز .

بونی متعاقب یوز تاهه سنی ده صیغه شکلنه قویوب یازیکیز . ظن ایدرم که
یوز صیغه یازیلدق دن صو کره اعتیاد کرکی کبی حاصل اولور . یالکز قاعده یی
بلله یوب استراحته چکیلمک، بالآخره ، اعتیاد سزاق نتیجه سنده یا کاش یا عه یی
استلزام ایدر .

یازیمه غایه (ییلمک) در کل ، (اعتیاد و ملکه) در .

اعتیاد ایسه (تکرار) ک بر نمده سیدر !

“Tecrübe ile sabitdir ki bir i’tiyâdın husuli için yalnız kaideyi görmek, okumak ve hatta ezberlemek kâfi gelmez. Fazlaca temrin lazımdır ki i’tiyâd hâsıl olsun. Bunun için karielerimize şunu tavsiye ideriz: Kendileri hiç olmazsa yüz masdar bulsunlar. Bunun için mütedavil sarf kitaplarına müracaat itmeseler daha iyi olur. Bu masdarları aramak da bir mümarese teşkil ider. Sonra bunları kalın ve ince (yani “mak”lı ve “mek”li) olmak üzere ikiye ayırınız.

Bunu mûta'kıb yüz tanesini de siga şekline koyub yazınız. Zan iderim ki yüz siga yazıldıktan sonra i'tiyâd gereği gibi hâsıl olur. Yalnız kaideyi bilmeyüb istirahatete çekilmek, bi-l ahire, i'tiâdsızlık neticesinde yanlış yapmayı istilzâm ider.

Yazıda gaib (bilmek) değil, (i'tiyâd ve meleke) dir.

İ'tiyâd ise (tekrar)ın bir semeresidir” (İleri, 1928: 68).

5.5.1.2. Hayatîlik İlkesi

Öğrencileri gerçek yaşama hazırlamaları hedeflenen bu ilkede öğretmenler öğrencilerin günlük hayatlarında işlerine yarayan bilgi ve becerilerin kazandırılmasına öncelik verirler. Öğrencilerin bilgiyi hayatta kullanabilmeleri bakış açısı öğrencilere kazandırılmalıdır (Göçer, 2017: 307).

1928 yılı Latin alfabesinin kabulüne kendini hazırlayan ve Kasım ayında kabul edilmesiyle yeni bir döneme geçilen bir yıl olması açısından önem arz etmektedir. Celal Nuri İleri'nin söz konusu eseri ise okuyucularını başlı başına yaşama hazırlama eseri olarak kaşımıza çıkmaktadır. Latin alfabesi kabul edilmeden bir müddet önce kaleme alınan ve okuyuculara sunulan bu eser, okuyuculara Latin alfabesini tanıtmak ve öğretmek amacıyla yazılmıştır. Dolayısıyla okuyucularını günlük hayatlarında işlerine yaracak bilgi ve becerilerin kazandırılmasına öncülük eden bir yapıt olmasıyla dikkat çekmektedir. Eser genel olarak hayatîlik ilkesini bünyesinde barındıran bir eserdir.

5.5.1.3. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Bireyin öğrendiği bilgiler bir sonraki öğrenmelerinin temelini oluşturacağından öğrenme bir süreçtir. Bunun için öğretmeye öğrencilerin bildiklerinden başlanması ve yeni bilgilerin önceki bilgilerle ilişkisi kurularak verilmesi sağlanmalıdır (Arslan, 2017: 245).

Söz konusu eserde müellif, öncelikle eski imladan bahsetmiş daha sonra yeni imlayı anlatarak eskisinden farkını ortaya koyarak örneklerle açıklamıştır:

5.5.1.4. Bireye Özgü Öğretim İlkesi

Öğrenciye görelilik ve öğretimi bireyselleştirme olarak da bilinen bu ilke dersin işlenmesinde öğrencinin ihtiyaçlarını ve bireysel farklılıklarını esas alır. Öğretimde öğrencilerin tanınmasını, etkinliklerin öğrencilerin özellik ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gerektiğini savunur. Öğrenci merkezli olan bu ilke; ilgi, ihtiyaç, beklenti ve yetenekleri gibi unsurlar dikkate alınarak etkili öğretim gerçekleştirmeyi amaçlar (Göçer, 2017, s. 308-309).

Söz konusu eserin sekizinci dersinde ise müellif, öğretilen kurallarının Türkçe bilenler için olduğunu ve yabancılar için dil bilgisi kitabının lazım olduğunu belirtmiştir:

ایشی آکلادق : شو دورت مخفف کلمه ، بر کلمه یه التصاق ایدرسه ،
آصوت آهنکی قاعده لرینه ، قانونلرینه توفیقاً شکلدن شکله کیریور .
دیلی تورکجه اولانلر بو یوزدن اصلا صیقینتی چکمزلر .
حتی ، او درجه که یوقاریده کی تحلیلدن چیقان قاعده لری بلله مک بیله
کندیلری ایچون زائد بر کلفتدر .
آغزکزذن چیقدینی کبی صائتلری صیرالاییکز .
بونک کوچاکی بابانجیلر ایچونددر . اولر ایچون ده مکمل بر صرف
کتابی لازمدر .
بو درسلمن ایسه منحصرأ بزم ایچونددر ، اجنبیلر ایچون دکل .

“İşi anladık: Şu dört muhaffef kelime, bir kelimeye iltisak iderse, tasvit ahengi kaidelerine, kanunlarına tevfikan şekilden şekle giriyor.

Dili Türkçe olanlar bu yüzden asla sıkıntı çekmezler.

Hatta, o derece ki yukarıdaki tahlilden çıkan kaideleri bellemek bile kendileri için zaid bir külfettir.

Ağzınızdan çıktığı gibi sâitleri sıralayınız.

Bunun güçlüğü yabancılar içündür. Onlar için de mükemmel bir sarf kitabı lazımdır.

Bu derlerimiz ise münhasıran bizim içündür, ecnebiler için degil.” (İleri, 1928: 54).

Aynı zamanda müellif Fransızca bilenler ve Fransızcaya aşina olanlar için Türkçenin yeni imlası olan Latin alfabesiyle Fransızca'yı karşılaştırmalı olarak izaha girişmiştir. Bunu da şu cümleler ile belirtmiştir:

فرانسز حرفلری سزی آلدتمه سین

فرانسزجه یه آلدیقین اولانلر بر شاشیرمه دوره سی کچیریورلر . محترم قارئلرمزدن فرانسزجه یی بیلنلر ایچون بر مقایسه تابلوسی عرض ایده جکیز: روملر ، ارمنیلر ، یهودیلر بو مقایسه دن مستفید اوله جقلردر .

“Fransız Harfleri Sizi Aldatmasın

Fransızca'yı alışkın olanlar bir şaşırma devresi geçiriyorlar. Karielerimizden Fransızca'yı bilenler için bir mukayese tablosı arz ideceğiz: Rumlar, Ermeniler, Yahudiler bu mukayeseden müstefid olacaklardır.

5.5.2. Türkçe Öğretiminde Kullanılan Yöntemler

Öğretim yöntemi, bütün öğrenme durumlarını, öğrencilerin özelliklerini, ders araç ve gereçlerini düşünerek belirlenen ve izlenen mantıksal bir yol olarak tanımlanmaktadır (Tan, Kayabaşı ve Erdoğan, 2003; Göçer, 2017: 328). Tanımlanan bu yöntemlerden Türkçe öğretiminde kullanılanlar ise şunlardır:

- Anlatma (Takrir) Yöntemi
- Tartışma Yöntemi
- Gösterip Yaptırma Yöntemi
- İşbirlikli Öğrenme/Grupla Çalışma Yöntemi (Göçer, 2017, s. 328-338).

Bu yöntemler arasından “*Yeni Alfabe ve İmla Dersleri*” adlı eserde bulunanlar ise şu şekildedir:

5.5.2.1. Anlatma (Takrir) Yöntemi

Anlatma yöntemi, dersi doğrudan öğretmenin anlatması ve açıklaması yöntemidir. Bu yöntemde genellikle öğretmen aktif, öğrenci pasif durumdadır (Göçer, 2007; Göçer, 2017: 332).

Söz konusu eser de sadece müellifin anlatımıyla sınırlandırılmış olup çok miktarda bilgi pasif alıcı konumundaki okuyuculara aktarılmıştır. Özellikle Sunuş

yoluyla öğrenme stratejisine uygun bir yöntem olan Anlatım yöntemi bu esere hâkim bir yöntem olarak dikkat çekmektedir:

صورمه اداتی

فعللرك بر مثبت و برمنفی شكلی اولدینی کبی هر ایکیسنك برده استفهام شكلی وارد .

یازمق دن : یازدم ، یازدك ، یازدی (مثبت) .

کذا : یازمادم ، یازمادك ، یازمادی (منفی) .

یازمق دن : استفهام شكلی :

یازدمی ؟ یازدكمی ؟ یازدی می ؟

استفهامك منفی شكلی :

یازمادمی ؟ یازمادكمی ؟ یازمادی می ؟

کورولویورکه (استفهام) صورمق دیمکدر .

اسکی حرفلرله بو صورمه صیغه سی (می) علاوه سیله حاصل اولویور .

دقت ایدیکزکه قونوشورکن اصل صیغه ایله صورمه اداتی اولان (می) نك آراسنده بروقفه وار ؟ یعنی حس ایدیلز درجه ده دورویورز : یازدم-می ؟ اولدی-می ؟ بن-می ؟

“Sorma Edati

Fuillerin bir müsbet ve bir menfî şekli olduğu gibi her ikisinin bir de istifham şekli vardır.

Yazmakdan: yazdım, yazdın, yazdı (müsbet)

Kezâ: yazmadım, yazmadın, yazmadı (menfî)

Yazmakdan: İstifham şekli:

yazdım mı? , yazdın mı? , yazdı mı?

İstifhamın menfî şekli:

yazmadım mı? , yazmadın mı? , yazmadı mı?

Görülüyor ki (istifham) sormak dımekdir.

Eski harflerle bu sorma sigası (mi) ilavesiyle hâsıl oluyor.

Dikkat idiniz ki konuşurken asıl sığa ile sorma edatı olan (mi) nin arasına bir vakfe var; yani his idilmez derecede duruyoruz: yazdım- mi? oldı- mi? ben-mi?” (İleri, 1928: 49).

5.5.2.2. Gösterip Yaptırma Yöntemi

Herhangi bir konu, olgu ya da olayın meydana geliş yolunun gösterilip öğrencilerden de benzer bir işlem yapmalarını istemeye yönelik olan bu yöntemde bilgilerin beceriye dönüştürülmesi hedef alınmaktadır (Arıcı, 2006: 304).

Eserde de müellif önce konuyla ilgili çeşitli örnekler gösterip daha sonrasında okuyucularına kendilerinin farklı fiiller bularak örnektekiler gibi çekim yapmalarını istemiştir:

Gelirmişim, (gelir imişim), geliyormuşum (geliyor imişim), gelecekmişsin (gelecek imişim) .

Gelmişmişim (gelmiş imişim) , gelmeliymişim (gelmeli imişim), gelseymişim (gelse imişim).

sa , se

gelirsem , geliyorsam, geleceksam, gelirsem (geldimse یاخود) gelmişsem, gelmeliysem.

اخطار : sa , se دن سوکره کی m شخص لاحقہ سیدر .

gelmişse(m), gelmişse(n).

kalmışsa(m), kalmışsa(n).

تجربه ایله ثابتدرکه بر اعتیادک حصولی ایچون یالکز قاعده یی کورمک، اوقومق وحقی از برله مک کافی کلز . فضلجه تمرین لازمدرکه بر اعتیاد حاصل اولسون. بونک ایچون قارئلرمنزه شونی توصیه ایدرز : کندیلری هیچ اوللازسه یوز مصدر بولسونلر . بونک ایچون متداول صرف کتابلرینه مراجعت ایتسه لر داها ای اولور. بو مصدرلری آرامقده بر ممارسه تشکیل ایدر. سوکره بونلری قالین و اینجه (یعنی «مق» «لی» و «مک» لی) اولق اوزره ایکی یه آیریکنز.

بونی متعاقب یوز تاهه سنی ده صیغه شکلنه قویوب یازیکنز. ظن ایدرمکه یوز صیغه یازیلدقدن سوکره اعتیاد کرکی کبی حاصل اولور. یالکز قاعده یی بلله یوب استراحته چکیلمک، بالآخره، اعتیادسزاق نتیجه سنده یا کاش یاعه یی استلزام ایدر .

“Tecrübe ile sabitdir ki bir i'tiyâdın husuli için yalnız kaideyi görmek, okumak ve hatta ezberlemek kâfi gelmez. Fazlaca temrin lazımdır ki i'tiyâd hâsıl olsun. Bunun için karielerimize şunu tavsiye ederiz: Kendileri hiç olmazsa yüz masdar bulsunlar. Bunun için mütedavil sarf kitaplarına müracaat itmeseler daha iyi olur. Bu masdarları aramak da bir mümarese teşkil eder. Sonra bunları kalın ve ince (yani “mak”lı ve “mek”li) olmak üzere ikiye ayırınız.

Bunu müta'kib yüz tanesini de siga şekline koyub yazınız. Zan iderim ki yüz siga yazıldıktan sonra i'tiyâd gereği gibi hâsıl olur. Yalnız kaideyi bilmeyüb istirahat çekilmek, bi-l ahire, i'tiyâdsızlık neticesinde yanlış yapmayı istilzâm ider (İleri, 1928: 67-68).

5.5.3. Türkçe Derslerinde Kullanılabilecek Teknik ve Taktikler

Değişik eğitim ortamlarında ya da farklı şekillerde kullanılan teknikler olduğu gibi öğretmenin kendi geliştirdiği biçimlerle kullanılan teknikler de bulunmaktadır. Tekniğin bir alt uygulaması olarak kabul edilen taktik ise öğrencilerin konuya olan ilgilerinin aktif tutabilmeleri için yapılan etkinliklerdir. Bu teknikler ise şunlardır:

- Demonstrasyon (Gösteri)
- Kaynak Kişi ya da Konuk Getirme
- Sokrat Tekniği
- Soru-Cevap Tekniği
- Analiz (Çözümleme) ve Sentez (Bireşim)
- Rol Oynama, Oyunlaştırarak Canlandırma (Dramatizasyon)
- Yaratıcı Drama
- İnşat (Okuma)
- Tahrir (Yazdırma, Dikte)
- Benzetim (Benzetişim, Simülasyon)
- Bireysel Çalışma Etkinliği veya Bireyselleştirilmiş Öğretim
- Eğitsel Oyunlar
- Motivasyonu Sağlama
- Tamamlayıcı Görev/Bütünleyici Çalışma
- Özetleme
- Tekrar Çalışması
- Gözlem ve İnceleme
- İlgilendirme/İlişkilendirme
- Beyin Fırtınası
- Altı Şapkalı Düşünme Tekniği
- Kavram, Zihin ya da Bilgi Haritası Tekniği
- İstasyon Tekniği
- Balık Kılıcı Tekniği
- Sunum Çalışması

- Anlamlandırarak, Kodlayarak Öğrenme Teknikleri
- Yansıtıcı Öğrenme
- Yansıtıcı Öğretim
- Mikro Öğretim (Göçer, 2017: 343- 362).

Bu teknikler arasından “Yeni Alfabe ve İmla Dersleri” adlı eserde bulunanlar ise şu şekildedir:

5.5.3.1. Soru-Cevap Tekniği

Soru-cevap tekniği, genel itibariyle önceden hazırlanmış soruların öğrenciler tarafından cevaplandırılmasına, tartışılmasına ve yorumlanmasına imkân veren bir tekniktir. Bu teknik sadece konuyu tekrarlama amacıyla değil aynı zamanda düşünmeyi geliştirme amacıyla da kullanılır (Aydın, 2001: 4).

Eserde ise bu teknik, okuyucular tarafından sorulan soruya cevap verme şeklinde kendini göstermektedir:

قاره سورويور : — ای محرر وياخود معلم ! كلمه نك صوكنه هانكي حرفلر
كلير ، هانكي حرفلر كلز ؟ بونلر سسلي اولور ؟ سسس اولور ؛ سسليلر ايدير ؛
يوموشاق ، سرت . بونلري اوزون اوزادي به تفصيل ايتمكدن مقصد نه ؟
معلم ويا محرر جواب ويريور ؟ — اسملر تصریف اولونوركن ، آلاجلري
لاحقه لر و حتى بعضاً كلمه نك صوكنده كي حرف : (سسلي) (سسس سرت)
(سسس يوموشاق) اولق اعتباريله دكيشه بيلير . ايشته بو دقيق تطيقاته
كيرمك ايچون بو درسده تفصيلاته كيريمكه مجبور اولدق . كلهجك درسده
بونلري تصریف ابتدكمز وقت هيچ بر كوچلكه اوغرامه به جقسكز . بوكون
بايكز بو درسي ممكنه اوچ ، درت دفعه او قوبيكز كه كلهجك درسي قولايلاقه
آ كلايه بيايه سسكز .

“Karie soruyor: - Ey mahrur veyahud muallim! Kelimenin sonuna hangi harfler gelir, hangi harfler gelmez? Bunlar sesli olur; sessiz olur; sesliler ikidir; Yumuşak, sert. Bunları uzun uzadıya tafsil itmekden maksad ne?”

Muallim veya mahrur cevab viriyor³: - İsimler tasrif olunurken, alacakları lahikeler ve hatta bazen kelimenin sonundaki harf: (sesli) (sessiz sert) (sessiz yumuşak) olmak itibariyle değişebilir. İşte bu dakik tatbikate girmek için bu dersde tafsilata girmeye mecbur olduk. Gelecek dersde bunları tasrif itdigimiz vakit hiçbir güçlüğe uğramayacaksınız. Bugün yalnız bu dersi mümkünse üç, dört defa' okuyunuz ki gelecek dersi kolaylıkla anlayabilesiniz." (İleri, 1928: 87).

5.5.3.2. Analiz (Çözümleme) ve Sentez (Bireşim)

Bir amaca yönelik verilen bir bütünün onu oluşturan parçalarını birbirinden ayırma tekniğine analiz (çözümleme); bir bütünün parçalarını herhangi bir açıdan bir bütün oluşturacak biçimde sonuca bağlama tekniğine ise sentez (bireşim) tekniği denmektedir (Göçer, 2017: 349).

Söz konusu eserde ise analiz (çözümleme) tekniği kullanılmıştır. Önce Latin alfabesiyle verilen metin sonra Osmanlı Türkçesiyle de verilmiş daha sonra verilen bu metin yani bütün parçalara ayrılıp incelenerek bu teknik uygulanmıştır:

**Asari edebiyeye zadei tabiat deyenler hafa -
yayi kalbe ne büyük vukuf göstermişlerdir .
Her müntesibi ebedin viçdanına müracaat ederim ,
insanın yazdığı şeyler şevilişte evladıyla beraber
değil mi dir ?**

« آثار ادبیه زاده طبیعت دیانلر خفایای قلبه نه بوبوک وقوف کوستر -
مشلدر ! هر منتسب ادبک وجدانه مراجعت ایدرم . انسانک یازدینی شیلر
سویلشده اولادیلر برابر دکلیدر .

³ Orijinal metinde var olan soru işaretinin yanlış olduğu düşünülerek Latin alfabesine aktarımı kısmında kullanılmamıştır.

kalbe (قلبه) . kalbe . قلب مستقل یازیلیرسه kalp ؛ مفعول خالنده kalbe
p ، b یه منقلبدر .
(مراجعت) müracaat اورتهیه عین ایچون (') قویعادم ، چونکه
چیفیت a بو صدایی ویریور .
(سویلیشده) اسکی املا نه بر بادمش ایکیدمی بویله اولویردی : (سویلیشده)
بوده بعضی مرتبه التباسلی . (سویلیشده) بر درجهیه قادر التباسسز . یکی
حرفلرله نه کوزهل یازیلور : seviliş . اوندن سوکره (ده) te در ،
چونکه اوندن اول ş وار .
değilmyidi (می) سؤال اداتی کلمه دن آیری یازیلیر .

“kalbe. Kalb müstakil yazılırsa kalp; mef’ûl hâlinde kalbe p, b ye münkalibdir.

Müracaat ortaya ayın için (‘) koymadım, çünkü çift a bu sadâyı viriyor.

(Sevilişde) eski imla ne berbadmuş! Yenisi böyle oluyordu: (sevilişde) Bu da bazı merteye iltibaslı. (sevilişde) bir dereceye kadar iltibazsız. Yeni harflerle ne güzel yazılıyor: seviliş. Ondan sonra (de) te dir, çünkü ondan evvel ş var.

Değilmiydi⁴ (mi) sual edatı kelimedden ayrı yazılır (İleri, 1928: 98-99-100).

5.5.3.3. Tamamlayıcı Görev/Bütünleyici Çalışma

Görev, bir konuyla alakalı olarak öğrencilerin değişik kaynaklardan yararlanarak yapacağı öğrenme amaçlı verilen çalışmalardır. Bu görevler hem konuya hazırlık amaçlı hem de işlenmiş konuyu pekiştirme amaçlı kullanılabilir. Bu teknik, öğrenilenin pekiştirilerek kalıcı hâle dönüştürülmesini amaçlamaktadır. Bu görevler genellikle ders dışı verilen çalışmalardan oluşmaktadır (Göçer, 2017: 356).

Müellif eserde okuyucularına bulabildikleri başka kaynaklardan yüzer sayfayı yeni imlaya çevirmelerini ve uygulama yapmalarını istemiştir:

⁴ Kelime, düzeltilerek yazılmıştır.

“1) Fiillerde şahıs ve zaman lahikelerini, isim ve sıfatlara iltihâk iden bazı edevatı birleştiren bağlama (-) işareti büsbütün kaldırılmıştır. Hiçbir mevzu’da artık bu işarete ihtiyac yok! İsim ve fiil tasrifâtı için nerede bir bağlama işaretine tesâdüf iderseniz onu kaldırınız. Lahikeleri o isim, sıfat veya fiil ile birlikde yazınız.

(ise, ile, için, iken) in muhaffefi olan (se, le, çin, ken) birlikde yazılacak. Muhaffef şekil ayrı bir kelime gibi yazılacak. Kezâlik (ce, çe) ve rabte olmayan (٤٥) kelime ile birleştirilir. Fakat (٤٥) rabtesi ayrı yazılır, müstakil kelimedir. Yeni şekil (resmî metinden):

geliyorum, geleceksiniz, geleceklerdir, yapmalıyım, geleyim, gidebilirim, söylesin, güzeldir, demirdir gibi.

Ahmetle, buysa, seninçin, gelirken gibi.

mertçe, benimki, yarınki, hasta, eyyicedir, eyice anladım.

2) İstifham (mi)si ayrı yazılır: geldi mi? Fakat kendinden sonra gelen her türlü lahikeler ona rabt olunur; ben miydim?

Geliyor musunuz?

3) Rabita edatı (٤٥) gibi (dahı) ma’nasına olan (de) de-da ayrı kelime olarak yazılır.

Hasan da geldi Ahmet de.

4) Farsî terkib denilen tasrifde (-) çizgiden sonra i gelirdi. Bu çizgi kalkmıştır. İ kelimeye rabt olunur. Eski şekil Bab-ı âlî. Yeni şekil Babı âlî.

5) Koma işareti (‘) yalnız kelimenin ortasında durak yerinde kullanılır. Kelimenin başına veya sonuna hiç gelmez. Mes’ele, hey’et gibi.

6) kh, gh mürekkebâtı kalkmıştır. (kaf) ve (kef) harflerini birbirinden ayırmak için bu h nin, gördüğü işi (^) sibak işareti görecektir k ve g den sonra u ve a üzerine işaret konacak olursa anlayacağız ki k nin, g ise k okunacak. Kâfir, agâh.

Uzatma işareti olmadıkça k, g (kaf) ve (gayın) olarak kalır.

7) Bu uzatma işareti (^) ı harfi de incelenir. I dan sonra u ve a üzerine ı inceleniyor. Lâne, lûzun.

8) Kezâlik bu uzatma işareti (^) manaları ayrı olan sesdaş kelimeleri ayırır:

Alem (bayrak manasına); âlem.

Ali; âli

9) Nisbet yâ’larının üzerine (^) konur:

Vatanî, ilmî, edebî.

10) Uzun â, û kalkmıştır. Bu dakikayı te'min edecek şekil değil, şivedir." (İleri, 1928: 109-110).

5.5.3.5. Tekrar Çalışması

Kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi ve öğrenilen bilgilerin daha iyi kavranması için kullanılan bu teknik, öğrenilen bilgilerin unutulmasını önlemenin en etkili yoludur (Göçer, 2017, s. 357).

Müellif, eserin pek çok yerinde okuyuculara tekrar yapmaları için tavsiyelerde bulunmuştur:

اسملى تصريف اولونوركن، آلاجلرى
لاحقه لر و حتى بعضاً كلمه نك صوت كنده كى حرف: (سسلى) (سسسز سرت)
(سسسز يوموشاق) اولوق اعتباريله دكيشه بيلير . ايشته بو دقيق تطيقاه
كيرمك ايجون بو درسده تفصيلاته كيريمكه مجبور اولوق . كله جك درسده
بونلرى تصريف ايتديكمز وقت هيچ بر كوچا كه اوغرامه يه جقسكيز . بوكون
بالكيز بو درسى ممكنسه اوچ، درت دفعه او قوبيكيز كه كله جك درسى قولايلاقه
آ كلايه بيله سسكيز .

"İsimler tasrif olunurken, alacakları lahikeler ve hatta bazen kelimenin sonundaki harf: (sesli) (sessiz sert) (sessiz yumuşak) olmak itibariyle değişebilir. İşte bu dakik tatbikate girmek için bu dersde tafsilata girmeye mecbur olduk. Gelecek dersde bunları tasrif itdigimiz vakit hiçbir güçlüğü uğramayacaksınız. Bugün yalnız bu dersi mümkünse üç, dört defa' okuyunuz ki gelecek dersi kolaylıkla anlayabilesiniz." (İleri, 1928: 87).

5.5.3.6. İlgili Kurma/İlişkilendirme

Yeni bilgi ile eski bilgi arasında ilişki kurularak daha detaylı bilginin anlamlandırılmasını sağlayan tekniktir (Göçer, 2017: 358).

Söz konusu eser ise yeni imlânın eski imlâdan ayrılan yönlerini göstermek amacıyla her iki alfabe kullanılarak ve birbiri arasında ilişki kurularak kaleme alınmış bir eserdir. Eserde eski bilgi ve yeni bilgi bir arada verilerek aralarındaki fark gösterilmiştir:

L حقهده ملاحظه

L حرفى پك بويوك دفته شاياندر :
تورجهده ، يالكز عربيدن آلمه كلهلر دولاييسيله ، تصوت يعنى سس
اعتباريله ايكي L حاصل اولشدر .
اسكى حرفلرده بونك ايجون ايكي شـكل اولاديني كبي يكيلىرندهده ايكي
شكل بو قدر .

“L Hakkında Mülahaza

L harfi pek büyük dikkate şayandır:

Türkcede, yalnız Arabîden alınma kelimeler dolayısıyla, tasvit yani ses i'tibariyle iki L hâsıl olmuşdur.

Eski harflerde bunun için iki şekil olmadığı gibi yenilerinde de iki şekil yoktur.” (İleri, 1928: 26).

5.5.3.7. Anlamlandırarak, Kodlayarak Öğrenme Teknikleri

Öğretmen hedeflere ulaşma noktasında avantajlar sağlayabilmek ve konuyu kavratılabilmek amacıyla uygun olan öğrenme yaklaşımına göre hareket etmelidir. Öğrencilere konuyu öğretmek ve hatırlatmak için kullanılan bir teknik de kodlayarak öğretme (anahtar sözcük oluşturma) tekniğidir (Göçer, 2017: 361).

Müellif eserde belirlenen 8 harften sonra bazı seslerin şekil değiştirebildiğini anlatmak amacıyla bu sekiz harfle anahtar sözcük oluşturmuştur:

ایشکزه یارایاجق بر اویونجاق :

چيفت خاصكى پاشا

عربجهده ، فارسیده ، بعضى تصوت = فونه تيق اصوللرينى اوكره تمك
ايچون بر طاقيم حرفلردن معنالى ، معناسز كلهلر اويدوررلر ، تاكه او حرفلر
حافظهده منقوش قالسین؛ (یارنو) كبی . بنده (در) ماده سنك T اوقونه جنی .
موضعلردهكى سکز حرفى طوبلادم ؛ بر ترکیب اويدوردم . ترکیبک هیچ

بر معناسى يوق . لىكن ايجنده كى صائتلرى (سىسىلى حرفلىرى) چىقاريررسه كىز
مذكور سىكىز حرف حاصل اولور ؛ معناسىز تركيب شودر:

چيفت خاصى پاشا
çift haseki paşa

سىسىلى حرفلىرى قالدیدیكىز :

Ç, F, T, H, S, K, P, Ş

“İşinize Yarayacak Bir Oyuncak

Çift Haseki Paşa

Arabcada, Farsîde, bazı tasvit = fonetik usûllerini öğretmek için bir takım harflerden ma'nalı, ma'nasız kelimeler uydurulur, tâki o harfler hafızada menkuş kalsın; (yarnev) gibi. Bir de (dir) madesinde T okunacağı mevzu'lardaki sekiz harfi topladım; bir terkib uydurdum. Terkibin hiçbir ma'nası yok. Lâkin içindeki sâitleri (sesli harfleri) çıkarırsanız, mezkûr sekiz harf hâsıl olur; ma'nasız terkib şudur:

çift haseki paşa

Sesli harfleri kaldırınız:

Ç, F, T, H, S, K, P, Ş” (İleri, 1928: 76-77).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırma bulgularına dayanarak elde edilen sonuçlar ile sonuçlara bağlı olarak ortaya çıkan önerilere yer verilmiştir.

Bu çalışmada *Yeni Alfabe ve İmla Dersleri* adlı eser Latin harflerine aktarılmıştır. Aynı zamanda eser Türkçe öğretimi ve ilkokuma yazma öğretimi açısından incelenmiştir. Verilerin analiz edilmesi ve bulguların değerlendirilmesiyle ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

Yeni Alfabe ve İmla Dersleri adlı eser Latin harflerine aktarılmıştır. Eserin orijinaline sadık kalınarak hazırlanmış ancak müellifin yapmış olduğu yazım hataları gerektiği yerlerde düzeltilerek yazılmıştır. Eserde gerekli görülen yerlerde büyük harf kullanılmış, başlıkların belirgin olması için koyu yazı stili kullanılmıştır. Aynı zamanda eserde noktalama işaretleri kullanıldığı görülse de eksik görülen yerlerde noktalama işaretlerinden yararlanılmıştır.

Eserde konular tümdengelim yöntemiyle işlenmiştir. Önce konuların izahı yapılmış ardından da çok sayıda örnek verilmiştir. Örnekler verilirken her iki alfabe kullanılarak aralarındaki fark gösterilmiştir.

Müellif eseri 17 ders şeklinde bölümlere ayırmıştır. Konu başlıkları ders şeklinde adlandırılmıştır. İlk 14 dersinde konuların izah edildiği bu eserin son üç dersinde *Tatbikat* başlığı altında örnek metinlerin incelenmesi yer almıştır. Eserin içeriğini göstermek amacıyla bir tablo oluşturulmuş bu tabloda eser ders ders bölümlere ayrılırken başlıkların düzensiz olduğu, bazı bölümlere başlıksız geçildiği görülmüştür. Aynı zamanda her bir derste birkaç konunun işlendiğine rastlanılmıştır.

Eserde dil bilgisi öğretiminin yanı sıra Türkçe eğitimi açısından önemli olan dört temel dil becerisinden okuma ve yazmaya ağırlık verildiği gözlemlenmiştir. Özellikle okuyuculara ödev niteliğinde verilen tavsiyeler kısmında öğrencilerden yapılmasını istediği etkinlikler arasında bu becerilerin yer aldığı görülmüştür.

Yeni Alfabe ve İmla Dersleri adlı eserde dil öğretiminde örneklere kelime ve cümle düzeyinde yer verilirken *Tatbikat* kısımlarında metin örneklerine de yer verilmiştir.

Dil öğretiminde özellikle dilbilgisi öğretiminde kullanılan terimler etkili öğretim sağlamak için önem arz ettiğinden eserde terimlerin tespitine yer verilmiştir. Sayı bakımından oldukça fazla terim bulunan çalışmada yüz iki adet dil bilgisi terimi tespit edilmiştir.

Yeni Alfabe ve İmla Dersleri Türkçe öğretimi açısından incelenmiştir. Bu bağlamda Türkçe eğitiminde kullanılması gereken ilkelerden bütünlük, hayatîlik,

bilinenden bilinmeyene, bireye özgü öğretim ilkeleri; yöntemlerden anlatma ve gösterip yaptırma yöntemleri, tekniklerden soru-cevap, analiz-sentez, tamamlayıcı görev, özetleme, tekrar çalışması, ilgi kurma, anlamlandırarak kodlayarak öğrenme teknikleri tespit edilmiştir. Eserin içerisinde bu ilke, yöntem ve tekniklere uygun örnekler verilmiştir.

Eser ilkokuma ve yazma öğretimi açısından değerlendirildiğinde bu alanda önemli bulunmuştur. Aynı zamanda Namık Kemal Şahbaz'ın çalışmasından yararlanılarak hazırlanan tabloda görüleceği üzere Cumhuriyet'in ilanından Latin harflerinin kabulüne kadar olan sürede Latin harflerini öğretmek amacıyla yazılan üç eser olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın konusunu oluşturan *Yeni Alfabe ve İmla Dersleri* adlı eseri bu gruba dâhil etmenin uygun olduğu düşünülmüştür.

Yeni Alfabe ve İmla Dersleri adlı eser, Osmanlı Türkçesinin son dönemlerinde kaleme alınmış önemli bir eserdir. Bu çalışmamız söz konusu dönemin aydınlatılması ve dönemin Türkçesi hakkında bilgi edinmek isteyen okuyuculara bilgi sağlaması açısından faydalı olacaktır.

Eserin genelde dil öğretimi özelde ise Türkçe öğretimi ve alfabe öğretimi açısından özelliklerinin ne olduğunu bilmek bugünkü Türkçe eğitimi ve yabancı dil olarak Türkçe eğitimi çalışmalarına katkı sağlayacaktır. Özellikle ana dili Arapça ve Farsça olanlara Türkçe öğretiminde yararlanılması gereken bir eserdir.

Çalışmanın sonucunda, yazarın dönemin Türkçesinde baş gösteren imla sorunlarına karşı yardımcı dokunabilecek nitelikte yeni imlayı izaha giriştiği bu eserin uygulamalı bir ilkokuma ve yazma kitabı olması, aynı zamanda içerisinde dil bilgisi konularını da barındırması ve bol miktarda örneklerle desteklemesi açısından öğretim bakımından oldukça zengin ve yararlanılması gereken bir eser olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akgün, Mehmet (1998). *Mataryelizmin Türkiye'ye Gelişi ve İlk Etkileri*.
- Akyol, Hayati vd. (2013). *Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi (13.Baskı,)* Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Arıcı, Ali Fuat (2006). *Türkçe Öğretiminde Kullanılan Strateji-Yöntem ve Teknikler*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7. cilt, s.299-307.
- Arslan, Fatih (2017). (ed. Hayati Develi vd. *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi El Kitabı*) Dil Öğretim İlkeleri, Kesit Yayınları, 1.cilt, İstanbul.
- Aslan, Erdal (2010). *Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Ders Kitapları*, Eğitim ve Bilim , 35. cilt, s.215-231.
- Aydın, Doç. Dr . Mehmet Zeki (2001). *Aktif Öğretim Yöntemlerinden Buldurma (Sokrates) Yöntemi*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s.55-80.
- Devellioğlu, Ferit (2007). *Osmanlıca-Türkçe Lûgat*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Deneme, Sema; Demirel, Özcan (2012). *Yabancı Dilde Yazma Becerisinin Gelişiminde Özetleme Tekniğinin Öğretimi ve Başarıya Etkisi*, Dil Dergisi, s.49-64.
- Duymaz, Recep (1993). *Celal Nuri İleri*, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 7. cilt, s. 242-245.
- Göçer, Ali (2017). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Göğüş, Beşir (1989). *Anadili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış*.
- Güneş, F., Uysal, H. ; Taç, İ. (2016). *İlkokuma Yazma Öğretim Süreci: Öğretmenim Bana Okuma Yazmayı Öğretir Misin?*, Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi, 2. cilt, s.23-33.
- İleri, Celal Nuri (1928). *Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri*, Semih Lütfü Suhulet Kütüphanesi, İstanbul.
- Pilav, Salim (2008). *Terim Sorunu ve Eğitim Öğretimde Terimlerin Yeri ve Önemi*, Kastamonu Eğitim Dergisi, 16. cilt, s.267-276.
- Şahbaz, Namık Kemal (2005). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kadar(1839-1928) Türkiye'de İlkokuma ve Yazma Öğretimi*, Ankara.
- Tongul, Neriman (2004). *Türk Harf İnkılâbı*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S.33-34, s.103-130.

Türkiye Diyanet Vakfı (1993). İslam Ansiklopedisi.

Ünver, İsmail (2008). Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler, *Turkish Studies*, Volume 3/6.

Türkiye Diyanet Vakfı. (1993). İslam Ansiklopedisi.

Uyanık, Necmi (2014). *Batıcı Bir Aydın Olarak Celal Nuri İleri ve Yenileşme Sürecinde Fikir Hareketlerine Bakış*, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.15, s.137-161.

Yıldırım, A. ; Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.

METİN

Eserin Latin Harflerine Aktarımı

T. C.
MADRİF V.
KURULUŞU
MÜDÜRLÜĞÜ

3666

Celal Nûri

جلال نوری

Yeni Alfabe ve İmlâ dersleri

یکی آلفابه و املہ درسی

İkhdam gazetesinde iki def'a basıldıktan sonra
kitap şeklinde neşr olunmuş-tur

(اقدام) غزته سندہ ایکی دفعه باصیلادقدن صوکره کتاب شکندہ
نشر اولوتمشدر

İstanbul
Suhûlet Kütüphanesi
Semih Lûtfi
1928

Hüsn-ü tabiat Matbaası

اقدام خزنه سنده منتشر «يكي آفابه واملا درسلى» كوردىكى رغبته
مبنى ايكنجى دفعه باصيلمشدى . غيور و حىتلى طابع سمىح لطفى بك
بودرسلك كتاب شكندده انتشارىنى ايسته دىكندن اونلرى ينه درس
حالنده نشره مجامرت ايدييورم .

هنوز تلفظ لغتمز عائد اولدينى انجمن طرفندن تدوين ايديلىكندن
كورولهجك خطارك مساحيه مظهر اولماسنى محترم قارئلرمدن
رجا ايدهرم . ايلول 1928

ج . ن

Ikhdam gazetesinde müntesir yeni alfabe ve imlâ dersleri gürdüğü ragbete mebnî iki def'a basılmış-tı.

Gayyur ve hamiyetli tâbiim Semih Lütfi bey bu derslerin kitap şeklinde intişârını istediğinden onları yine ders hâlinde neşre mücaseret ediyor-um.

Henüz telaffuz lugatımız âit olduğu encumen tarafından tedvîn edilmediğinden gürülecek hatâların müsamahaya mazhar olmasını muhterem kâri'lerden ricâ eder-im.

Eylül 1928

C. N.

Birinci Ders

Dilimizi konuşurken ağızımızdan çıkan (her ses) mutlaka bir harfle ifâde⁵ olunur. Harf, sesin işaretidir. Bir kelimedede ne kadar ses varsa o miktarda harf vardır: Ne eksik, ne ziyâde !

Seslerin adedi 28dir; binâen aleyh harflerde 27dir.

Yazarken iyice düşününüz: Yazmak istediğiniz kelimedede kaç ses var? Bunları sıralayınız; oldı, bitdi!

Yeni Harfler İki Şekildir

Türkçenin harfleri iki türlüdür:

1 – Basılmış yazıda kullanılanlar;

2 – El yazısında kullanılanlar.

Matbaa harfleri şunlardır:

a e i o ö u ü

b c ç d f g ğ h j k l m n p r s ş t v y z

⁵ Kelime, metnin aslında yanlış yazıldığı düşünüldüğü için düzeltilmiştir.

Bir de cümle başında ve ism-i hâssların (insan adı, şehir, memleket, dağ, göl, dere, ilâ-âhirihi adları) başında kullanılan büyük şekiller vardır ki onlara (majüskül) dirler:

A E İ O Ö U Ü

B C Ç D F G H J K L M N P R S Ş T V Y Z

Bunlardan Başka Bir De El Yazısı Harfler Var

El yazısı harflerine gelince, bunlar matbaa yazılarıyla beraber diğer sahifede gösterilmiştir:

TÜRK ALFABESİ LEVHÂSÎ

Yazı Harfleri	Matbaa Harfleri	Yazı Harfleri	Matbaa Harfleri
<i>A a</i>	A a	<i>G g</i>	G g
<i>B b</i>	B b	<i>ğ</i>	ğ
<i>C c</i>	C c	<i>H h</i>	H h
<i>Ç ç</i>	Ç ç	<i>I i</i>	İ i
<i>D d</i>	D d	<i>J j</i>	J j
<i>E e</i>	E e	<i>K k</i>	K k
<i>F f</i>	F f		

Yeni Alfabe İmlâ Dersleri (s.7)

Yazı Harfleri	Matbaa Harfleri	Yazı Harfleri	Matbaa Harfleri
<i>L l</i>	L l	<i>S s</i>	S s
<i>M m</i>	M m	<i>Ş ş</i>	Ş ş
<i>N n</i>	N n	<i>T t</i>	T t
<i>O o</i>	O o	<i>U u</i>	U u
<i>Ö ö</i>	Ö ö	<i>Ü ü</i>	Ü ü
<i>P p</i>	P p	<i>V v</i>	V v
<i>R r</i>	R r	<i>Y y</i>	Y y
	<i>X x</i>	Z z	

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.8)

Türkçemizin 28 harfi (yâhûd sesi) ikiye ayrılır:

Sesli Harfler, Sessiz Harfler

- 1) Tek başına telaffuz olunabilenler;
- 2) Tek başına telaffuz olunamayanlar.

Bunlar telaffuz olunabilmek için birinci sınıf (yani tek başına telaffuz olunan) harflerden birinin yardımına muhtâcdır.

Birincilere (sesli harf) yâhûd (sâit) dirler;

İkincilere (sessiz harf) yâhûd (sâmit) dirler.

Sesli Harfler

Sesli harfler 8 tanedir: **a ı o u e i ö ü**

A { (almak), (al) kelimelerin başında⁶;
(pas), (pay) kelimelerinin ortasında;
(sopa), (sıva) kelimelerinin sonunda olduğu gibi.

I { (ırgad), (ıslak) kelimelerinin başında;
(sırık), (kırık) kelimelerinin ortasında;
(kayısı), (yassı) kelimelerinin sonunda olduğu gibi.

O { (olmak), (oymak) kelimelerinin başında;
(koymak), (yormak) kelimelerinin ortasında;
(tiyatro), (protesto) kelimelerinin sonunda ve (o) zamir gaibinde olduğu gibi.

⁶ Kelime, orijinal metinde yanlış yazıldığı düşünülerek değiştirilmiştir.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.9)

U { (uslu), (uyku) kelimelerinin başında;
(kuru), (hurma) kelimelerinin ortasında;
(şu), (bu) kelimelerinin sonunda olduğu gibi.

E { (el), (erken) kelimelerinin başında;
(bel), (kel) kelimelerinin ortasında;
(gebe), (hıkbe) kelimelerinin sonunda olduğu gibi.

İ { (ince), (inan) kelimelerinin başında;
(dil), (kıl) kelimelerinin ortasında;
(sivri), (kirpi) kelimelerinin olduğu gibi.

Ö { (ölmek), (ölçmek) kelimelerinin başında;
(söz), (göz) kelimelerinin ortasında olduğu gibi.
(ö) kelime sonunda asla gelmez.

Ü { (üzmek), (ürkmek) kelimelerinin başında;
(güzel), (gün) kelimelerinin ortasında;
(törpü), (süzgü) kelimelerinin sonunda olduğu gibi.

Sesli Harfler:

Kalınları, İnceleri

Yukarıda anlattığımız 8 sesli harf, (yani sâit) ikiye ayrılır:

1) Kalın sesli harfler;

2) İnce sesli harfler.

Kalın sesli harfler 4dür:

A I O U

İnce sesli harfler de 4dür:

E İ Ö Ü

Bir kelime kalın sesli harfle biterse ondan sonra gelen bütün edat ve lâhikeler de kalın sesli olur:

(O.T.) kafa (kafalar), baca (bacayı) gibi.

(L.A.) kafalar, bacayı⁷ gibi.

Bir kelime ince sesli harfle biterse ondan sonra gelen bütün edat ve lâhikeler de ince sesli olur:

(O.T.) el (eller); nefes (nefesi) gibi.

(L.A.) eller; nefesi gibi.

Uzayan Sesli Harfler

Yukarıda gördüğümüz sesli harflerden:

A I U

Harfleri bazen uzun okunur. Dikkat idiniz:

Pay (Türkce pay itmek, taksim itmek ma'nâsına) deki a uzun degildir.

Hâlbuki Farisî ayak ma'nâsına gelen (pay) deki a uzundur.

(Bâb-1 âlî), (Zât-1 sâmi), (Şâh-1 Irân), (Hâl u Âtî) kelime ve terkiplerindeki A lar uzun telaffuz olunur.

⁷ Kelime, orijinal metinde yanlış yazıldığı düşünülerek düzeltilmiştir.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.11)

Bunun için A nın üzerine ^ uzatma işareti konur ve harf şöyle olur:

â. Misâli:

Bâb-i âlî

Zât-î sâmi

Şâh i İran

Hâl ve Atî

Uzun î ye gelince:

Misâl: “Yazı yazmadan, bâri bir az oku!”

“Zât-ı bârînin sıfatları.”

Şu iki cümleden birincisindeki (bâri) deki **i** uzun değildir. İkincisindeki (bârî) Arabcadır ve oradaki **I** uzundur:

Bir nokta daha:

(kuzum) ile (ma'lûm) arasında da böyle bir fark göze çarpıyor:

Kuzum deki u lar uzun değil; mâ'lûm deki u uzundur.

İşte, Arabcadan, Farisîden Türkçeye geçen bir takım kelimelerdeki bazı sesli harfler uzun telaffuz idildiklerinden bunların üzerine ^ uzatma işareti konur ve bu sûretle uzun olmayan O, I, A dan fark olunur.

- Arapcadan Farisîden geçmeyüb de aslen Türkçe olan kelimelerde hiç uzun sâit yoktur.

İkinci Ders

(Sesli) harflerden biri (sessiz) harflerden birinin başına veya sonuna gelirse buna (hece) dirler. Bir veyâhûd birkaç heceden bir kelime teşkil olunur. (Hecenin amelî fâidesini aşağıda göreceksiniz.)

B ile misâller: [bu harf eski be] dir.

Baba; Ablak; Bak; Araba; Abuk sabuk; Abla.

C ile: [bu harf eski cim] dir.

Cam; can; cıva; cıyak cıyak; cemal; cici; cömert; cumba; cüce;

Ç ile: [bu harf eski çim] dir:

Çerez; Çilek; Çöl (sahra); Çul (örtü);

D ile [bu harf eski dal veya bazen dad] dir.

Dal; Dışarı; Dolma; Durak; Denk; Dök (dökmekden); Dün (bu günden evvel).

F ile: [bu harf eski fe] dir.

Fal; Fırıldak; Fol; Fulya; Fener; Fil; Fötr (şapka); Küfür küfür.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.13)

H ile: [bu harf eski he, hı, ha] dır.

Hava; Hırsız; Hoş; Huy; Hep; Hilal; Hüner.

J ile misâller pek azdır: [bu harf eski je] dir.

Jâle; Müjde; Pejmürde.

M ile: [bu harf eski mim] dir.

Maya; Mırıldamak; Muhâsebe; Meme; Mini mini; Mümtaz.

N ile: [bu harf eski nun] dur.

Nar; Nısıf; Nobran; Nur; Nim; Nem; Nünero.

P ile: [bu harf eski pe] dir.

Paşa; Pırasa; Pul; Pekmez; Pide; Pöhpölemek; Punar.

R ile: [bu harf eski re] dir.

Raf; Rıh (rik); Rol (oyynamak); Ruh; Tere; Geri; Görüşmek; Görüm.

S ile: [bu harf eski se, sad, sin] dir.

Sağ; Sığ; Sokak; Su; Sel; Silmek; Sövmek; Sürmek.

Ş ile: [bu harf eski şın] dır.

Şal; Mişil mişil; Şol; Şu; Şey; Şilte; Şöyle; Şükür.

T ile: [bu harf eski te, tı] dır.

Taş; Tırmık; Toz (rîg); Tuz

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.14)

Tükürmek; tire; tel; tuz (milh).

V ile: [bu harf eski vav] dır.

Var; Zıvır zıvır; Volkan; Vurmak; Vermek; Vida.

Y ile: [bu harf eski ye] dir.

Yavru; Yılan; Yormak; Yummak; Yemek; Yirmi; Büyü (sihir).

Z ile: [bu harf eski zel, ze, dal, zı] dır.

Zaravat; Zırva; Zor; Kuzu; Zevk; Zıyan; Zügürt.

Harflerin En Mühimleri

K ile G

K, G harflerine geldik. Burada dikkate şâyân noktalar vardır.

K harfi kalın sesli harflerde (kaf) dır:

- (a) kama, Kalkmak, Kalmak.
- (ı) Kıvırmak, Kısmak; Kırılmak.
- (o) Kopmak, Kotarmak, Koymak.
- (u) Kuzu, Kurmak, Kuyu.

K harfi ince sesli harflerle (kef) kâf-ı Arabî olur;

- (e) Kendi, Kerem, Kel (saçsız).
- (i) Kin (giz), Kir (levs), Kil.
- (ö) Köfte, Kör (âmâ), Köy.
- (ü) Kümes, Küf, Kül (ramâd).

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.15)

Arabçadan ve Farisîden Türkçeye geçmiş bazı kelimeler vardır ki bunlardan (kâf-1 Arabî) kalın sâitle telaffuz olunur.

Bunlar müstesnâdır.

Bu kelimeleri yazmak için K den sonra H gelir. Şu şekil hâsıl olur: KH. KH yazdıktan sonra kalın sâiti korsunuz.

Misâller:

(a) Khâfir, Khâzım, Khâmil, Zekhâ, İnkhar, Khar.

(ı) ile misâl yok.

(o) “

(u) khûh

*

* *

Kezalik yine Arabçadan ve Farisîden dilimize geçmiş kelimelerde (kaf) ince sâitle de telaffuz olunur. Ve bu (kaf) kafa munkalib olmaz.

Bunlar için de kh şekli müsta‘meldir.

Terekhkhî, Tevekhkhî, Şakhî

Dikkat! (kef) Arabî ile (kef) Farisî arasında fark var: Kâf-1 Arabî : Kâmil, Kâzım, Kâhin, Kâtib, Kased gibi. Kâf-1 Farisî: Gâve, Gavur, Görmek, Girmek, Gelmek, Göstermek gibi.

İhtar: Bir ince sesli harfdan sonra (kaf) gelmek lâzımsa kh yazmağı unutmayınız. Mesela (ikdam) şöyle yazılır ikhdam. Eger bu h konmazsa (kaf)ın (kef) okunması icab ider. Bu takdirde (ikdam) olur. İkrâm ise h siz yazılır.

İkdam gibi: Nakhî, Şakhî, Tevekhkhî

G harfi kalın sâitle (gayın)dır:

(a) Gaib, Gaga, Gâlib.

(ı) Gırgır, Gırtlak, Gıcık.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.16)

(o) Goma, Gocuk.

(u) Gul yabâni.

G harfî ince sâitle (kâf-1 Farisî) dir:

(e) Gevşek, Gevrek, Geldi.

(i) Girdab, Girmek, Gitdi.

(ö) Gözükmek, Göz, Görmek.

(ü) Güneş, Güz (mevsim), Güznel.

Kâf-1 Farisî kalın sâit alırsa gh şeklinde yazılır.

(a) Ghâve (zalim), Ghah, Ghavur.

(ı) misâl yok.

(o) kezâ.

(u) Ghûyâ, Ghûyân.

G harfî kalın sâitle kâf-1 Farisî okunmak lâzım gelirse gh yazılır:

Ruzghar, Güzerghah, Âghah

Böyle olmasaydı âgah, güzergâh, rüzgâr olacaktı.

Bağ, dağ gibi hafif (gaym)lar;

Olduğundan, bulunduğundan;

Eğri, büğri, geldiği;

Gibi yerlerde (ğ) kullanılır:

Olduğundan, bulunduğundan, eğri, doğru, geldiği.

Ayın

Yeni harflerde başda (ayın) yokdur. Ayından sonra gelen sâit yazılır:

Âlem, âlim, amele, acele, ilac, ilim, irfan, Ârif, umum

Ortada eger (ayın) bir vakfe (durma) his itdiriliyorsa bir (‘) kesme işaretiyle gösterilir:

Ma'ârif, Ma'aş, Ma'lûm.

[Diğer bir dersde ayın harfine yine geleceğiz.]

Hemze

Eski yazıda zaten başda hemze yokdı.

Ortada ve sonda hemze eger bir vakfe (durma) gibi his itdiriliyorsa kezalik bir (‘) kesme işaretiyle gösterilir:

Me'zun, Me'mur, Mü'ezzin, Melce', Menşe'.

İhtar: Umûmu, Mummu gibi dişli m ile kezalik dişli u yan yana gelirse el yazısında u ların üzerine bir ters kavis koyınız.

İşte sessiz harflerin şekilleri ve bunların eski elifbâ mevcubunca hangi harflere tekabül itdiklerini gösterdik.

Fakat kâri'ler bi-l tabi' eski imlaya alışkın olduklarından bu şekillerin eski şekillerle olan nisbetini zihinlerinde arayacaklardır. Yenilere i'tiyâd hâsıl oluncaya kadar bu aramalar tabiidir. Gelecek dersde bu zihin faaliyetini kolaylaştırmak için kâri'lerimize tam bir mukâyese tablosu arz ideceğiz.

(*) Bu babda hatmede encümenin yeni ta'dilatına müracaat idiniz.

Üçüncü Ders

Eski Harflerle Yenilerin Mukâyesesi

Birinci ve ikinci derslerde yeni harfleri gördük.

Eski harflere çok alışkın olduğumuz için, bu dersde, yenilerle eskilere bir az mukâyese ideceğiz ki hiç iltibas, karışıklık olmasın. Yeni harfler hep (sadâ)lardır. Her sadâ da bir harftir.

Hâlbuki eski harflerde bir sadâyı, bazen birden ziyâde harf ifâde iderdi. Onun için imlâ güçüdi.

Misâl:

Sebat, Sâlim, Sıra.

Bu misâllerin ilk harfleri (se), (sin), (sad) dır.

Yazı böyle olmakla beraber telaffuz hep birdi.

[(se) harfini Arablar başka türlü okurlar; biz ise onlara mahsus olan bu sesi (sin) ile birleştirmişiz. Bizce maksad kendi telaffuzumuzdur.]

Yeni yazıda bu üç eski harfi bir tek S ile ifâde idiyoruz.

Sebat, Sâlim, Sıra.

Bir misâl daha:

Taş; Tahta.

Bu misâllerin ilk harfleri (tı), (te) dir.

T. Kezalik, yazı böyle olmakla beraber telaffuz hep birdi: Taş, tahta.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.19)

Misâl:

Ziyâde; zât; zâlim; zaman bu misâllerin ilk harfleri (ze), (zel), (zı), (zel) dir.

Hâlbuki bu dört harfin Türkce sadâsı hep birdir: Z.

Zâlim; Ziyâde; Zât; Zulûm; Zaman. (her ikisi aynı imlâ)

Misâl:

Dalmak; Dalâlet.

Bu misâllerin ilk harfleri (dal), (dad) dır.

Hakikatde bu iki harfin Türkce sadâsı hep birdir: D.

Dalmak; dalâlet.

Ufak bir ihtar:

Biz Türkcede (dad) harfini bazen (de), bazen (ze) gibi okuruz. Bunun hiçbir sebebi ve kaidesi yoktur.

Bu fark her lügat kitâbında gösterilmemiştir.

Telaffuzda, bunun için çok aldaniyorduk. Şimdi bu külfete hâcet kalmadı. Söylerken dikkat idiniz: Eger (dad) harfini (de) gibi telaffuz idiyorsanız D ile; yok eger (dal) harfini (ze) gibi söylüyorsanız Z ile yazınız. (dal) ın Z olduğına misâller:

Zâbit; Za'f; Zarar; Ziyâ; Zamir; Ziyâfet;

(dad) ın D olduğına misâller:

Dalâlet, Darb, Dıhk, Dıl'.

[Dadla başlar Türkceye ancak elli kadar Arabca kelime geçmiştir. Bunların çoğu Z gibi telaffuz olunur. D ile okunanların heman hepsi yukarıdakilerdir.]

Misâl:

Hava, Helva, Hâm, Huy, Hırsız.

Bu misâllerin ilk harfleri (he), (ha), (hı) dır.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.20)

Hâlbuki bu üç harfin Türkce sadâları birleşmiştir: H.

Hava; helva; ham; huy; hırsız.

Yeni elifbâ - Tekrar idelim – Ses üzerine mü'essesdir.

Eski elifbâ böyle degildi.

Yazı yazmak için ağızdan çıkan sese dikkat idiniz. Hiç aldanmazsınız. Türkler Arabca ve Farisî kelimeleri kendi boğaz, dil ve dudaklarına uydurdılar. Bunun için mesela (se), (sin), (sad) arasında fark kalmadı.

(elif), (vav), (ye), (ha) harfleri sese hiç uygun degildi. Şu şekillere bakınız!

Elif ile vav birleşince şu sadâları hâsıl oluyor:

(olmak), (uyku), (ölmek), (üzüntü). Görüyor misiniz: hep (elif vav..). Fakat telaffuzda bu (elif vav...) lar hep bir degildir.

Yeni alfabe ile olan şu yazılara dikkat ediniz:

Olmak; uyku; ölmek; üzüntü.

İşte dört yerde kullanılan (elif vav) yeni imlâda hiç iltibasa, karışıklığa mahal virmemek için 4 harfle yazılıyor:

o – u - ö – ü

Bu usûlün ne kadar (tabi') ve bilhassa (fâideli) olduğunu görüyorsunuz.

(elif) harfi başda hem.

E: (el, erkek);

A: (al, ak) makâmında kullanılıyor, hem de (vav) a yardımcı oluyordu. (Ki bu ciheti yukarıda yazdık).

İşte yeni yazı ile bu iltibaslar ortadan kalkıyor.

Yeni imlada elif yokdur. Bunun yerine sekiz tane sesli harf vardır.

Eski imlada ortada ve sondaki elif, yeni imlada A dır:

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.21)

Baba; paşa; para; bana; hava; hasta.

Dikkat idiniz ki A sadâsını bazen sonda bir (he) harfide viriyordu. Bunun yerine yeni yazıda daima A kaimdir.

Hasta; kasa; yafta; Fatma.

Eski imlâda (vav) hem sessizdi, hem sesli idi.

Sessiz vav a misâl: (sessiz vav V dir.)

Vapur, var, vâsif, vakıf, varmak, ev, av.

Sesli vav 4 türlü idi ki ki biraz evvel bundan bahs itdik.

Eski imlâda (ye) hem sessizdi, hem sesli idi.

Sessiz ye ye misâl: (sessiz ya Y dir.)

Yapmak- yay- yan- yarmak- yoğurt.

Sesli ye (ince) ve (kalın) birbirinden ayrı, müstakil, iki sadâdır:

(ince) ile (ısırmak) deki ilk seslere çok dikkat idiniz. Fark gayet büyüktür.

İşte bunun için ince (ye) ile biten kelimeler ince lâhikeler alır:

İnciler, kirpiler. Kalın (ye) ile biten bütün kelimeler kalın lâhikeler alıyor:

Çakılar, yapılar. Bunun içündür ki yeni imlâda iki şekil kabul idildi. En ziyâde dikkat ideceğimiz nokta budur.

Bir az terdid iderseniz yazacağınız kelimenin sonuna zihnen (mesela ler cem' edatı gibi) bir lâhike getiriniz. Bu (ler) lar okunur ise ondan evvelki (ye) kalın; (ler) telaffuz idiliyorsa ondan evvelki (ye) her hâlde incedir.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.22)

Eski imlâda (he) hem sessiz idi, hem sesli idi. Sessiz ha ye misâl: (sessiz ha H) dir.

Hava, heves, hep, her, hiç, hem.

Eskiden başda gelen (he) daima sessizdi. Sesli (he) ince bir hecede E; kalın bir hecede A idi.

E gebe; keçe; kere⁸; kese; hele; pire.

A kasa; Fatma; lanba; kama; pırasa; yarasa.

Eski imlâda hiç ma'nâsı olmamak üzere bazen (vav) (ya) yirine; (ya) de (vav) yirine gelirdi.

Buna aslen ihtiyac yoktur.

(v) yirine (y) ye misâl:

(*O.T.*) Bulunduğundan; olduğundan; kuzı; kumrı; köpri; oldı; buldı; koydı; gördi.

(*L.A.*) Bulunduğundan, olduğundan, kuzu, kumru, köprü, oldu, buldu, koydu, gördü.

(y) yirine (v) ye misâl:

(*O.T.*) İlerü, berü, gerü, için.

(*L.A.*) İleri, beri geri, için.

(ki) rabıtası (gibi) gibi okunurdu. Yeni imlâda ki.

Şu mukâyese mütalaalarını ancak eski imlâyaya alışkın olan kâri'lerimiz için yazıyoruz.

Hiç okumak bilmeyen gençler bu mukâyeslerden müstağnidirler.

Eski tarzda okumak bilen kâri'lerimize umumî vesâyâmız:

- 1) Bir kelimeyi yazmadan evvel hecelere – zihnen - taksim idiniz. (hece) Bir sessiz harfle bir seslinin birleşmesi dimekdir. Sesli harf, sessizin başına da, sonuna da gelebilir:

⁸ Kelime, orijinal metinde yanlış yazıldığı düşünüldüğünden değiştirilmiştir.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.23)

Başına gelmesine misâl:

Ak, al, aç, ay, an, er, eş, iş, üç.

Sonuna gelmesine misâl:

Şu, bu, su.

Başda bir sesli, sonra iki sessiz harf ile de hece olur. Misâl:

(*O.T.*) Ard, ört, üst, ürk (ürkmekden emr-i hâzır)

(*L.A.*) art, ört, üst, ürk.

Böyle fikren heceleri ayırınca ondaki sesli harfe bakınız. Bunlar yukarıda saydığımız sekiz harften mutlaka biridir, başkası olamaz. İşte bu seslinin mahiyetine bakmalı. Çünkü eski imlâda tasvite i'tibar edilmediğinden bunlar karıştıyordu.

Dikkat idiniz: I mi i mi;

o mi, yoksa ö mi;

u mi, yoksa ü mi;

Hele ı ile i ancak bir nokta ile ayrıldığından bütün dikkat kotanızı buna hasır idiniz.

A ile E yi tefrikde hiç güçlük çekmeyeceksiniz.

o mi; ö mi; u mi; ü mi? Bunda tereddüt iderseniz kelimeyi lâhikelandırınız. İcâbında (ler) cem' edatı mükemmel bir mihenk taşıdır. Eger kelime (lar) alıyorsa tereddüd idilen O veya U dur.

Şayed (ler) alıyorsa Ö veya Ü dür.

2) k, G sessizlerinden maada hiç bir sessizde güçlük çekmeyeceksiniz: Emin olunuz!

k, kalın sâitle daima (kaf) dır:

kabak; kılıbık; kopuk; kulak.

k, ince sâitle her vakit (kef) Kâf-ı Arabîdir.

kerem; kitap; köpek; kürek.

Kâf-ı Arabî, kalın sâitle – Tekrar idiyorum – kh dir:

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.24)

(L.A.) khâmil; khâzim; khâfir; khâtip.

G, kalın sâitle daima (gayın) dir:

(L.A.) Gâlip, galebe, gardian, gaga, gırtlak, gıcık.

G, ince sâitle daima (gef) Kâf-1 Farisî dir:

(L.A.) Geldi, gitti, gördü, güzel.

Kâf-1 Farisî, kalın sâitle – tekrar idiyorum – gh dir:

(L.A.) Ghavur, ghâve, ghah, bighâne.

İnce sâitle (kaf) kh olur:

(L.A.) Terekhkhî.

Kalın sâitle Kâf-1 Farisî gh olur:

(L.A.) Ruzghar.

3) Başdaki (ayın) harfini büsbütün unutunuz. O, yoktur. Başda zaten hemze bulunmaz.

Eger orta ve solda (ayın) ve hemze bir durma kâbilinden izhâr olunuyorsa (‘) işareti koyunuz kâfidir:

(L.A.) Me’mur, melce’, menşe’, ni’met, me’mûn, me’cûr.

K, kh ile G, Gh lere dikkat!

Bunlardan maada, hulâsaten bilmeli ki, eski i‘tibara göre:

_ Kâf-1 Arabî ince sâitle k dir.

Kalın sâitle kh dir.

_ Kâf-1 Farisî ince sâitle G dir.

Kalın sâitle Gh dir.

_ Kafın incesi gâf dır.

_ Gafın kalını kafdır.

_ Gayının incesi Kâf-1 Farisîdir.

_ Kâf-1 Farisînin kalını gayındır.

_ İnce sâitle kaf kh dir.

_ Kalın sâitle Kâf-1 Farisî Gh dir.

Dördüncü Ders

K ile G harfleri nazar dikkati celb itmişdik. k ile biten bazı kelimeler var:

köpek, eşek, kopuk, yumruk, sarık, kabak, ayak, koruk gibi.

Bir az dikkat idiniz! Bu kelimeleri bir lâhike ile birlikte kullanacak olursanız o k harfi telaffuzda asla k olarak kalmıyor: (köpeği) misâlini tedkik idelim. Eski harflerin sondaki (kef) artık kafılıktan çıkıyor, (ye), kadim ta‘birle (kâf-ı ya) oluyordu. **(O.T.)** Köpek; köpegi; köpege; köpegin.

Yeni imlâda k, ğ ye munkalib olacak, hafif bir (ye, y) gibi okunacak. Bunun için üzerine ters kavis konmuştur:

(L.A.) köpek, köpeğin, köpeği, şebeği, şebeğe, şebeğin.

Bu ğ harfini (gayın) ve Farisî (kef) ile karıştırmamanız lâzımdır. Çok misâl getirelim ki tecrübe ile bir i'tiyâd hâsıl olsun:

(L.A.)

Eşek: eşeği, eşeğe, eşeğin.

kopuk: kopuğu, kopuğa, kopuğun.

Sarık: sarığı, sarığa, sarığın.

kabak: kabağı, kabağa, kabağın.

kapak: kapağı, kapağa, kapağın.

Ayak: ayağı, ayağa, ayağın.

koruk: koruğu, koruğa, koruğun.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.26)

Bu ters kavisli ğ harfi bir de ancak mahsus olan hafif (gayın) ve ya'î kafların bazısında kullanılıyor:

(ağrı) didiğimizde (gayın) uçmuş gibidir: (aarı). (ağ) didiğimizde kezalık (gayın) yok gibidir: (aa.)

(dağ), (bağ), (yağ), (doğru), (eğri) de öyle.

Bu kaideye itba'le eski harflerle yazdığım aşağıdaki kelimeleri yeni harflerle yazub tasrîf idecek olursanız faideli bir temrin yapmış olursunuz:

Yaprak; yaşmak; kıvrak; susak; cavlak; yumurcak; ışkırlak; yaşmak; sancak; bayrak; kazak; oynak; kaynak; kasnak; kavak; avanak; aylak; ahmak; toparlak; kavşak; silik; çilek; çimdik; kesin; kimin; gidin; gelin (gelek); mertek; sinek; kapçık ; delik; devrik; kütük; körük; kürek; börek; gevşek; gevrek; keşkek; köstek; körük; gelmeye; bek; yek; gelmek; gitmek; girmek.

Gayınlı kelimeleri yeni harflerle yazalım:

dağ, bağ, doğru, yağ, eğri

(Belki lügat eğri yi Eğri ye tahvil ider.) Son zamanlarda kâfiyede telaffuza bakıldığından (dağ) ile (veda') ile takfiye bile idliyordu.

L Hakkında Mülâhaza

L harfi pek büyük dikkate şâyândır:

Türkcede, yalnız Arabîden alınma kelimeler dolayısıyla, tasvit yani ses i'tibariyle iki L hâsıl olmuştur.

Eski harflerde bunun için iki şekil olmadığı gibi yenilerinde de iki şekil yoktur. Encümen diyor ki:

“Lügatımıza dâhil bütün kelimelerin ince ve kalın lamını yazmak için yalnız bir L vardır. Lamın kalın sadâlularla ince okunması menşe’i ecnebi kelimelere mahsusdur. Bu kelimelerde bulunan uzatılmış sadâlular lamın ince okundığına delalet ider.”

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.27)

Şu satırları şerh idelim:

Masal, martaval, fal, kral, sakal, al (renk; yahud almakdan), maval, çakal, şal, çatal, kaşkaval, kaval, hamal, bakkal kelimelerini yazıyoruz.

Bu kelimeler Türkcedir; (hamal), (bakkal) gibileri ise avam tarafından büsbütün hazm idildiginden meşe’i Türkce olanlardan farksızdır. Bunlara mef’ûlün bih edatı olan (ye) kalın ı şeklinde iltihak ider, ince i şeklinde degil.

Bunları telaffuz idiniz, derhal farkı anlarsınız.

Bu kavalı getir, bakkalı gördüm.

Mef’ûlün ileyh edatı burada A dır; asla E degildir:

Kavala, bakkala.

Buna mukâbil aynen sonda elif ve lam harfleri ile biten şu kelimeleri tedkik idiniz:

Celal, Kemal, Cemal, İstiskal, İnfial, İkbal, İstikbal, İstiklal, kelal, melal, rical, Nihal, istibdal, iğfal, izlal, ikmal, i’lal, iclal.

Bu gibi kelimelerden sonra mef’ûlün bih ya sı ince i dir, kalın ı degildir.

İlâ-âhirihi Celali, kemali, İkbali

Mef’ûlün ileyh edatı telaffuza göre A ile E arasında mutarriddur:

(L.A.) İstkikbâle gittim,

Celala verdim.

(k) muzâfiyyet edatından evvelki ince i dir; kalın ı degildir:

(L.A.) Celalin, Cemalin, Nihalin.

Hâlbuki kalın lamalı kelimelerde bu edat n (kalın) dır; ince degildir:

(L.A.) Çakalın, kavalın, masalın, kıralın, sakalın, kaşkavalın.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.28)

İnce ve kalın lamlı kelimelerden kısa ibareler terkib idiyoruz. Bunda farkları göreceksiniz:

(**L.A.**) Baklın istkbaline çıkanların elinde kavallrı vardı.

Cemalin istkbâline çıkanlar.

Yeni imlânın dikkate muhtac k, c, ğ harflerini muhtevi bir kaç ibare yazalım:

(**L.A.**) köpeğin ayağında-ki sargıyı ben sardım.

(**O.T.**) Köpeğin ayağındaki sargıyı ben sardım.

(**L.A.**) kelebeğin rengi

(**O.T.**) Kelebeğin rengi (kelebek de, renk de değişiyor.)

(**L.A.**) Ayağı, yanağı, bacağı, parmağı, tırnağı yaralı idi.

Bütün bu kelimelerin sonı değişmiş.

İhtar: Bütün masdarlar (mak), (mek) le, yani kaf, kef le nihâyetlendiklerinden bunlara lâhike gelince tebeddül itmeleri zaruridir.

İş yapmağa gidiyor-um (yapmak = yapmağa)

Şu ateşe üflemeğe başla (üflemek = üflemeğe)

Yazmağı, okumağı öğren! Yazmağ, okumağ

Bir de çok kullanılan muhaffef masdar şeklimiz vardır: yazma, okuma, gitme, gelme, görme, girme (bunları nehy-i gâ'ibden ayırmalı.) Bu şekildeki hafif masdarlara edat iltihak iderse yukarıdaki ğ e hâcet kalmaz y konur:

(**L.A.**) Yazmayı, okumayı öğren

(**O.T.**) Yaz(ma)yı, oku(ma)yı öğren !

Küçültme Edatı

Cık, cik küçültme edatı, (kaf), (kef) ile biten bir kelimeye iltihak iderse-
ekseriya – bu (kaf), (kef) telaffuzda sukût ider.

Köpecik, bebecik, eşecik, köstecik (köpekcik), (bebecik), (eşecik),
(köstecik) yerine. Kabacık; ayacık; yanacık; kulacık.

(kabacık), (ayacık), (yanacık), (kulacık) yerine.

Fakat bu küçültme şekli mucib olduğundan bazı mevzu'larda terk idiliyor ve
kelimenin başına bir (küçük) savtî ilâvesiyle iktifâ olunuyor.

Kelime kalın sâitle biterse (ince lam lar müstesnâ) daima kalın, ince sâitle
nihâyetlenirse her vakit ince edat alır, dimişdik. Dili Türkce olanlar bu hususda hiç
yanılmazlar. Türkceyi sonradan öğrenenler buna dikkat itmeli dirler.

Müstesnâ Bazı Edatlar

Bu kaidenin pek az müstesnâsı vardır ki daima hatırdâ tutulmalıdır:

1) Hâl sigasını teşkil iden yor ondan evvelki fi'l cevheri (uzun) ister kalın
olsun, ister ince yor değişmez:

Kalı-yorum (kalın); ğeli-yorum (ince).

2) (ki) edatı: Benimki (ben, ince); onunki (o, kalın)

Benim [ki], onun [ki]

Her iki takdirde (ki) ince olarak sabit kalmış.

Bu (ki) ile rabıta (ki) sini bi-l tabi' ayırırsanız: Ben, ki bir Türküm!

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.30)

3) İştirak bildiren (daş) edatı:

Arkadaş (kalın); dindaş (ince); yoldaş (kalın); meslekdaş (ince).

(Yani “yor”un yör ; “ki” nin k1; “daş”ın deş şekilleri yoktur.)

Bununla beraber Anadolu'nun bazı yerlerinde kalın (k1) edatı kullanılıyor: Onunku; Hasanink1; Paşanink1. Bu tasrîf İstanbul şivesinde yoktur.

Beşinci Ders

Arab, Receb, kitâb, kasab, hesab, rab, yâ rab, cevab, mustecab, ceb, rûbab, bab, şrtikab, âb (su ma'nasına), cenab, müstecab, hab (telaffuzda hap), gurab (karga), sebeb, esbab, bab- ül mendeb (boğazı, ism-i hâz), edeb, eb, mürekkeb (yazı yazmağa yarayan), merkeb (eşek), mürekkeb (terkibli), mühaddeb (kanbur, çıkık), müeddeb, kevkeb (yıldız), mükevkeb, mevkib, şerefyab, şebab, şab (genc), şehab, kelb, selb, celb (getirmek), celb (celeb, kasab), şarab, şurub, kalb, kalp, kulub, meclub, mahbub, ahab, mahsub, mergub, müstecab, âdâb, irkhab, kevakib, ulul elbâb, leb (dudak), lebâleb, lüb (bir şeyin özi), şab (malum made), sevab, savab, acib, garib, agreb, i'cab, icab, mucib, muhib, aceb, ucub (kibir), hasib, nesib, seyyib, sevb, şeb, esvab, Habib, harab. **(O.T.)**

Bütün dikkat kâbiliyetinizi yukarıdaki kelimelere celb iderim.

Bu kelimeler aslen Türkçe değildir, çoğu Arabî, azı Farisîden alınmadır. Bunların bir büyük kısmı avam dilinde kullanılıyor, diğerleri eskiyor. Türkcede B ile biten kelime olmadığından dil kelimelerin sonunda B harfini telaffuz idemez. Bu Bler P gibi okunur.

Encümen sondaki bütün Bleri P yazmayı kaide ittihaz itdi. İmdi, bütün bu kelimeleri – ve emsâlini – aşağıdaki tarzda yazacağız:

Arap, recep, kitap, kasap, hesap, rap, yâ rap!

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.32)

cevap, mustecap, cep, rubap, (re –de olur), irtikhap, âp, cenap, müstecap, hap, gurap, sebep, esbâp, Bap-ül mendep, edep, ep, murekkep, merkep, mürekkep, mühaddep, müeddep, kevkep, mükevkep, mevkip, şerefyap, şebap, şap, şehap, kelp, selp, celp, celep, şarap, şurup, kalp (kâlp ? kalp) kulup, meclûp, mahbûp, ahpap=ahbap, mahsup, mergup, müstecap, âdâp, irkhap, kevâkip, ülül elbâp, lep, lebâlep, lüp, şâp, sevap, savap, acîp, garîp, agrep, i'câp, îcâp, mucîp, muhip, acep, ucup, hasip, nesip, seyyip, sevp, şep, esvap = espap, habip, harap. (L.A.)

Nitekim aslen Türkçe olan bu kâbil kelimeleri sonda p ile okuyoruz. Eski imlâyâ gelince bu ' mutarrid degildi. Bazen (b), bazen (p) kullanılıyordu:

Çorap, çap, kap gibi.

Fakat bu kelimeler – ki isimdirler – tasrîfde B alırlar, p almazlar. Misâl:

hesâbı – sebebi – hanği sebebe mebnî? – bâbında – sevâbi çok – bunun âdâbi ne? İrtikhâbından dolayı azI – şarabî içtim – söyle Nesibi görsün. V. S. (L.A.)

(V. S vesaire dimek olub ilâ-âhirihi, elh yirine geçer.)

B ile kelime sonlanmayacağı gibi D ile de bitmez.

Eb'âd (bu'dlar), ib'âd (uzaklaşdırmak), ferd, efrad, cemad, cihad, mü'tad, mead, mîad, âded, i'dâd (hazırlamak), a'dâd (adedler), id (bayram), â'yâd, î'tiyâd, is'âd, Süâd, said, va'd, vaîd, ümid, baid, sedal, cevad, vedal, vedîd, bedîd, Girid (adası), sedid, müteaddid, ta'ad, Ahmed, Mehmed, Mahmud, sermed, hadid (demir), hadid (hudutlı), haydud, yahud (kavmî), îtikad, îtimad, teşdid, tes''id, müsâid, mes'ûd, mâhud, uhud, ahd, akd, muâhid, muakhid, istî'dal, muid, Ferid, cedit, vahid, yezid, anud, fesad, îfsad, Fuad, şehid, hâmid, hamid. (O.T.)

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.33)

Bu kelimeleri yeni imlâyâya çeviriyoruz:

Eb'ât, ib'ât, fert, efrat, cemat, cihat, mû'tat, meat, mîat, âdet, i'dât, a'dât, it, â'yât, î'tiyât, is'ât, Sûât, sait, va't, vaît, ümit, bait, sedat, cevât, vedat, vedît, bedît, Girit (adası), sedit, müteaddit, ta'at, Ahmet, Mehmet, Mahmut, sermet, hadit, hadit, haydut, yahut, îtikat, îtimat, teşdit, tes''it, müsâit, mes'ût, mâhut, uhut, aht, akt, muâhit, muakhit, istî'dat, muit, Ferit, cedit, vahit, yezit, anut, fesat, îfsat, Fuat, şehit, hâmit, hamit. (L.A.)

Bu kelimelerde terkibe gelince D, muhafaza idilir, yani T olmaz.

Ferdın istîdali _ Feridin oğlu, cevadın mektebi _ Saide söyle _ Şu adedin yanlıl olması _ İtikadı ve îtimadı yok _ İtiyadın husûli _yle. v.s. (L.A.)

C ile de kelime nihâyet bulmaz.

Binaen aleyh (cim) ile biten bütün kelimeleri Ç harfine tebeddül itmeli.

İlac, ihtiyac, i'vicac, ihrac, idrac, derc, herc, merc, tehyîc, tedrîc, mezc, mahrec, mehâric, ye'cüc, me'cüc, hurûc, hurc (sarf itmek), huruc, zücac, zac (yağı), mizac, urûc, mi'rac, tervic, zevc, tezvic, muhtac, fevc, mevc, emvac, efvac, âmac, ihtiyac. (O.T.)

Ilaç, ihtiyaç, i'vicaç, ihraç, idraç, derç, herç, merç, tehyîç, tedrîç, mezç, mahreç, mehâriç, ye'cüç, me'cüç, hurûç, hurç, zücaç, zaç (yağı), mizaç, urûç, mi'raç, terviç, zevç, tezviç, muhtaç, fevç, mevc, emvaç, efvaç, âmaç, ihtiyaç. (L.A.)

Bi'l-tabi' tasrîf hâlinde (cim) aynıyle kalır, Ç olmaz C yazılır:

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.34)

İhtiyâcım var _ Ilacı al ve iç _ tedircen _ Anadolunun büyük bir mahreci İzmir olduğundan⁹ _ Zevci ile beraber _ Bu kelimenin derci lâzım gelir. (L.A.)

Encümenin koyduğu kaideye göre (yumuşak harf) dîne ayrılan G_C_D_B Türk şivesinde kelime nihâyetinde bulunamaz.

Kaide: Bu harflerle nihâyetlenen kelimelerin

B si P ye;

D si T ye;

C si Ç ye;

G si K ye; kalb olunur.

Fakat tasrîf hâlinde yine G_C_D_B kalır. Binaen aleyh kelimenin (mücerred) veyahud (lâhikeli) olduğına bakınız. Telaffuz size bu hususda yardım idecektir.

Acem Terkiî

(İzâfî Terkiî)

Ufak ve Kolay Bir Kaide

Hiç ıstılaha girişmeden diyelim ki Türkcede millî bir terkiî usûlî olduğu gibi resmî kitâbetden azme bir terkiî usûlî daha vardır ki buna yeni ta'biri ile (Acem Terkiî) diyorlar.

Türkcesi böyle olur:

(Hasanın kitâbı), (babanın evi), (mahkemelerin adaleti), (ifâdenin şiddeti), (beyanın hâlaveti), (dağın ardı), (denizin rengi), (suyun ledîdi), ilâ-âhirihi.

Bu şekilde (terkiî-i izâfî) hem aslen Türkce kelimelerle, hem de Türkceye Arabîden, Farisîden, Ecnebiden geçmiş kelimelerle terkiî yapır:

⁹ Kelime, orijinal metinde yanlış yazıldığı düşünöldüğü için düzeltilmiştir.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.35)

Sırf Türkce : (çobanın adı).

2 kısım Arabca : (muallimin ismi).

2 kısım Farişî : (hâcenin nâmı)

2 kısım Ecnebi : (vapurun güvertesi¹⁰)

1 Türkce, 1 Farişî : (çobanın nâmı)

1 Türkce, 1 Arabî : (çabanın ismi)

1 Türkce, 1 Ecnebi : (otomobilin tekerlegi)

1 Arabî, 1 Farişî : (müderrisin namazı).

Fakat her hâlde kelimelerin sonuna gelen (gef) ile (ye) Türkcedir.

Bir de böyle güzel ve şümüllü, tam ve mantıkî bir usûl varken Acem terkiibini de almışız. Yalnız bu terkibe münhasıran Arabî ve Farişî kelimeleri görebilir; Türkce kelime giremez.

Yukarıdaki misâlleri Acem terkiibine çevirelim:

(Kitâb-ı Hasan), (hâne‘i peder), (şevkat-i mâder), (adâlet-i mahakim), (şiddet-i ifâde), (Halâvet- i beyan), (verây-ı cebel), (renk-i deryâ), (lezzet-i mâ) (veyahud âb), ilâ-âhirihi. (**O.T.**)

Bu terkiibleri dil yavaş yava bırakıyor. Lâkin bu istihâle devrinde yine Acem terkiibi kullanıyoruz, imdi iki kelime arasındaki (esre) yi ifâde için yeni imlâda bir şekil bulmak gerekdi. Bu şekil kelimedden sonra bir çizgi (-) çizüb ondan sonra i yi yazmaktan ibâretdir.

Hânei peder, kitâbı Hasan, şefkati mâder, adâleti mahakim, şiddeti ifâde, halâveti beyan, verâyı cebel, renki deryâ, lezzeti mâ = ab. (**L.A.**)

Vasfî Terkiib

Bir de sıfatla mevsufî birleşüb terkiib teşkil idilir:

Bunun Türkce kaidesi pek basitdir:

Sıfat başa, mevsuf (yani isim) sona gelir; edat, fülân, istemez.

¹⁰ Kelime, düzeltilerek yazılmıştır.

Misâller:

(Ak deniz); (Kara deniz); (latif bağçe); (müfid kitâb); (mühim vaka'); (mukatder edib); (yeşil köy); (engin göl); (şedid ifâde); (kemal insan); (beyaz el); (siyah yüz).

İlâve idelim ki terhib izâfi şekli gibi terhib-î vasfînin Türkce tarzında Arabca, Fârisî, Ecnebi, Türkce kelimeler karışabilir:

Sırf Türkce : (Ak deniz):

Sırf Arabca : (müfid kitâb)

Sırf Fârisî : (siyah hâne)

Sırf Ecnebi : (şık mösyö)

Türkce, Arabca : (güzel kitâb)

Türkce, Fârisî : (iyi hoca)

Türkce, Ecnebi : (büyük otomobil)

Arabî, Fârisî : (bahr-ı siyah) ilâ-âhirihi.

Lâkin bu kaidenin bir güclüğü var. Arabcadan alınan kelime müennes ise sıfat da müennes olmalı:

(müellefât-i müfide), (umûr-ı nâfia), (aile-i muhtereme), (hususât-ı zâtiye), (yed-i beyzâ), (münazara-i latife), (valide-i müşfike), (hayat-ı muhayyile).

İranîler bu mutabıkta bakmazlar:

(aile-i muhterem), (münazara-i latif), (hususat-ı zâti).

Bazı kâtiblerimiz bu şekilde terhib yapıyorlarsa da hoş düşmüyor!

İşte ihtiyacımız olmayan bu şekli de şu istihâle devrinde yaşatıyoruz. Bunun için de yeni imlâda (-i) şekli kabul edilmiştir:

Müellefâti nâfia, bahri siyah, bahari sefit, bağçe latif, kitâbi müfit, vak'âi mühime, edîbi muktedir, karyei hadrâ, buhayrei fesiha, şiddeti ifâde, insânin khâmil. v.s. (L.A.)

Altıncı Ders

Mühim Bir İhtar

Şu günlerde seviye i‘tibâriyle yoksun bazı zâtlardan yeni alfabe ile yazılmış bir çok mektublar aldım. Hepsinde aynı yanlışlıklara tesâdüf itdigimden bu dersin şu kısmını o hataların düzeltilmesine hasr ideceğim.

Hiç unutmayalım ki yeni imlâmımız bütün bütün (tasvîfî), (fonetik), yani sadâ üzerine müessesdir. İzâhât:

(oldı), (buldı), (koydı), (yokdı), (vurdu), (sordı). Şu altı kelimenin sonı hep (ye) ile yazılmışdır. Fakat biz bu (ye) leri kat‘iyyen i şeklinde okumuyoruz:

(oldu), (buldu), (koydu), (yokdu), (vurdu), (sordu) tarzında telaffuz idiyoruz.

Zaten imlâmızın bu mantıksızlıktan kurtarılması içündür ki yeni usûli kabul itdik. Yeni imlâ keyfî, indî, şahsî, iştikâkî, tarihî degildir:

Kaide: Yeni imlâda (vav) yirine (ye); (ye) yirine (vav) yazılmaz. Şu cihete nazır dikkatinizi celb iderim: Bir kelime tahattur idiniz. Bunu ibtidâ zihnen hecelere ayırınız. Sekiz sâitden hangisi bir sâitle birleşmiş? Bu esnada eski yazıyı büsbütün unutunuz ki şaşalamak kâbil olmasın. Eski yazı ile (içün) yazıyoruz. Bundan evvelki vavı u veya ü şeklinde degil de i şeklinde telaffuz itmekdeyiz. O hâlde ne yapacağız? i harfiyle yazacağız!

(içün) klişesinin gösterdiği sesleri ayrı ayrı telaffuz idiniz:

Elif ile ya bir i den ibâret degil mi? Yazıyoruz: ibtidâ bir i sonra (çim) i

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.38)

ağzımızdan çıkardık: ç. Onı müte'âkib ma'hûd i geliyor. Nihâyetde de bir n. Şu şekil hâsıl oldu için. İşte doğrusı budur.

Yukarıdaki altı misâlin yeni harflerle yazılmaları:

Oldu; buldu; koydu; yoktu; vurdu; sordu. (L.A.)

Kaide: Yeni imlâmız eski iştikâkdan hiç bir şeyi almıyor!

Yeni imlâmız tarihî degildir; tasvitîdir!

Yeni imlâmız sesli harfler üzerine kurulmuştur.

Eskiden iki sessiz harf arasına ekseriya sesli harf koymazdık; sonraları koymağa başladık.

Şimdi ise mutlaka sesli harf înesiyle sessizleri ifâde ideceğiz. Eski, yeni telaffuzda sesli harfî ezhar iderdik; fakat yazıda ihmal itdigimiz olurdu.

(Ses) bu kelimenin mürekkebi olduğu harfler yazıda iki (se) den ibâretidir. Hâlbuki ikisinin arasında telaffuz idub de yazmadığımız bir (e) var: (ses). İşte yeni imlâda bu E yi göstereceğiz: ses yoksa sessizlerden ibâret ss değil! (vatan) yazıda 3 sessiz harftir. Telaffuzda 3 i sessiz, lâkin 2 si sesli dört harf var: vatan. Yanlışı şu vtn! (heman) he den sonra bir E: Hemen.

(Hokka) ibtidâ bir H, ondan sonra onu mazmum okutan bir O. Bundan başka (kaf) tesdidlidir, yani ikidir: kk. Sonraki (he) bir A dır. Şu şekil hâsıl olur: Hokka.

Yeni imlâda sizin yanılmaz, şaşamaz, aldanmaz kılağuzunuz (telaffuz) ınızdır!

Telaffuz iderken eski imlâyı hatırdan büsbütün tard idiniz. Çünkü:

1) – Eski imlâda sesli harf azdı; 2) – Bu sesli harflerde iltibaslı idi.

Bu iltibası anlatalım:

1) – Mesela (ye) yirine (vav); (vav) yirine (ye); (a) yirine (he) yazılıyordu. Hatta (ki) rabitasındaki (he), hakikatde (ye)dir.

2) – Sâit – sesli (vav) aynı zamanda:

o – ö – u – ü

oluyordu.

Başta müstakillen gelmezdi. Bunun için ondan evvel bir elife ihtiyac vardı:

O, olmak, uyumak, üşmek.

3) _ Sâmit _ sessiz (vav) ile seslisi karıştırılıyordu.

O (hâne) ma'nasına¹¹ mi, müfred gaib zamir mi?

(Sonraları _ev_ şeklinde yazılmağa başlandı)

(o o – o ev – şekillerindeki iltibaslara bakınız!)

4) _ Kâf-ı Arabî, Kâf-ı Farişî kaideten bir kavî ile ayrılıyor idi ise de kavî çokdan ihmal edilmişti. Dimekki amelî (pratik) degilmiş...

Yeni imlâ her ikisinin hakkını viriyor.

(kör) amâ ma'nasına, (gör) görmek masdarından emr-i hâzır. Şu misâldeki iltibasa bakınız: Körü gör.. İşte bu iki kelimeyi ancak siyak ve sibak karînesiyle anlıyorduk. Şimdi öyle degil. Amâ demek olan (kör) deki (kef) Kâf-ı Arabîdir. Bu da k ile yazılır: kör.

(görmek) den (gör) deki (kef) Kâf-ı Farişîdir. Bu da G ile işaret edilir: Gör

(Körü gör) kelimelerini artık şöyle yazacağız! körü Gör!

5) Sesli (ye) iki çeşiddir:

(inci) deki iki (ye) inci.

(ısrırdı) deki üç (ye) ısrırdı.

Eskiden bunları ayıramıyorduk. Şimdi incesi noktalı, kalını noktasız (ı i) lerdir.

6) _ Sessiz (ye) için de aynı şekil mevcuddı. Bugün sessiz (ye) _ yani sâmit _ y ile yazılıyor:

Yay; yil; yel; yol; yem; yapı.

7) _ (he) nin sessiz (h) ve seslisi var:

Tekrar idelim başdaki (he) daima sessizdir: h.

¹¹ Kelime, düzeltilerek yazılmıştır.

(he) başda sesli olmak kâbil degildi.

Hava, heves, her, hep, hem, hele, hiç, hergele, hüner, hendese, hey'et, hemen, henüz, hencins.

Zavallı (he) ortasında ve sonda A nında kaim mukamîdi: Ortada - yapamadı (yapdan sonra); sonda _ kasa, yapma!

Şu mutalaaları mahzâ temrin olsun diye yazıyorum. Bu dersleri öğrenmek için - her ders gibi - onları bir çok defa' okumak, ezberlemek, mümkünse biriyle müzakere itmek lâzım. Bu dersleri en az yüz defa tekrar itmegi rica idiyorum ki i'tiyâd hâsıl olsun.

Fransız Harfleri Sizi Aldatmasın

Fransızcaya alışkın olanlar bir şaşırma devresi geçiriyorlar. Kâri'lerimizden Fransızca'yı bilenler için bir mukâyese tablosı arz ideceğiz: Rumlar, Ermeniler, Yahudiler bu mukâyeseden müstefid olacaklardır.

Fransızcanın A sı aynen Türkçenin A sıdır. Yanılmak yok!

Fransızcada uzun â mevcut degildir. Buna dikkat idilsin. Ekser aldığım mektublarda bu cihet ihmal idiliyor. Ma'e't-te'essüf ırken Türk olmayanlar esasen telaffuzlarında â yı a gibi okuduklarından burada çok yanılacaklar.

Mahzâ bu kâbil kâri'lerimiz için bir az misâl zikr idelim:

Âdem adam degil; Hazret-i Âdem; bâdem; âlem; fâil; mülâzim; muhâsib; vâlî; âlî; âlîm; âtıl; ârif; câhil; nâdan; nâhoş; câhid; ikbâl; istiklâl; fenâ.

Fransızca ve Türkçe E müşterekdir: Türkçe ev; Fransızca Eve Hazret-i Havva.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.41)

Fransızca i ile Türkcesi birdir: Türkce ki Fransızca qui.

Bundan başka Türkcede (^) li bir î vardır ki Fransızcada mukâbili yoktur. Uzun okunur. Buna dikkat idiniz. Misâller:

Îcat; îman; fi'at; îkat; berî (berâ'etden); terehkhî.

Fransız ve Türk O ları müşterekdir: Türkce on; Fransızca on. Fazla olarak Türkcede ö vardır. Bu harf Fransızcanın eu, ou ve bazen sadece e sine muadildir.

feu, creux, yeux, jeu, enjeu kelimelerini biz yazmak icab itse şekilleri şu olacak:

fö, krö, yö, jö, anjö.

oeil, oeillet yazılan Fransızca kelimeler:

öy, öyye şeklinde Türkce ifâde olunabilir.

Harf ta'rîfdeki le de Türkce lö olur. je de öyle: jö.

Fransızca u Türkce ü dür. (Almanca gibi)

Fransızca ou Türkce u dur.

Fransızca sâit y Türkce sâmitdir. Fransızcada bu sâmit yok gibidir. Fransız ve Türk sessiz:

b, d, f, i, k, l, m, n, p, r, s, t, v, z harfleri müşterekdir.

Fransızca dj ile ism-i hâslar için (djemal) ve pek nadir Fransız kelimeleri için (adjectif) kullanılan ikiden mürekkeb şekil Türkcede c dir. Binaen aleyh Fransızca c ile Türkce c ayrıdır.

ç Fransızca s makâmındadır; Türkcede (çim) dir.

Fransızcada ch (İngilizcede sh, Almandada sch, İtalyancada sc) (şin) harfine muadildir. Biz bu sadâyı ş ile edâ idiyoruz. Şarl ismi Türkce Şarl, Fransızca Charles.

G Fransızcada kalın sâitle kalın (gayın) dir. Galba (Roma İmparatoru): Türkce, Fransızca aynen.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.42)

Gomme (goma) son me yirine bir a korsanız goma Türkce olur.

Aigu Fransız kelimesinin son hecesi gu Türkcede Fransızın ou sâiti virir. Burada fark var.

ge Fransızcada başka, Türkcede başkadır:

Türkce geldim; Fransızcada mange (manje) olmadı! gi Fransızcada (ji) assagi (asajı). Türkcede (ki) vergi Fransızca (verji) okunmak lâzım!

h Fransızcada ekseriya hiç okunmaz; nadiren de ondan sonra gelen sâitin s gibi daha evvelki bir harfle rabt idilmeyeceğini bildirir. Türkcede daima bir sâmitdir.

Virdiğimiz tafsilât Fransızca bilmeyenler için zâiddir.

Şu kadarki kâri'lerimizin birçoğu Fransızca bildiklerinden, yahud mektebden çıkanlar Latin harflerine Fransız tasvitiyle alışdıklarından bu mukâyese cedvelini arza mübrem bir lüzum gördük; ta ki Fransızcaya alışkınlık dolayısıyla Türkcede yanlış yapılmasın.

Fransız tasvitî çoğumuzun fitratına girmişdi. Binaen aleyh aynı şekilleri Türkceye tatbikde ibtida biraz yadırgamak tabîdir. Fakat bu acemilik fetanetli bir kimse için en çok bir haftada zâil olur!

Pek basit zan idilen bir hakikati bir daha tekrar idelim:

Fransız Voyellelerinin kuvvetlerini unutunuz!

8 Türk seslisini iyice öğreniniz!

â á î û uzunsa bunların üzerine işaret işaret koyunuz!

Yalnız telaffuza bakınız!

Eski imlâyı aklınıza getirmeyiniz!

Güclük görürseniz kelimeyi hecelere taksim idiniz!

Her hecede mutlaka bir sesli (yani sekizden biri) vardır!

Yeni imlâyı kabulden maksad sesli harf kullanılmak sûretiyle telaffuzı kat'iyetle ve kolaylıkla edâ itmektir. Bu imlâ sesli harflere müsteniddir.

Sesli harf imlâmızın temelidir! Hâlbuki eskiden öyle değildi.

Yedinci Ders

(ک) ile (ک)

ک ki – ک ki müstakillen

Evdeki hesap çarşıya uymaz! (*O.T*)

Evdeki hesap çarşıya uymaz! (*L.A.*)

Bendeki benim; sendeki senin! (*O.T*)

Bendeki benim, sendeki senin (*L.A.*)

Sarayın üzerindeki al bayrak (*O.T*)

Sarayın üzerindeki al bayrak. (*L.A.*)

Türklerdeki metânet, düşmanlarındaki cebânet (*O.T*)

Türklerdeki metânet, düşmanlarındaki cebânet. (*L.A.*)

Damarlarımızdaki kan (*O.T*)

Damarlarımızdaki kan (*L.A.*)

Mektebdeki çocuklar, evdeki kadınlar, oyundaki seyirciler (*O. T*)

Mektepdeki çocuklar, evdeki kadınlar, oyundaki seyirciler. (*L.A.*)

Şu şi'irdeki letâfet, bu nesirdeki zarâfet (*O.T*)

Şu şi'irdeki letâfet, bu nesirdeki zarâfet. (*L.A.*)

“Evde (ki) hesap” didigimizde hesabı eve tahsis idiyoruz. Evde yapılan, evde idilen hesap...

“Bende (ki), sende (ki)” yani benim nezdimde, bulunan... Benim indimde... “sarayın üzerinde (ki)...” ta'yînen, tahsisaten saray dinen binanın üstünde dalgalanan bayrak.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.44)

“Türklerde (ki) metânet” bir metânet ki o Türklere mahsusdur; “düşmanlardaki cebânet” bir cebânet ki Türklerin düşmanları onunla mevsufdurlar. “Damarlarında (ki) kan” bir kan ki ancak damarların içinde sereyan ider.

Görüyorsunuz ki eski imlâda (ki) diye -yâ ile – yazdığımız bir edat var. Bu, münhasıran ta’yin ve tahsis ifâde ider. Bunu -ki yani bir çizgiden sonra yazıyoruz.

- Niçün bir çizgiden sonra yazıyoruz?

Çünkü Türkcede bir ki daha var. Bu ikinci ki ta’yin ve tahsis edatı degildir.

İkinci ki yi eski harflerle (ki) şeklinde yazıyorduk. Eski imlâda böyle her ikisi arasında fark vardı:

Ta’yin ve tahsis edatı (ye) ile yazılırdı: ki (کے)

Öteki (he) ile yazılırdı: ki (کے)

[Bunlardan birincisi sırf Türkcedir (ki); öteki Farisîdir (ke)]

Yeni harflerle yazarken düşününüz: Eskiden ki yi (ki) şeklinde yazacak idi iseniz önüne bir çizgi koyunuz: -ki! Yok, eger bir ki yi (ke) tarzında tahrir idecek idi iseniz önüne asla çizgi koymayınız: ki.

Çizgisiz ki (ke) mukâbilîdir. Bu ki bir (rabıta) dır.

Fransızca bilenlere: rabıta Conjonction dimekdir.

Rabıta ya iki kelimeyi ya bir cümlenin iki kısmını birbirine bağlar.

İkinci (ke) yi ihtivâ iden birkaç misâl:

Ben ki bir mektebliyim. (*O.T*)

Ben ki bir mektepliylim. (*L.A*)

Gazi Mustafa Kemal, ki reisi cumhûrdur. (*O. T*)

Gazi Mustafa Kemal, ki reisi cumhûrdur. (*L.A.*)

Türkce, ki güzel bir dildir. (*O. T*)

Türkçe, ki güzel bir dildir. (*L.A.*)

Sen ki okumağa alışyorsun. (O.T)

Sen ki okumağa alışyorsun. (L.A.)

Ben ki bir muharririm. (O. T)

Ben ki bir muharririm. (L.A.)

Vatanımız ki dünyânın en güzel yerlerinden biridir; on dört milyon nüfûsı hâvîdir. (O. T)

Vatanımız ki dünyânın en güzel yerlerinden biridir; on dört milyon nüfûsü hâvîdir. (L.A.)

Her iki ki yi muhtevi misâl (bu misâl resmî risaledendir):

İster-im ki her kes yeni yazımızı çabuk öğrensin: o kadar çabuk ki bir sene sonra eski yazıdaki mahzurları hatırladıkça nasıl olup da bu kadar sene o yazıya tahammül ettiğimize biz de şaşalım. (L.A.)

Eski harflerle ifâdesi :

(İsterim (ki) her kes yeni yazımızı çabuk öğrensin: o kadar çabuk (ki) bir sene sonra eski yazıda (ki) mahzurları hatırladıkça nasıl olup da bu kadar sene o yazılara tahammül itdigimize biz de şaşalım.) (O.T)

Bendeki kitap, ki pek eskidir. (L.A.)

Bendeki kitâb, ki pek eskidir. (O.T)

Hulâsa: Eski yazıda (ki) ile (ke) yi pek âlâ ayırıyorduk. Yazıda az muharese ve tecrübesi olanlar bile bu hususda hiç hata itmiyordu. Bu, i'tiyadın bir eseriydi.

Yazı yazarken hiç düşünmeden, ki lerin tahsis edatı, rabıta edatı olduğımı araştırmadan asla bir sarf u nahiv muadilesine girişmeden dürüst yazıyorduk.

Hatta çağımız bunun farkına bile varmamışdı. İstılâhları bilmezdi.

Dimekki i'tiyad, mümarese bizi (gayr-ı meş'ûr) hâline koymışdı.

İşte, biraz temrinle günde, bir saat kadar yazı tecrübesi yapmakla (-ki)

ve sadece (ki) şekilleri de i'tiyad ve fitratımıza girecek, düşünmeden sarf u nahiv aklımıza gelmeden doğru yazacağız!

Her iki –ki, ki (omonim/ homonyme) dir. Bazı telaffuzda birdir, yalnız ma'nada ayrıdır.

(omonim) kelimesine (sesdaş) diyorum ki fena bir ta'bir olmasa gerekir.

Bu (ki) ve (ke) gibi iki sesdaş edatımız daha var.

İki Türlü (de)

(Bende, Hasanda, insanda, kızda, kalemde)

(Ben de gitdim; Hasan da yazdı; bir insan da kaldı; kız da gitdi, oğlan da; kalem de pahalı, kitâb da)

(Evde) dirsek evin içinde dimekdir.

(Sendeki kitâb) bir kitâb ki mâliki benim.

(Hasanda bir antika var) Hasan nezdinde, evinde, tasrîf ve telkinde buna mukâbil:

(Ben de gitdim) demek: Başkası gitdiği gibi ben (dahı) gitdim; (Hasan da yazdı) demek: Diğerleri yazdığı gibi Hasan dahı yazdı; (Bir insan da geldi) demek: Başkaları gibi bir insan (dahı) geldi; (Kız da gitdi oğlan da) demek: Giden hem kızdır, hem oğlan; (Kalem de pahalı, kitâb da) demek: Kitâb pahalı olduğu gibi, kalem de öyledir.

*

* *

Mühim ihtar: Şu ikinci (de) eski (dahı) nın yirini tutar. Vaktiyle Türkce imlâda iki nev' (de) fark ve temyiz idilmiyordu. Misâl: (ben de gitdim, sen de gitdin, Ali de gitdi, Veli de gitdi.) Fakat sonraları her iki (de) arasındaki sarf farkı anlaşıldığından (dahı) ma'nasına olan (de) ötekenden ayrıldı. İmlâ şöyle oldu:

Ben (de) gitdim, sen (de) gitdin, Ali (de) gitdi, Veli (de) gitdi.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.47)

On, on beş sene evveline gelinceye kadar eski şekil yanlış ad idilmiyordu. Fakat bu gün mektebde bir çocuk (dahı) ma‘nasına olan (de) yi ondan evvelki kelimeye rabt iderse yani onunla birlikde yazarsa imtihanında notı kırılır.

Gelelim yeni harflerle (de) lerin yazılmasına:

(dahı) ma‘nasına olan (de) müstakil kelime olarak yazılır, yani ondan evvel gelen kelimeye yapışdırılmaz. Misâller:

Ben (de) gittim, sen (de).

Elma (da) aldım, karpuz (da).

Kalem (de), hokka (da) var.

Hava (da) fenâ, gönlüm (de) şen değil.

Orası (da) kapalı, burası (da).

İş gördü, para (da) kazandı.

Anam (da) var, babam (da).

Yemek yedim, su (da) içtim.

Hasan (da) mektebe gitti.

Şu resim (de) hoş. (**L.A.**)

Zarfiyyet ifâde iden (yani “dahı” ma‘nasına gelmeyen) kelime ile yekvücut olur, birlikde yazılır. Diğeri gibi müstakil kelime teşkil itmez.

(Hasanda) bir kitap var.

(Bende) ki paralar.

(Mektepte) okuduklarım.

(kalemde) bir bozukluk olmalı.

(Evde) ki hesap çarşıya uymaz.

(Babamda) bir hastalık olmalı.

(khahatta) ki yazı.

Şu (satırda) bir yanlış.

(Torbada) peynir.

(khasede) hoşaf.

(Avuçta) bir şeyler yok.

[Elde], [avuçta] bir şey kalmadı.

[Yemekte] lezzet bulamadım. (*L.A.*)

Ehemmiyetli bir ihtar: Eski imlâda yalnız bir şekil vardı: dalle he (de). Fakat bıraktığımız imlâ fonetik olmadığından, yani savt-ı edâ itmediginden bir de (da) şekli bulunmıyordu.

Hâlbuki (telaffuzda) şekil bir degil, ikidir.

Kalın sesli bir harfden yahud sonı sessiz bir harf olub da ondan evvelki sesli harf kalın olursa Da; aksi takdirde De gelir.

Kalın sesli bir harfle biten kelimelerden sonra da:

Paş (a) da, kırınt (ı) da, piyan (o) da, kuz (u) da. (*L.A.*)

Kalın heceli kelimelerden sonra da: (veya icabına göre ta)

Ay (ak) ta, sır (ık) ta, (yol) da, çoc (uk) ta. (*L.A.*)

İnce sesli bit harfle biten kelimelerden sonra de.

Heğb (e) de, inc (i) de, törp (ü) de.

(Türkce kelimeler asla ö ile bitmez ve ö son heceye gelmez. İstisnasız bir kaidedir. Bunun için misâl yoktur.)

İnce heceli kelimelerden sonra de: (veya icabına göre te)

(el) de, (dil) de, (gül) de. (*L.A.*)

Bir tarih noktası: Erbâbının, mütehasıslarının edâsına göre (dahı) ma‘nasına olan (de), (dahı) kelimesinin zamanla incelmış bir şekildir.

(dahı) kelimesine gelince: Bunun da aslı (dakı) imiş. (dakı) da (takı) dan geliyor.

(takı) bizim bildigimiz (takmak) masdarındandır. (dahı), (dakı), (takı)... (takılmış) demek!

Bu şekilleri eski lehcelerde ve hâlâ Şark lahnlerinde mevcuddur. Dillerin nasıl şekilden şekle girdigine bir misâl olmak üzere şu garibeyi bu dersde anlatmak sûretiyle kâri'lerimi biraz eğlendirmek istedim.

Sekizinci Ders

Sorma Edatı

Fii'lerin bir müsbet ve bir menfî şekli olduğu gibi her ikisinin bir de istifhâm şekli vardır.

Yazmakdan: yazdım, yazdın, yazdı (müsbet)

Kezâ: yazmadım, yazmadın, yazmadı (menfî)

Yazmakdan: İstifham şekli:

Yazdım mı? Yazdın mı? Yazdı mı?

İstifhamın menfî şekli:

Yazmadım mı? Yazmadın mı? Yazmadı mı?

Görülüyor ki (istifham) sormak dimekdir.

Eski harflerle bu sorma sigası (mi) ilâvesiyle hâsıl oluyor.

Dikkat idiniz ki konuşurken asıl sigâ ile sorma edatı olan (mi) nin arasında bir vakfe var; yani his idilmez derecede duruyoruz: Yazdım-mı? Oldı-mı? Ben-mi?

Eski imlâyâ çok alışkın olduğumuzdan sorma edatını hep (mi) zan idiyoruz. Hatta! Bu edatın (me) den sonra gelen sesli harfi tasvit ahengine göre değişiyor:

(O.T.)

(L.A.)

Paşa mi?

Paşa[mı]

Zırlıtı mi?

Zırlıtı[mı]

Kuzu mi?

Kuzu[mu]

Tiyatro mi?

Tiyatro[mu]

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.50)

Heybe mi? Heybe[mi]

Kedi mi? Kedi[mi]

ö ile biten kelime yok, fakat bunun yerine bir meşhur ecnebi ism-i hâsını alalım:

Montesquieu mi? Montesquieu[mü]

Süprüntü mi? Süprüntü[mü]

Dimek oluyor ki sesli son harf A veyahud I (noktasız) ise sorma edatı mı?

u veya o ise mu;

e veya i ise mi;

ü ise mü dir.

Eger (mi?) ye iltihak iden kelime sessiz bir harfle bitiyorsa mesele ona göre deyişir.

A : ile şap [mı]; kabak [mı]; ressam [mı]; çam [mı].

I : ile sırik [mı]; kısık [mı]; Balık [mı]; kıvırcık [mı].

O : ile çok [mu]; yok [mu]; Boş [mu]; Hoş [mu].

U : ile Odun [mu]; koyun [mu]; Boyun [mu]; Oyun [mu].

E : ile Yel [mi]; El [mi]; Güzel [mi]; Bedel [mi];

İ ile : Dil [mi]; Fil [mi]; kir [mi]; kil [mi]; Diş [mi].

Ö ile : göl [mü].

Ü ile : Gün [mü]; Düyün [mü]; sürgün [mü]; dün [mü]. (L.A.)

Bakınız bir tek (mi) kaç türlü telaffuz olunuyormuş. İşte telaffuz idildiği gibi yazı yazmak için bütün bu şekilleri ihtiyar ideceğiz.

Yukarıya derc itdiğimiz tatbikat, ana dili Türkce olan herkese zaten ma'lumdur. Düşünmeyiniz, telaffuz ittiginiz gibi yazınız. Telaffuzunuz size rehber olacaktır.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.51)

Kaide: Bu mi ve ilah edatını kelimedden sonra yazınız. Kelime ile birleştirmeyiniz. Kelime ile bu sorma edatı arasına asla çizgi (-) koymayınız.

İle, İçün, İken, Le, Se, Çin, Ken

(ile), (ise), (içün), (iken) bu edatlar müstakillen de kullanılıyor; tahfifle de:

(le), (se), (çin), (ken¹²) şekillerinde başdaki sâitler kaldırılmasıyla da isti'mâl olunur. Eski yazı ile misâller:

Kurt ile kuzu (kutla kuzu);

Mehmed tenbel, Ahmed ise çalışkandır (Ahmedse çalışkandır)

Benim için (benimçün)

Genc iken (gencken)

Gerek aslî şekil, gerek muhaffef şekil, her ikisi de müsta'maldir.

Fakat konuşma dilinde çokluk muhaffef şekil isti'mâl olunur. Eski imlâda bu dört edatın her iki tarzı kullanıldığı gibi yeni imlâda da müsta'maldir.

Yalnız ufak bir farkla:

1) – Aslî şekil, müstakil kelime gibi yazılır;

2) – Muhaffef şekil kelimeye rabt olunur. Her iki türlü tasrîfi yeni harflerle yazalım:

kurt[ile] kuzu.

kurt[la] kuzu.

Hasan tenbeldir

Ahmet[se] çalışkandır.

Benim [için.]

Benim[çin].

Genç [iken.]

Genç[ken.] (L.A.)

¹² Kelime, düzeltilerek yazılmıştır.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.52)

İle; ise; için [için- (*L.A.*)]; iken kelimeleri sadâ i'tibâriyle hiç değışmez.

Hâlbuki muhaffef şekillere fazla dikkat idiniz:

A: ile Paşayla; I: ile kırpıntıyla; O: ile tiyatroyla; U: ile kuzuyla. (*L.A.*)

Dimekki le, kalın sâitlerle yla oluyor.

E: ile seneyle; İ: ile tilkiyle; Ö: yok; Ü: ile süzgüyle (*L.A.*)

Dimekki le, ince sâitlerle yle oluyor.

Kelime sesli harfle bitince böyle. Sessiz harfle nihâyet olursa:

Sessizden evvel A: şarapla;

“ “ I: ıgırıpla;

“ “ O: okla;

“ “ U: çocukla; (*L.A.*)

Dimekki kalın sâiti ihtivâ iden heceden sonra la.

Sessizden evvel E: elle;

“ “ İ: dille;

“ “ Ö: çöple;

“ “ Ü: küçükle. (*L.A.*)

Görüyoruz ki ince sâiti muhtevî heceden sonra le.

İçin = içinün muhaffefine geliyoruz:

Sâitden sonra (içün) i tahfif mümkünmi?

A: (ağayçin), (babayçin), (abayçin), (alayçin)... olmıyor.

I: (karıyçin), (çin); (sayıyçin)... kezâ olmuyor.

O: ile zaten kelime yok.

U: (kuzuyçin), (kumruyçin)... kâbil degil.

E: (tencereyçin), (pencereyçin): oluyor:

İ: (tilkiyçin), (kirpiyçin) : oluyor.

Ü: köprüyçin, süzgyüçin : oluyor.

Sâmitle nihâyetlenen kelimelere bakalım:

Sondan evvel A: kap içün (kapçin olmuyor);

“ I: sırik içün (sırikçin olmuyor);

“ O: yok içün (yokçin olmuyor);

“ E: kereste içün (keresteyçin olabilir):

Kestereyçin; Güverteyçin (*L.A.*)

“ i: ip içün (ipçin olmuyor);

“ ö: çöp içün (çöpçün çirkin düşüyor);

“ ü: küp içün (küpçin pek fena geliyor).

İken muhaffefî (ken) İstanbul şivesinde tebeddül itmez; yani (kan) şekli yoktur. Fakat taşralarda bu telaffuz mevcuttur: Ben İstanbuldaykan.

Encümen alfabesinde 14nci sahifenin IIInci fıkrasında kısaca tedvin idilen kaidenin şerhi işte budur. Şurasına iyice dikkat buyurunuz: Bundan evvel bu dört edat, tasvit kaidesine asla reabet idilmemek üzere yalnız şu şekillerde yazılmakta, ve fakat tasvit ahengine göre ayrı ayrı okunmaktaydı:

(ile), (ise), (içün=için), (iken), (le), (se), (çin), (ken).

(ise), cevheri bir fii'lin şartı sigasıdır. Bu bir edat ve lâhike olmakdan ziyâde bir fii'ldir:

Conditionnel

Burada muhterem kâri'lerimi fazla sarf u nahiv, lisâniyyat nazariyatıyla yormağı

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.54)

istemem. Muhtasaran söyleyim ki bu asla bir lâhike degildir; yalnız kısaldığından öyle ad idiliyor. Münferid şeklinde (ise) değışmez. Hep aynı tarzdadır. Muhaffef (se) ye gelince:

Bir sesli harfden sonra:

A: basma ise = basmaysa

I: yarı ise = yarıysa

O: yokdır. Frenkceden piyano ise =piyanoysa;

U: kuru ise = kuruysa;

E: kese ise = keseysa;

İ: vergi ise = vergiysa;

Ö: yok!

Ü: törpü ise = törpüysa;

Dimekki muhaffef (se) kalın sâitlerden sonra ysa; inceleri müteakıben ise oluyor.

Kelimenin sonı sâit olmayub hece kalınsa sa; ince ise se misâl:

Bacakse; çarpıkse; çocukse; çökse (*O.T.*)

Bacaksa; Çarpıkça; çocuksa; çoksa. (*L.A.*)

Telse; dilse; küçükse. (*O.T.*)

Telse; dilse; küçükse. (*L.A.*)

İşi anladık: Şu dört muhaffef kelime, bir kelimeye iltisâk iderse, tasvit ahengi kaidelerine, kanunlarına tevfikân şekilden şekle giriyor.

Dili Türkce olanlar bu yüzden asla sıkıntı çekmezler.

Hatta, o derece ki yukarıdaki tahlilden çıkan kaideleri bellemek bile kendileri için za'îd bir külfettir.

Ağzınızdan çıktığı gibi sâitleri sıralayınız.

Bunun güçlüğü yabancılar içündür. Onlar için de mükemmel bir sarf kitâbı lâzımdır.

Bu derslerimiz ise münhasıran bizim içündür, ecnebiler için degil.

Dokuzuncu Ders

Emirler

(mak), (mek) ile biten kelimeler masdardı: (yazmak), (gelmek) gibi.

Masdarlık edatı olan (mak) ve (mek) i kaldırınız: (yaz), (gel) kalır.

(yaz), (gel) fii'lin köki (cezri) olduğu gibi aynı zamanda emr-i hâzırdır.

_ Ahmet yaz! Mehmet gel!

Bu kaidenin hiç istisnası yoktur. Hangi masdarın masdariyyet edatı kaldırırsanız emr-i hâzırın (müfred) sigası hâsıl olur. Yani bir kişiye söylenir. Birden ziyâdesine hitâb idiliyorsa şu şekil hâsıl olur:

_ Ahmed, Mehmed, Hasan, Hüseyin geliniz! **(O.T)**

_ Ahmet, Mehmet, Hasan, Hüsein geliniz! **(L.A.)**

Kaide: Emir in cem' sigası (cezirle lâhikenin her ikisi) bir kelime teşkil ider; yani cezir (gün) ile cem' sigası edatın arasına bir şey'i girmez.

Gidiniz, okuyunuz, yazınız, görünüz, alınız, satınız, kalınız, yapınız. **(L.A.)**

Olsun, yapsın, otursun, yazsın, gelsin, gitsin, okusun, görsün, virsün, yisin şekilleri ise (nehy-i gaib) dir; yani virilen emir muhataba değil, muhatab vasıtasıyla bir gaibedir: - Hasana

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.56)

söyle, gelsin! (hitâb başkasınadır, Hasana degildir.) Bunların cem' şekilleri de vardır:
- Hasana, Aliye söyle, gelsinler! Nehy-i gaibinde, müfredi gibi, cem'î de bir kelime şeklinde yazılır.

Misâller:

olsun, yapsın, otursun, yazsın, gelsin, gitsin, yaksın, görsün, versin, yesin. (**L.A.**)

Cem'leri:

olsunlar, yapsınlar, otursunlar, yazsınlar, gelsinler, gitsinler, yaksınlar, görsünler, versinler, yesinler. (**L.A.**)

İhtar : - Cezr (gün) emr-i hâzırın müfredidir. Ondan sonra cem' için edat gelir. Tafsilât kâbilinden bu edatın girdiği şekilleri îzâh idelim:

Kalın sesli emr-i hâzırlar: kalk, kır, koy, kur. (**O.T.**)

Kalk, kır, koy, kur. (**L.A.**)

Bunlardan A, I yı ihtivâ idenlerin cem' edatı in olur:

kalkın, kırın, yapın, yakın. (**L.A.**)

Bir de bunun daha nâzikânesi vardır:

kalkınız, kırınız, yapınız, yıkınız. (**O.T.**)

kalkınız, kırınız, yapınız, yıkınız. (**L.A.**)

Şu iki şekil arasında ma'naca hiçbir fark yokdur. Yalnız ikincisinde bir nezâket mündemicdir.

Bu takdirde emr-i hâzırın cem'inde iki şekil oluyor:

O, U yı ihtivâ idenlerin cem' edatı un olur:

Koyun, kurun, vurun, sokun. (**L.A.**)

Nezâket şekilleri de aşağıdakilerdir:

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.57)

Koyunuz, Kurunuz, Vurunuz, Sokunuz. (L.A.)

İcmal: Kalın cezrlerde emr-i hâzır cem’i için edatlar:

1) – A, I lı cezrlerde ın; O, U lılarda un;

2) – Nezâket şeklinde: a; ı lılarda ınız, o; u lılarda unuz oluyor.

İnce sesli emr-i hâzırlar:

Gelin, gidin, görün, sürün. (L.A.)

Bunlardan e, i yi ihtivâ idenlerin cem’ edatı in olur.

Gelin, Yeyin, Gidin, Girin. (L.A.)

Bunlardan ö, ü yi ihtivâ idenlerin cem’ edatı ünüz dür:

Görünüz, sürünüz, dürünüz. (L.A.)

Emr-i hâzırın müfred sigası fii’lin en basit şekli olduğunu hatırlayınız. Bütün fii’l tasrîfleri bunun üzerine edatlar, lâhikeler, ilâvesi ile hâsıl olmaktadır.

Fii’lin cevheri, özi işte bu emir sigasının müfredidir.

Sıra ile on ince ve on kalın cevher –yani emr-i hâzır- sayalım:

gel, gir, gör, öl, ver, ye, iç, süz, sür, gir.

yak, yık, kır, al, ol, uy, sok, saç. (L.A.)

Tasrîfler

Bunlarla ibtida siganın üçüncü müfred şahsı (üçüncü şahıs: gaib) vücuda getiriniz. Muzâri’ dan başlayalım:

Gelmek _ cevheri, emri: (gel) muzâri’ müfred 3inci şahıs (gelir)

Gelmek, gel: (gelir) (L.A.)

Kaide: Üçüncü şahıs edatı (ki ir dir) kökle birlikde yazılır gelir.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.58)

İkinci, birinci şahıs lâhikeleriyle bunların cem' lâhikeleri, üçüncü şahıs ile birleşir:

Gelirim

Gelirsin

(Gelir)

Geliriz

Gelirsiniz

Gelirler (*L.A.*)

(Kelimenin) ince bir masdarı. Bir de kalın masdarın muzâri' sigasını yazalım:

Kalırım

Kalırsın

(Kalır)

Kalırız

Kalırsınız

Kalırlar (*L.A.*)

Görüyorsunuz ki tebeddül ancak ı ve i dedir; sondaki lar ve ler dedir. Bunu da aheng ta'yin eder.

Hâl sigası:

Geliyorum

Geliyorsun

(Geliyor)

Geliyoruz

Geliyorsunuz

Geliyorlar

Kalıyorum

Kalıyorsun

(Kalıyor)

Kalıyoruz

Kalıyorsunuz

Kalıyorlar (*L.A.*)

Görüyorsunuz ki kalın ve ince muzâri' edatlarında fark yok! Bunun sebebi nedir? yor ahenk kaidesine istisna teşkil idiyor da onun için. İncelerde yör şekli bulunmaz!

İstikbal sigası:

Geleceğim

Geleceksin

(gelecek)

Geleceğiz

Geleceksiniz

Gelecekler (*L.A.*)

Birinci şahsın müfredinde ve cem'inde k, ahengine tevfikan yumuşuyor ve ğ oluyor.

Kalacağım

Kalacaksın

(kalacak)

Kalacağız

Kalacaksınız

Kalacaklar (*L.A.*)

Bunda da kalın ı, ince i den tefrik olunuyor.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.60)

Mazi, iki türlüdür: 1) Şühudî ; 2) Naklî. Şühudî:

geldim

geldin

(geldi)

geldik

geldiniz

geldiler

kaldım

kaldın

(kaldı)

kaldık

kaldınız

kaldılar (*L.A.*)

Bu kalın fiî'lerde de böyle. Çünkü yukarıdaki sigalarda lâhike bir harftir mazi-i naklî:

gelmişim

gelmişsin

(gelmiş)

gelmişiz

gelmişsiniz

gelmişler

kalmışım

kalmışsın

(kalmış)

kalmışız

kalmışsınız

kalmışlar (*L.A.*)

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.61)

Bunlar başlıca sigalardır. Tasrîf levhası tam olmak için tâlîlerde kayd idelim:

Vücubî sigası şöyle yazılır :

Geleyim, gelesin, gele.

gelelim, gelesiniz, geleler.

kalayım, kalasın, kala.

kalalım, kalasınız, kalalar. (*L.A.*)

İnşâ sigalarından iltizâmî:

Geleyim, gelesin, gele.

gelelim, gelesiniz, geleler.

kalayım, kalasın, kala.

kalalım, kalasınız, kalalar (*L.A.*)

Basit şartı ve temenni sigası:

Gelsem, gelsen, gelse.

gelsek, gelseniz, gelseler.

kalsam, kalsan, kaşsa, kalsak, kalsanız, kalsalar. (*L.A.*)

Tasrîfe Tâbi' Olmayanlar

gelip, kalıp

gelerek, kalarak

geleli, kalalı (*L.A.*)

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.62)

Geleliden beri, kalalıdan beri (şu şekil gitdikce düşüyor):

Gelelidenberi, kalalıdanberi (*L.A.*)

(Encümenin risalesinde bu [beri] birlikde gösterilmiştir.)

(*O.T.*)

(*L.A.*)

Geldikce, kaldıkca

geldikçe, kaldıkça

Gelince, kalınca

gelice, kalınca

Gelmeden (evvel) kalmadan

gelmeden, kalmadan

Geldikten (sonra), kaldıktan

geldikten, kaldıktan

Gelen, kalan

gelen, kalan

İhbarî, rivâyet, şartî sigaları bundan sonra.

Onuncu Ders

Bundan evvel basit fii'lerden bahs itdik. Mümareseyi mucib olmak için kaideyi tekrar idelim:

Fii'li tasrîflerde şahıs lâhikeleri siganın üçüncü müfred şahsına (yani gaibe) bağlanır.

İstifham Bahsi

İstifham (sormak) dimekdir. (mi) edatı hakkında diğer bir dersde îzâhât virmişdik. Bir cihet daha kaldı.

Müfred gaib (üçüncü şahıs) dan sonra mi (veyahud tasvit ahengine göre diğer sâitliler) gelir, şahıs lâhikesi de onı ta' kib ider :

Gelecek (mi) sin? Gidecek (mi) sin?

Görüyorsunuz ki 1) – Müfred gaib sigası; 2) – İstifham (mi) si; 3) – Şahıs lâhikesi geliyor. Yani:

1) - Gelecek 2) - mi 3) - sin.

Kaide: (mi) sorma edatı ayrı yazılır; müstakil kelime şeklinde terakkim olunur. (mi) den sonraki şahıs edatı (mi) ile bağlanır. Yani (mi) den sonra ve onunla bitişik olarak yazılır:

okuyacak mısın?

içecek misin?

görecek misin?

yazıyor muyum?

gelir miyim?

alacak mıyım? (*L.A.*)

İstifham edatı (fii'lerden başka) bir isme, bir sığata, bir zamire de iltihak ider. Şu misâllere dikkat idiniz:

- Hasan mi, Hüseyin mi? İnsan mi, hayvan mi?
- Hasan uslu mi? Kuş sarı mi?
- Ben mi, o mi? Biz mi, siz mi?

O isim, sıfat veya zamiri yazınız, diğer müstakil bir kelime imiş gibi (mi) yi gösteriniz. Yeni şekilleri:

- Hasan mı, Hüsein mi? İnsan mi, hayvan mi?
- Hasan uslu mu? Kuş sarı mı?
- Ben mi, o mu? Biz mi, siz mi?

İcmal: (mi) yi müstakil kelime imiş gibi sigadan ayrı yazılır. Kezâlik sığa olmayan kelimelerde de ayrı yazılır.

(mi) den sonra şahıs lâhikesi gelirse birlikde yazılır:

(mi) veyahud (mı) yı ta'kib iden şahıs lâhikesinden sonra bir sorma işareti koymayı unutmayınız! Sorma işareti şu (?) dur.

Basit Olmayan Fii'ler

Bunlar 1) – İhbariyye Zamanları 2) – Rivayet Zamanları 3) – Şart Zamanları.

1)- Muzâri'nın; 2) – Hâlin 3) – İstikbâlin 4) – Şühudi mâzinin 5) – Naklî mâzinin 6) – Vücubînin 7) – İltizâmî 8) – Şartiyenin İhbariyye Şekilleri müste'maldir.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.65)

Yeni şekillere girmeden bu tasrîfleri eski imlâ ile ve kısa misâllerle tenvîr itmeli:

Gelirdim (gelir idim);

Gelecekdım (gelecek dım);

Geldim (geldi idim);

Gelmişim (gelmiş idim);

Gelmeliydım (gelmeli idim);

Geleydim (gele idim);

Gelseydım (gelse idim);

Hâtıra kabilinden arz idelim ki konuşma dilinde mu‘terize içindeki muhaffef şekilleri daha ziyâde kullanılıyor. Fakat diğer şekiller asla mahcur ve metruk değildir.

(idim, idin, idi, idik, idiniz, idiler)

Bunlar musdazi olmayan bir fii’lin tasrîfleridir.

Muhaffefleri adetâ bir lâhike şekline inkılâb idiyor.

Amelî bir usûl: Eger (idim, idi vesaire) müstakil ise ayrı kelime gibi yazılır.

Yok eger (dım, dın, dı, dik, diniz, diler) şeklinde yani muhaffef bir sûretde kullanılırsa bunları köke (cezre) rabt idiniz, yani birlikde yazınız.

İşte icmal itdigimiz bu kaideler mevcubunca bu fii’llerin tasrîf tablolarını arz idelim:

(L.A.)

gider idim, gider idin, gelir idi, gider idik, gider idiniz, gider idiler.

Bu şekil (idi vesaire) nin müstakil olmasına misâldir. Müstakil olmayan şekil şudur:

giderdim, giderdin, giderdi, giderdik,

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.66)

giderdiniz, giderdiler, gidiyordum, gidiyordun, gidiyordu, gidiyorduk, gidiyorsunuz, gidiyordular.

gelecektim, gelecektin, gelecekti, gelecektik, gelecektiniz, gelecektiler.

gördüydüm, gördüydün, gördüydü, gördüydük, gördüydünüz, gördüydüler.

Sevmiştim, sevmiştin, sevmişti.

Sevmiştik, sevmiştiniz, sevmiştiler.

Öpmeliydim, öpmeliydin, öpmeliydi.

Öpmeliydik, öpmeliydiniz, öpmeliydiler.

Seveydim, seveydin, seveydi.

Seveydik, seveydiniz, seveydiler.

Kalsaydım, kalsaydın, kalsaydı.

Kalsaydık, kalsaydınız, kalsaydılar.

İhtar - mümareseyi tenvi' itmek için her sigaya başka bir masdardan misâl getirdik.

Hikâye zamanları da kolaydır; hikâye, amelî olarak söyleyelim, eski imlâ ile şu şekil dimerdir:

(O.T.)

Gelirmişim (gelir imişim);

Geliyormişim (geliyor imişim);

Gelecekmişim (gelecek imişim);

Gelmişmişim (gelmiş imişim);

Gelmeliymişim (gelmeli imişim);

Geleymişim (gele imişim);

Gelseymişim (gelse imişim).

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.67)

İhbariyenin aslı ve muhaffef şekilleri hakkında söylediklerimiz hikâyeler hakkında da tamamen vâridir.

Kâri'lerimizin dimağlarını teşvişde bırakmamak için hikâyeye sigasını bu dersde uzun tariflerle boğmayacağız. Yalnız birinci şahsın (mütekellim) misâllerini zikr ile iktifâ ideceğiz. İkinci, üçüncü şahıslarla bunların cem'leri kendilerinden anlaşılır.

Gelirmişim, (gelir imişim), geliyormuşum (geliyor imişim), gelecekmişsin (gelecek imişim). (L.A.)

Gelmişmişim (gelmiş imişim), gelmeliymişim (gelmeli imişim), gelseymişim (gelse imişim). (L.A.)

Ayrıca (imiş, imişim) hiç deyişmez, ondan evvelki kelimenin ahengine tabi' degildir. Çünkü müstakil kelimedir; lâhike mahiyetinde olamaz.

Buna mukâbil, bunun muhaffefi ahenge göre deyişir:

(ince) görmüşmüşüm (deyişiyor).

(kalın) kalmışmışım (deyişiyor).

(ince) görmüş (mişim) (deyişmiyor).

(kalın) kalmış (mişim) (deyişmiyor). (L.A.)

Şartî Zamanlar

Bu tasrîfin ne olduğunu eski imlâ ile yazılmış şu misâllerden kolayca anlarsınız :

Gelirsem (gelir isem);

Geliyorsam (geliyor isem);

Geleceksem (gelecek isem);

Geldiysem (geldi isem);

Gelmişsem (gelmiş isem);

(ise) de (idi) gibi tahfife uğrayabilir ve (se) olur.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.68)

Kaideyi biliyorduk : (ise) müstakil olunca kelimededen ayrı yazılır.

Yok eger tahfife uğrıyorsa kelimeye bağlanır ve ahenge tabi' olarak şekli değışir:

sa, se

gelirsem, geliyorsam, geleceksam, gelirsem (yahud geldimse) gelmişsem, gelmeliysem. (L.A.)

İhtar: se, sa den sonraki m şahıs lâhikesidir.

Gelmişse(m), gelmişse(n).

Kalmışsa(m), kalmışsa(n). (L.A.)

* *

Tecrübe ile sabitdir ki bir i'tiyâdın husûli için yalnız kaideyi görmek, okumak ve hatta ezberlemek kâfi gelmez. Fazlaca temrin lâzımdır ki bir i'tiyâd hâsıl olsun. Bunun için kâri'lerimize şunu tavsiye ideriz: Kendileri hiç olmazsa yüz masdar bulsunlar. Bunun için mütedavil sırf kitâblarına müracaat itmeseler daha iyi olur. Bu masdarları aramak da bir mûmarese teşkil ider. Sonra bunları kalın ve ince (yani "mak" li ve "mek" li) olmak üzere ikiye ayırınız.

Bunu muta'kıb yüz tanesini de siga şekline koyub yazınız. Zan iderim ki yüz siga yazıldıktan sonra i'tiyâd gereği gibi hâsıl olur. Yalnız kaideyi bilmeyüb istirahate çekilmek, bi-l ahire, i'tiyâdsızlık neticesinde yanlış yapmayı istizâm ider.

Yazıda gaye (bilmek) degil, (i'tiyâd ve meleke)dir.

İ'tiyâd ise (tekrar) ın bir semeresidir!

On Birinci Ders

Fii'ler (basit) olduğu gibi, (mürekkeb) de olabilir. Basit fii'le misâl: (yazmak). Bunun nasıl tasrîf idildiğini, bu tasrîflerin yeni harflerle nasıl yazılacağını geçen derslerde gördük.

Bir de mürekkeb fii'l vardır. Buna misâl: (yaza bilmek). (yazmak) masdarından yalnız (yaza) madesi alınıyor. Bu made hâliyle kalmak üzere buna (bilmek) ilâve idiliyor ve ancak o tasrîfe tabi' tutuluyor. (yaza) ile (bilmek) masdarının şekilleri bir kelime ad olunmaktadır. Eski imlâda bir değil, iki kelime olmak üzere (yazabilmek) yeni tarzda birleştirilmiştir:

Yazabilmek; görebilmek

Uyuyabilmek; gezebilmek (L.A.)

Ma'lum olduğu üzere bir fii'l cevherine (bilmek) ilâvesiyle hâsıl olan mürekkeb fii'lin ma'nası (muktedir olmak) dimerdir: yazabilmek, yazmağa muktedir olmak; yoksa (yazmayı bilmek) değildir.

Encümenin risalesinde aşağıdaki tasrîfât numuneleri gösterilmiştir. Aynen iktibas ediyoruz:

Yazabildim Yazabilmişim

Yazabilirim

Yazabiliyorum

Yazabileceğim (L.A.)

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.70)

(Aslı yazabilecek dir, fakat sonda k yumuşuyor, binaen aleyh ğ hâlini alıyor.)

Yazabilmeliyim

Yazabileyim

Yazabilsem

Yazabildiğim

Yazabilmişmişim

Yazabilirsem (*L.A.*)

Şu son üç misâldeki (dim), (mişim), (sem) muhaffefdir. Bi-l tabi' bunlar muhaffef olmamak üzerede yazılabilir: (idim), (imişim), (isem).

Yazabildi isem; yazabilmiş imişim; yazabilir isem. (*L.A.*)

Mürekkeb fii'l, yalnız (bilmek) masdarının ilâvesiyle hâsıl olmaz. Daha birkaç masdar vardır ki bunlarla da mürekkeb fii'l vücuda gelir. Kâri'lerimizi fazla işgâl itmemek için bir de (virmek) ile terkib iden fii'llerden bir misâl getirmekle iktifâ idelim:

Gelmek = geli virmek (gelivirmek)

Yapmak = yapı virmek (yapıvirmek)

Müste'cilen gelmek, yapmak gibi bir ma'nayı ifâde iderler.

(*O.T.*)

(*L.A.*)

Yapı virdim

yapıverdim

Yapı virmişim

yapıvermişim

Yapı viririm

yapıveririm

Yapı viriyorum

yapıveriyorum

Yapı vireceğim

yapıvereceğim

Yapı virmeliyim

yapıvermeliyim

Yapı vireyim

yapıvereyim

Yapı virsem

yapıversen

Yapı virdim

yapıverdim

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.71)

Yapı viriyormişim yapıveriyormuşum

Yapı vireceksem yapıvereceksem

Bu mürekkebe fii'lerin hiç güclüğü yoktur. Yalnız iki fii'l cevherinin bir ad idildigini asla hatırdan çıkarmayınız.

(Vücut) ve (Malikiyet)

Şimdiye değin bahs itdigimiz fii'ler masdarları olanlardır. Fakat (vücut) ve (malikiyet) ifâde iden (Fransızca Etre ile Avoir) fii'lerinin masdarları ve mutarrid sigaları yoktur. Onun için amelî sarf kitâblarında bu tasrîfâta (şahıs lâhikeleri) diyorlar. Bizim de bu derslerde gayemiz büsbütün amelî olduğundan bu itibârı kabul edeceğiz.

Bu şahıs lâhikeleri 1) – İsimlere; 2) – Sıfatlara; 3) – Zamirlere iltihak ediyor. Bunların da 1) – Muzâri'; 2) – Hikâye; 3) – Rivâyet; 4) – Şart sigaları var.

Bu şahıs lâhikelerini yeni harflerle terkim itmeden evvel mahiyetlerini hatırlatmak için eski harflerle olan şekillerini -kısaca- gösterelim:

İyiyim, iyisin, iyidir, iyiyiz, iyisiniz, iyidirler.

İyiydim (iyi idim), iyiydin, iyiydi, iyiydik, iyiydiniz, iyiydiler.

İyiymişim (iyi imişim), iyiymişsin, iyiymişdi, iyiymişdik, iyiymişdiniz, iyiymişdiler.

(Dikkat buyurunuz ki şu son satırda muhaffef lâhikeler eski imlâyâ uymıyordu. Hâlbuki telaffuzda ekseriya muhaffef şekil kullanılırdı.)

Dimekki (idim), (imişim), (isem) in bir de muhaffef şekli var ki (dim), (mişim), (sem) dir.

Yalnız (...m), (...sin), (...z), (...sınız) in muhaffef olmayan şekilleri yok.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.72)

Bu lâhikeleri bir isme rabt idelim. Kalın heca ile biten bir isim:

İnsanım, insansın, insandır, insanız, insansınız, insandılar.¹³ (L.A.)

İnce heca ile biten bir isim:

Khâtibim, khâtipsin, khâtiptir, khâtibiz, khâtipsiniz, khâtiptirler. (L.A.)

Görülüyor ki ahenge tevfikân ince misâldeki (i), (ı) oluyor. Geçen her iki misâl sessiz harfle nihâyet bulanlardandı.

Şimdi sesli harflerle tatbikate girişelim:

Kuyucuyum, paşayım, kitâbcıyım, korucuyım (kalın), ebeyim, gözcüyüm, çerçiyim (ince). (O.T.)

Koruyucuyum, paşayım, kitapçıyım. (L.A.)

Burada ım lar yım oluyor. Ahenge tabiidirler.

Ebeyim, gözcüyüm, çerçiyim. (L.A.)

Burada da, yine ahenge tevfikân im ler yim ve yüm şekline giriyor.

Hikâye şöyle olur:

İnsandım, dın, dı, dık, dınız, dılar. (L.A.)

Rivâyet şekli:

İnsanmışım, mışsın, mış, mışsınız, mışsınız, mışlar. (L.A.)

Bi-l tabi' mı ahenge tevfikân mu da olur.

Misâl:

Çocukmuşum, çocukmuşsun, çocukmuş, çocukmuşuz, çocukmuşsunuz, çocukmuşlar. (L.A.)

¹³ Kelime, düzeltilerek yazılmıştır.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.73)

Şart sigası şöyle gelir:

İnsansan, insansan, insansa, insansak, insansanız, insansalar. (*L.A.*)

Yukarıda ismi tasrîf itdik. Sıfatda tabiki böyledir. Bir kalın ve bir de ince heca ile biten iki sıfatı da misâl olmak üzere tasrîf idelim:

Güzelim, güzelsin, güzel, güzeliz, güzelsiniz, güzeldirler.

Kalınım, kalınsın, kalın, kalınız, kalınsınız, kalındırlar.

Güzeldim, güzeldin, güzeldi, güzeldik, güzeldiniz, güzeldiler.

Hastaydım, hastaydın, hastaydı, hastaydık, hastaydınız, hastaydılar.

Çirkinmişim, çirkinmişsin, çirkinmiş, çirkinmişiz, çirkinmişsiniz, çirkinmişler.

Güzelsem, güzelsen, güzelse, güzelsek, güzelseniz, güzelseler. (*L.A.*)

Bu fii'li lâhikeler isim ve sıfatlara bağlandığı gibi zamirlere de inzimâm ider. Eski imlâda (benim), (ben im) şeklinde pek nadiren yazılırdı.

Muzâri' sigası:

Benim, sensin, odur, biziz, sizsiniz, onlardır. (*L.A.*)

Hikâye sigası:

Bendim, sendin, oydu, bizdik, sizdiniz, onlardı.

Bu muhaffef şeklidir. Muhaffef olmayan şekil, bi-l tabi' ayrı yazılır:

Ben idim, sen idin, o idi, biz idik, siz idiniz, onlar idi. (*L.A.*)

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.74)

Rivâyet sigası:

Benmişim, senmişsin, oymuş, bizmişiz, sizmişsiniz, onlarmış. (L.A.)

Bu da muhaffef şekildir. Gayr-ı muhaffef şekil şu olur:

Ben imişim, sen imişsin, o imiş, biz imişiz, siz imişsiniz, onlar imişler. (L.A.)

Şart sigası:

Bensem, sensen, oysa, bizsek, sizseniz, onlarsa. (L.A.)

Bu şeklin muhaffef olmayanı:

Ben isem, sen isen, o ise, biz isek, siz iseniz, onlar ise. (L.A.)

Bu ders ile tasvit ve imlâ kaideleri sonuna geldi. Bundan sonra bazı dakik teferru'âtı bahse mevzu' ittihâz ideceğiz. Derslerimizin biraz uzun olduklarını i'tiraf ederiz. Fakat kârî'ler bir ders birden okuyub öğrenmeye mecbur degillerdir. Bu dersleri ikiye, hatta üçe taksim iderlerse bellemeleri daha kolay olur.

On İkinci Ders

Haber Edatı Dedikleri Fii'l

Eski sarfçılarca (haber edatı), yenilerince bir fii'l olan ve eski imlâda seviyyen (dir) şeklinde yazılan kelimeciğin ortasındaki sesli harf (sâit) tam dört kalıba giriyor.

Kezalik başındaki sessiz harf (sâmit) de iki muhtelif şekil irâ'e ider. Ortadaki sesli harften başlayalım:

A ile biten kelimelerde } seviyyen dır dır.
I ile biten kelimelerde }

Misâl: (O.T.) (L.A.)

bacadır bacadır

zırlıtdır zırlıtdır

O ile biten kelimelerde } seviyyen dur
U ile biten kelimelerde }

Misâl: (O.T.) (L.A.)

Piyanodir piyanodur

Kuzudir kuzudur

E ile biten kelimelerde } seviyyen dir dir.
İ ile biten kelimelerde }

Ö ile nihâyetlenen kelimemiz yok!

Ü ile biten kelimelerde dür dir.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.76)

Misâl: (O.T.)	(L.A.)
gecedir	gecedir
tilkidir	tilkidir
üzüntüdür	üzüntüdür

Pek mühim bir ihtar: Sonı sesli harfle biten bütün kelimelerde (dir) in ilk harfi d dir; asla t degildir.

İcmal: Dimekki eski imlâda ‘ale’s-seviyye (dir) yazdığımız kelimecik orta sâiti i’tibâriyle dır, dir, dur, dür şekillerine giriyor.

(dir) in birinci harfi: Kelimenin t, ş, s, p, k, h, f, ğ den (başka) bir harf ise (dir) in baş harfi D dir.

Eger bu sekiz harfden biri ise T dir. Misâller:

(O.T.)	(L.A.)
Ğ açdır; ağaçdır	Açtır; ağaçtır
F kofdır; sofdir	Koftur; softur
H günahdır; külahdır	Günahtır; külahtır
K akdır; kapakdır	Aktır; kapaktır
P Arabdır; sapdır	Araptır; saptır
S sesdir; kafesdir	Sestir; kafestir
Ş beşdir; eşdir	Beştir; eştir
T atdır; etdir	Attır; ettir

İşinize Yarayacak Bir Oyuncak

Çift Haseki Paşa

Arapcada, Farisîde, bazı tasvit = fonetik usûllerini öğretmek için bir takım harflerden ma’nalı, ma’nasız kelimeler uydurulur, tâki o harfler hafızada menkuş kalsın; (yarnev) gibi. Bir de (dir) madesinde T okunacağı mevzu’lardaki sekiz harfi topladım; bir terkiib uydurdum. Terkiibin hiç

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.77)

bir ma'nası yok. Lâkin içindeki sâitleri (sesli harfleri) çıkarırsanız, mezkûr sekiz harf hâsıl olur; ma'nasız terki b şudur:

Çift Haseki Paşa

Sesli harfleri kaldırınız:

Ç, F, T, H, S, K, P, Ş

Bu terki b garabetinden dolayı unutmayacaksınız. Led'e'l-iktizâ bunun sessiz harflerini teemmül ider ve kolayca kaideyi bulursunuz.

Kaide: (dir) ile ondan evvelki kelime yazılır.

(idi) nin muhaffefi olan (...di) hakkında kaide: Müstakillen (idi) yazarsanız hiçbir mahzuru yoktur. Fakat (idi) telaffuzda ekseriya tahfif olunur. Bu muhaffef şekil ihtiyar olunursa yukarıda geçen sekiz sâmitden sonra di hecesinin başındaki D harfi T ye mukâbildir:

Gitdi - gitti; açdı - açtı; sokdı - soktu; külahdı - külahtı; yaprakdı - yapraktı; Arapdı - Araptı; sesdi - sestı; başdı - baştı; atdı - attı.

Kezalik (den) edatı da aynı sekiz harfdan sonra ten ahengine göre tan şekillerine tahavvün ider:

Ağaçdan - ağaçtan; filosofdan - filosoftan; şahdan - şahtan; bacadan - bacaktan; çorabdan - çoraptan; her kesden - her kesten; beşden - beşten; kalafattan - kalafattan.

(dir), (den), (di) madeleri öğrendiğimiz sâmitden sonra telaffuz ahengine göre (tir), (ten), (ti) oluyor. Bunun için o sekiz harfi layıkıyla bellemeli ve hiç şaşırmmalı.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.78)

Kezalik (ce), küçültme edatı (cik, cık) ve hırfet, mensubiyet edatı (ci) de bu kaideye tevfikân (çe), (çik, çık), (çi) ye münkalib olur.

Sekiz harfdan sonra bu edatların (c) i (ç) dir. Bazı yeni harflerle bu mevzu'larda c harfini kullanmayacaksınız; ç harfini isti'mal ideceksiniz.

Küçültme (tasgir) edatıyla misâller:

Ğ ağaçcık, bakraçcık (*O.T.*) - ağaççık, bakraççık (*L.A.*). F rafçık (*O.T.*) - rafçık, safçık (*L.A.*). H külahcık, günahcık (*O.T.*) - külahçık, günahçık (*L.A.*). K parmacık, ayakcık (*O.T.*) (dikkat buyurunuz ki (kaf), (kef) ile biten kelimelerin musaggarında bu iki son harf düşüyor: (parmacık), (ayacık) oluyor. Eski imlâ ile yalnız nazarı (ve binaen aleyh yanlıs) şekilleri gösterdim. Yeni imlâ bi-l tabi tasvite tabi'dir).

P Arapçık, hesapcık (*O.T.*) - Arapçık; hesapçık (*L.A.*), S tascık, sescik (*O.T.*) - taşçık; sesçik (*L.A.*), Ş taşcık, başcık (*O.T.*) -taşçık, başçık (*L.A.*), kibritcık , kremitcık (*O.T.*) - kibritçık, keremitçık (*L.A.*).

Ce

(ce) bahsine geldik.

Telaffuza göre ce-ca olan bu edat iki yerde kullanılır:

1) (Zarf hâl edatı) rabt olunur:

Askerimiz kahramanca harp etti. (*L.A.*)

Askerimiz kahramanca harb itdi. (*O.T.*)

Yani kahramanlara yakışır bir tarzda, sûretde, şekilde.

2) (Saft-ı ta'dil edatı) olursa:

O, safca bir çocuktur. (*L.A.*)

Bunların birincisine (yakışmak edatı): O, safca bir çocuktur. (*O.T.*) Ötekine (katışmak edatı) dirsek amelî olur:

İnsanca, hayvanca, akıllıca, askerce – yani insana, hayvana, akıllıya, askere layık, yakışır bir sûretde dimekdir.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.79)

Safca, usûlca, güzelce, çirkince – yani bir az saf, oldukça uslu, güzele yakın, çirkine mütemayil.

Sesdaş olan bu iki edatın farkı tasvitde değildir; ma'nadadır.

Bu (ce) edatının bir de tasvit i'tibâriyle değiştiği oluyor: eğer yukarıda geçen

Ç, F, T, H, S, K, P, Ş

Bazı (çift haseki paşa) sessiz harflerden sonra geliyorsa (ce) nin (cim) i (çim) yani: ça-çe olur.

Bu harflerden başka diğer bütün (sesli, sessiz) harflerden sonra: ca- ce olur.

ca- ce olduğuna misâller:

kahramanca

insanca

hayvanca

askerce

kumandanca

şâirce

efendice

usluca

huysuzca

ça-ce olduğuna misâller:

(O.T.)

(L.A.)

Arabca bir selam

Arapça bir selam

Kâtibce bir terkip

Khâtipçe bir terkip

Kofca bir söz (bir az kof)

Kofça bir söz

Ci

Harf ve mensubiyet ifâde iden (ci) den ci ve ahenge göre cı da aynı

sekiz harfdan sonra (çi) ç1-çi hâline gelmektedir. Kezalik ahenge göre sâit u, ü olur.

c1-ci ye misâller:

odunc1; makaracı; saoğancı; kunduracı; üzümci; küfeci; karpuzcu; maymuncu; yardımcı; kaldırmacı; kerasteci, kömürçi, tefeci, leblebici. (*O.T.*)

oduncu; makaracı; saoğancı; kunduracı; üzümcü; küfeci; karpuzcu; maymuncu; yardımcı; kaldırmacı; keresteci; kömürçü, tefeci, leblebici. (*L.A.*)

ç1- ç1 (ve ahenge göre çu, çü) ye misâller:

saatci, sepetci, kabakcı, külahcı, tefci, çorapcı, talaşcı, inadcı. (*O.T.*)

saatçi, sepetçi, kabakçı, külahçı, tefçi, çorapçı, talaşçı, inatçı. (*L.A.*)

Bazı kârî'lerimize cavab:

(ayın) harfi kelimenin başında ince bunun (‘) ile işareti asla ca'iz degildir. Sanki (ayın) hiç yokmuş gibi hareket idiniz, ondan sonra ki sesli harfi yazınız.

Amele, ameliyat, ilim, âlem, âlim, alem, ulûm, âkif, ârif, aks, âit, âciz, aciz, acele, âdi, âdet, âdil, âşık, âsım, anber, ibret, ateh, acem, adet, arsa, İzzet, azil, aziz, İsmet, asır, atâ, ilâve. (*O.T. = L.A.*)

Ortasındaki bir (ayın) telaffuzda duyuluyorsa (‘) işareti koyunuz, eger bunu evvelinde veya ahirindeki sesli harfe bir uzatma işareti komakla ifâde idabiliyorsanız (‘) komaya ihtiyac yokdur.

Mâmul, mâlum, bâzı, mâruf,

muâdele, mâtuh, îtâ, muâsır, muâlece, mel'un, mi'yar, mu'veç, maaş. (O.T. = L.A.)

Sonda (ayın) melfuzsa tabîî (') lâzım, duyulmıyorsa, lâzım değil.

İttılâ, şuâ, şuyû, şâyî, müşâ'sa'. (O.T. = L.A.)

Başda hemze olmaz.

Ortakı hemze melfuzsa (') lâzım, değilse hâcet yok. Mêmur, mêcur, mênus, mêmun (halife). (O.T. = L.A.)

Sonda da öyle:

Cüz gibi kelimeleri ise sonlarında hemze yokmuş gibi okuduğımızdan koma işaretine hâcet görülmez.

(ayın) ve hemze hakkındaki mütalaalarım şahsîdir. Ceryandan anladığımı kayd etmekle iktifâ idiyorum. Belki encümen telaffuz lûgatını tanzim itdiği vakit benim yazdığım şekillerden bazısını diğer sûretde terkîm ider.

On Üçüncü Ders

İsimlerin Tasrifi

Kısa bir mukaddime:

Türkcede isimlerde, - fiiller gibi – tasrif olunur, yani isimlerinde arkasına bazı eczâ ilâve edilerek yeni hâller hâsıl olur.

Fransızcada (hâller) böyle teşkil idilmez. Kelimelerin sonuna, başına Prepositon denilen edatlar gelir.

Türkce bir isim (mücerred) bir hâlde kullanılabilir: Kalem. Bu isim (muzâfun-ileyh) olur: Kalemin (kalemin ucu), (muzâf) olur: Kalemi (Mehmedin kalemi).

(Muzâfun-ileyh) ve ondan sonra (muzâf) bir (terkib-i izâfi) teşkil iderler.

Alinin kalemi

Tahlil: Ali (muzâfun-ileyh), nin (muzâfun-ileyh edatı), kalme (muzâf), i (muzâfiyyet edatı), Ali(nin) Kalem(i) (mef'ûlün bih) olur: Kalemi (getir).

İhtar: (mef'ûlün bih) ve (muzâfiyyet) edatları bir i ise de ma'naları ayırır. Dikkat buyurulması:

(mef'ûlün ileyh) olur: Kalem(e) (kaleme bak) (mef'ûlün fih) olur: Kalem(de) (kalemdeki bozukluk)

(mef'ûlün anh) olur: Kalem(den) (kalemde kağıda)

(mef'ûlün leh) olur: kalemçün (içün) kalem(çin) (kalem içün kutu).

(mef'ûlün ma'a) olur: kalem(le) (kalemle yazdım).

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.83)

(İhtar: le -ile- nin muhaffefidir.)

Nokta-i nazar: Eski sarfçılarımız yalnız Arabcayı meşk ittihâz itdiklerinden bu -hâl- lere mef'ûl demişlerdi. Arabcanın mef'ûllerine mukâbil Türkce hâller yokdur. Yeni sarfçılar eski telkini kabul itmiyorlar.

Mukayese: Mahza Fransızca veyahut diğerk bir Avrupa lisanı bilen kâri'lerimize bir kolaylık olmak için başka mef'ûliyet hâllerinin ilmî tabirlerini nakl ediyoruz.

Mücerred	nominatif, cas absolu
İzâfet	gênitif
Mef'ûlün bih	accusatif
Mef'ûlün ileyh	datif
Mef'ûlün anh	ablatif
Mef'ûlün fih	locatif

Dil encümeni eski ıstılahaları beğenmediğinden bu mef'ûliyetlere (muzâf), (muzâfun ileyh), (i li mef'ûl), (e li mef'ûl), (de li mef'ûl), (den li mef'ûl), (ile li mef'ûl), (için li mef'ûl) demişdir.

Bittab' sarf u nahiv tedvin idilirken ıstılahlara ilmî bir mukâbil bulunur.

Bu mef'ûliyet edatları tasvit ve telaffuz ahengine göre değişir; yani daima i, e, de, den, ile, için şeklinde kalmaz.

Fakat bu tefsilatdan ürkmeyiniz: Birkaç defa' söylediğim gibi telaffuzunuz yeni imlâda rehberinizdir. Telaffuzunuza dikkat idiniz, hiç yanılmazsınız. Zaten tedvin olunan kaidelerde telaffuzdan çıkmışdır.

Sonları i'tibâriyle isimler üç şekilde görünür.

1) – İsmın sonunda sesli harflerden biri (sâit) bulunur. Tekrar idelim, sesli harfler şunlardır:

A_I_O_U_E_İ_Ö_Ü

Bu kabil kelimelere birçok misâl:

A – (maşa), (baraka), (kama), (pırasa), (arsa)

I – (fişkı), (bıçkı), (arı), (mazı), (darı)

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.84)

O – Böyle Türkce, Arabca, Farisî kelime yoktur. Ecnebiden alınanlardan: (tiyatro), (protesto), (kambiyo), (piyano), (iskonto);

İstisna: (O) zamiri.

U – (kuzu), (kuyu), (uyku), (duygu), (burgu);

E – (pencere), (tencere), (meşcere), (perde), (kese);

İ – (inci), (tilki), (dişi), (kirpi), (deri);

Ö – Bu harfle biten aslen Türkce, Arabca, Farisî, ecnebiden alınma hiçbir Türk kelimesi yoktur. İsm-i hâs olabilir.

Ü – (süzgü), (törpü), (gözü), (sürü), (köprü). Temrin olmak üzere bu kelimeleri yeni imlâ ile yazalım:

Maşa, baraka, kama, pırasa, arsa.

(pırasa yalnız belki prasa yazılacaktır.)

Fışkı, bıçkı, arı, mazi, darı.

Tiyatro, (teatro), protesto, kambio.

(Cambio), (piyano), (piano), (iskonto), (sconto).

Dikkat: Mütearrize içindeki şekiller kelimelerin asılları olan İtalyancadaki imlâlarıdır. Biz ise bu kelimeleri kendi tasvitimize ve harflerimize göre yazdık.

Ecnebiden alınan kelimeleri onların imlâsıyla yazmayınız!

Kuzu, kuyu, uyku, duygu, burgu, pencere, tencere, meşcere, perde, kese.

İnci, tilki, dişi, kirpi, deri.

Süzgü, törpü, gözü, sürü, köprü.

İsm-in sonu i'tibâriyle ikinci şekil:

2) - Encümen sessiz harfleri ikiye ayırmışdı.

Evvelâ – Yumuşak sessiz harfler;

Sânîyen – Sert sessiz harfler.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.85)

Yumuşak sessiz harflerden

B_D_C_G

nin kelime sonunda bulunmadığını ve bunların:

P_Ç_T_K

harflerine münkalib olduklarını görmüştük.

Bu harfler çıkarılacak olursa yumuşak harflerden kelime sonuna gelebilecekler ancak şunlardır:

m, n, l, r, v, ğ, y, z

Bu harflerle nihâyetlenen kelimelere misâller:

M - cam, çam, avam, kıyam, meram.

N - can, çan, yılan, viran, yaman.

L - al (renk), kaval, masal, çatal, sakal.

R - kar, yar, nar, car, sansar.

V - ev, av, kav, pilav, manav.

Ğ - bağ, yağ, dağ, çağ.

Y - yay, çay, pay, bey, şey.

Z - az, yaz (mevsim), kaz, toz, tuz (milh). (*O.T. = L.A.*)

İsmin sonı i'tibâriyle üçüncü şekil:

3) Sert sessiz harfler.

(Sesli harfler, yumuşak sessiz harfler, sona hiç gelmeyen harfler, - yani bu üç kalem harf - çıkdıktan sonra kalanlar)

F_P_T_Ç_K_H_S_Ş

den ibaretdir.

Cedveli itmâm için bu harflerle biten kelimelere de misâller arz idelim:

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.86)

F – raf, keyf, def (tef), gergef, hoşaf.

P – sap, arab, kap, hap, sevab. (**O.T.**) sap, arap, kap, hap, sevap. (**L.A.**)

T – at (bargir), aynı kelime isim ma'nâsına (ad) at, bayat, kanat, et, ot (kiyah).

Ç – aç (cev'ân), ağaç, yamaç, ilaç-ilaç, miraç.

K – kabak, kapak, kabuk, kırık, koruk.

H – günah, kiyah, külah, allah, cenah.

S – pas, tas, makas, hâs, ihtisas.

Ş – aş, kaş, yaş, kış, kuş.

İcmal: İsimlerin sonuna asla şu harfler gelmez:

B_D_C_G

Bunların yerine daima şu harfleri yazınız; aldanmayınız:

P_T_Ğ_K

- Kelimelerin sonuna O, Ö sesli harflerinden maada her sesli harf gelir. O yalnız (o) zamirinde ve ecnebiden alınan kelimelerde bulunabilir. Ö ye hiç tesadüf idilmez!
- Sona gelen harfler iki türdür: Yumuşak, sert.
m, n, l, r, v, ğ, y, z
- Sona gelebilen sert harfler ise şunlardan ibaretdir.
f, p, t, ç, k, s, ş

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.87)

Karie soruyor: - Ey mahrur veyahud muallim! Kelimenin sonuna hangi harfler gelir, hangi harfler gelmez? Bunlar sesli olur; sessiz olur; sesliler ikidir; Yumuşak, sert. Bunları uzun uzadıya tafsil itmekden maksad ne?

Muallim veya mahrur cevap viriyor : - İsimler tasrif olunurken, alacakları lahikeler ve hatta bazen kelimenin sonundaki harf: (sesli) (sessiz sert) (sessiz yumuşak) olmak itibariyle değişebilir. İşte bu dakik tatbikate girmek için bu dersde tafsilata girmege mecbur olduk. Gelecek dersde bunları tasrif itdigimiz vakit hiçbir güçlüğe uğramayacaksınız. Bugün yalnız bu dersi mümkünse üç, dört defa' okuyunuz ki gelecek dersi kolaylıkla anlayabilesiniz.

Yarın bu cedvelleri arz ideceğim.

Bu dersimiz (nazarî) idi; gelecek ders (amelî) dir.

On Dördüncü Ders

1 Sesli Harflerle Biten İsimlerin Tasrifi:

Baba, babanın, babası, babayı, babaya, babada, babadan, babayla (baba ile), babayçin (baba için). (*O.T. = L.A.*)

Karı, karının, karısı, karıyı, karıya, karıda, karıdan, karıyla (karı ile), karıyçin (karı için). (*O.T. = L.A.*)

Tiyatro, tiyatronun, tiyatrosu, tiyatroyu, tiyatroya, tiyatroda, tiyatrodan, tiyatroyla, tiyatroyçin. (*L.A.*)

Mümarese hâsıl olduğundan bu tasrifleri eski harflerle artık göstermeyi zaid bulduk.

Kuzu, kuzunun, kuzusu, kuzuyu, kuzuya, kuzuda, kuzudan, kuzuyla, kuzuyçin.

Köse, kösenin, kösesi, köseyi, köseye, kösede, köseden, köseyle, köseyçin.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.89)

Keçi, keçinin, keçisi, keçiyi, keçiye, keçide, keçiden, keçiyle, keçiçin.

Törpü, törpünün, törpüsü, törpüyü, törpüye, törpüdei törpüden, törpüyle, törpüçün.

Dili Türkçe olanlar için bu şekillerin tenevvü'î hiçbir güçlüğü mevcub değildir. Dil, bu farkı layıkıyla bilir. Yazıda ehemmiyeyt virilebilecek cihet telaffuza dikkat itmekden ibaretdir.

Yazarken parmağınıza, kaleminize yalnız diliniz hâkim olsun. Yazıya başladığınızda eski imlâyı büsbütün unutunuz. Eger unutmazsanız bütün bu lahikelerde aldanacaksınız. Çünkü eski imlâ fonetik = tasvîfî olmadığından birçok u ve ü, o, ö leri (ye) ile yazacaksınız. Çokları bu hususda yanılıyorlar, afv edilmez hatalarda bulunuyorlar. İşte eski imlâdan yeniye intikâlde lâzım gelen şey' telaffuza son derece dikkat itmek, eski (huruf imlâ) yı kat'iyen bir tarafa bırakmak, onun te'sir ve nüfuzundan uzak kalmaktır.

Yumuşak Sessiz Harfle Biten

İsimlerin Tasrifi Tabloları

Fazla temrin olmak için her yumuşak harfle bir misâl getiriyoruz.

İhtar: Yumuşak harfler şunlardı, hatırlayalım:

m, n, l, r, v, ğ, y, z

Kalem, kalemin, kalemi, kalemi, kaleme (tekrar), kalemde, kalemde, kalemle, kalemcin.

Keten, ketenin, keteni, keteni, ketene (tekrar), ketende, ketenle, ketencin.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.90)

Gül, gülün, gülü, (tekrar) güle, gülde, gülden, gülle, gülcün.

Semer, semerin, semeri, semere (tekrar), semerde, semerden, semerle, semerçin.

Ev, evin, evi, eve (tekrar), evde, evden, evle, evçin.

Bağ, bağın, bağı, bağa (tekrar), bağda, bağdan, bağla, bağçin.

Şey, şeyin, şeyi, şeye (tekrar), şeyde, şeyden, şeyle, şeycin.

Saz, sazın, sazi, saza (tekrar), sazda, sazla, sazçin.

Dikkat idiniz ki lahikeler son hecenin sesli harfine göre büyük bir değişiklik arz itmektedirler. Vak'â her türlü göre sesli harfi ihtivâ iden heceli kelimelerle misâller bulmak ve sıralamak mümkündür. Fakat bu takdirde bu dersleri ilâ-nihâye uzatmak iktifâ idecekti. Buna hâcet görmüyoruz. İntikâl kuvvetiyle bunların hangi sesli harfler olduklarını peka'lâ bulabilirsiniz.

Sert Sessiz Harfle Biten

İsimlerin Tasrifi Tabloları

İhtar: Sert harfler şunlardı, hatırlayalım:

f, p, t, ç, k, h, s, ş

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.91)

Gergef, gergefin, gergefi, gergefe (tekrar), gerfegte, gergeften, gergefle, gergef çin.

Bu sonda f geldiği için bazı mevzu'larda d harfi t ye münkalib olur.

İp, ipin, ipi, ipe (tekrar), ipten, iple, ipçin.

Keza d harfi t oluyor.

At, atın, atı, ata (tekrar), atta, atla, atçin, attan.

Ağaç, ağacın, ağacı, ağaca (tekrar), ağaççın, ağaçta, ağaçtan, ağaçla.

Kabak, kaba(ğ)ın, kaba(ğ)ı, kaba(ğ)a (tekrar), kabakta, kabaktan, kabakla, kabakçin.

Görüyorsunuz ki bazı mevzu'larda K harfi yumuşayub ğ oluyor.

Külâh, külâhın, külâhı, külâha (tekrar), külâhtan, külâhla, külâhçin.

Nefes, nefesin, nefesi, nefese (tekrar), nefesten, nefesle, nefesçin.

Baş, başı, başın, başa (tekrar), başta, baştan, başla, başçin.

Kaide – (le) ile [muhaffefi] ve çin¹⁴ [içün muhaffefi] lahikeleri bir isme iltihâk iderse onunla birlikde yazılır.

¹⁴ Kelime, düzeltilerek yazılmıştır.

Yumuşamayan Sert Harfler

Misâllerde, cedvellerde gördünüz ki isimlerin sonundaki:

b _ t _ c _ k

Harfleri sesli harflerin önünde çokluk yumuşar ve:

b _ d _ ç _ ğ

Kitap - Kitabı

Ferit -Feridi

Ağaç -Ağacı

Kabak – Kabağı (**L.A.**)

Lâkin bir heceli bazı kelimeler bundan müstesnadır, yani bu bir heceli kelimeler asla yumuşamaz, hâliyle kalır. Ok kelimesinin tasrifi [nazarî olarak] şöyle olmalıydı:

Ok, oğun, oğu V.S.

Hâlbuki bu tek heceli kelimeler şöyle tasrif idilir:

Ok, okun, oku, oka, (tekrar), okta, oktan, okla, okçin. (**L.A.**)

Bu hâl, bir hecelilere mahsus değildir. (sepet) ve (servet) misâller:

Sepet, sepetin, sepeti, sepete, (tekrar), sepette, sepetten, sepetle, sepetçin.

Servet, servetin, serveti, servete, (tekrar), servetten, servetle, servetçin.

ler- lar cem' edatı bir kelimeye iltihâk iderse, bitişik yazılır. Tasrif gelince yukarıdaki kaidelere tabî'dir; yani le-la ile çin-çin lahikeleri gibi bütün mef'ûliyet lahikeleri birlikde yazılır. Müşkûlât yokdur.

Bir ince, bir kalın iki misâl arzıyla iktifâ ideyim:

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.93)

Evler, evlerin, evleri, evlere, (tekrar), evlerde, evlerden, evlerle, evlerçin.

Kuşlar, kuşların, kuşları, kuşlara, (tekrar), kuşlarda, kuşlardan, kuşlarla, kuşlarçin.

Dikkat: Yukarıdaki tatbikatden anlaşıldığı üzere muzâf şeklinde bulunan isimlerin tasrifî sadâlı tasrifden farklıdır, yani mef'ûliyet edatından evvel bir n de ilâve idilir.

Ev, evi, evinin, evini, evine, evinde, evinden, eviyle, eviyçin.

Anne, annesi, annesinin, annesini, annesine, annesinde, annesinden, annesiyle, annesiçin.

(tanıdık), (bildik), (gördük) gibi fiillerden müştak isimlere dil encümeni (sıla isimleri) demektedir.

Bu kabil kelimeler daima şahıslara muzâf olan sıla isimleri yumuşak üçüncü şahsa muzâf olanlar ise sair muzâflar gibi tasrif olunurlar. Aşağıya menkul misâller encümenin risalesinden alınmıştır:

On Beşinci Ders

Tatbikat

Geçen on dört dersde, dil encümeninin tesbit itdiği umdeler dâhilinde yeni imlâmızı izâh itmişdik. Bundan i'tibaren üç dersde de bazı temrinlere girişeceğiz. Bu temrinler birincisi pek eski tarzda, ikincisi orta devirde, üçüncüsü de yeni zamanlarda yazılan müntehabâtdan çıkarılmışdır. İbtidâ yeni harflerle bir metin, sonra bunun Arab harfleriyle aslı, onı muta'kıb tatbikatı arz idilecektir.

Yusuf Kâmil Paşanın (Telemak) Tercümesinden:

(Kalipso) nam peri cezire nişin (Ülis) tesmiye olunan maşukunun terk ve azimet ve fiakatından hasıl olan teessüri kalbini tedil edicek tesellî bulamamasından ve naili hayati sermedi olmasından kendisini bedbaht ve sitemdidei tali'i saht at ve şümar etmesiyle sakin olduğu mağara sadâyı halavet edasından aks pezir olmayıp hizmetinde bulunan duhterani perî peykeran huzurunda fethi dehâne hirasın oldukları halde bi bahari daimi ile muhat olan ceziresinde vakhi çemenistanı şükufezar üzerinde ekseriya münferinden ve müteessiren gezinir idiysede bu hal ve mahal ukdei düşvar küşadi dili gam abadını hal (1) etmediğinden başka her bâr birlikte geşt

ve güzâr ettiği maşûkunun güftar ve mişvarını ihtar etmekle sahili deryada mahzunane oturup eşki çeşmini etrafa serper ve maşukı âşık fedanın rakip ve zahip olduğu şefinenin gittiği tarafa hasri nazar eder idi. (L.A.)

Bil-iltizâm çetininden intihâb itdigimiz şu ibârenin eski harflerle imlâsı (imlâ değışdirilmemiştir):

“(Kalipso) nam peri cezire nişin (Ülis) tesmiye olunan ma’şûkunun terk ve azimet ve firkatinden hâsıl olan teessür kalbini ta’dîl idecek tesellî bulamamasından ve naili hayat sermedî olmasından kendüsini bî-baht ve sitemdidei tali’i saht ad ve şümar itmesiyle sâkin olduğu mağara sadâyî halâvet edâsından aks pezir olmayub hidmetinde bulunan duhteran perî peykeran huzurunda feth dehâne hirasân oldukları hâlde bi bahar daimi ile muhat olan ceziresinde vâki çemenistan şükufezar üzerinde ekseriya münferden ve müteessiren gezinür ise de bu hâl ve mahal ukdei düşvar küşad dil gam abadını hâl (1) itmediginden başka her bâr birlikde geşt ve güzâr itdigi ma’şûkunun güftar ve mişvarını ihtar etmekle sahil deryada mahzunane oturub eşki çeşmini etrafa serper ve ma’şûkı âşık fedânın rakib ve zahib olduğu sefinenin gittiği tarafa hasr nazar eier idi.” (O.T.)

Tatbikat

(Kalipso) ve (Ülis) gibi ism-i hâsların henüz nasıl yazılacağı resmen tesbit edilmedi. Bizim tasvitimize göre böyle yazılırsa da menşe’i imlâsı muhafaza idilince şekil Calipso, Ulyse olur.

Nam ı â ile yazmadım; çünkü pek bariz hâce telaffuzuna kaçıyor.

Mâşuk kelimesinde bir (ayın) varsa da harekeli â ile ifâde olunabileceğinden koma işaretine lüzum görülmedi.

“Terk ve azimet ve firkatinden” deki olur, ki atıfedir, eski tarzda ve tarzında degil, ü gibi okunurdu. Fakat artık bu Arabî kaideye riayet itmeyüb atife ve onı daima ve okuyoruz. Bunun için ü yazmadım.

Teessür teessürün ortasına koma ya lüzum görmedim.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.96)

(kalb) kalp yazılır; yalnız tasrife geldiğinden sondaki p, b ye münkalibdir.

tâdîl in (tâ'dîl) in ayını â ile ifâde idebildik. İşarete lüzum yok.

(sermedi) yâ i tesbiti hâil bütün kelimelerin sonı sermedî mutlaka işaretli (î) ye muhtac. Aksi takdirde şive bozulur.

(ad) ve (at) le iltibas yok, çünkü bu kelimenin ma'nâsı metinden anlaşılır.

(itmesiyle), (ile) olsaydı ile ayrı yazılacaktı. Muhaffef (le) olduğundan kelimeye birleştirildi. (itmesi) bir sesli harfle bitdiğinden ile den evvel bir y zaruridir: etmesiyle.

(sakin) sâkin kelimesinde â nın üzerinde hareke, i nin üzerinde nokta i şarttır. Olmazsa (sakin), (sakın) telaffuz olunmak icâb ider.

(mağara) nın g sinin üzerine işaret koydum, (gayın belirsiz bir şekilde mefuzdur: mağara.)

(halâvet-i edâ) birlikde mi, ayrı ayrı mi? yazılacak; bilmiyorum. (dârü-lfünûn) bir kelime olarak yazılıyor: Dârülfünûn.

(Aks pezir) aks pezîr i bir kelime olarak yazdık. Bu gibi tasrifât nasıl olacak? Her hâlde şimdilik belli değil.

Bir hâtıra kabilinden arz idelim ki bu gibi mürekkebe kelime gitdikçe kitâbdan düşüyor. Artık (aks-ı pezir) şeklinde bir ibâre nakl edecek olursak onun bir kolayını bulmalıyız. Bundan başka klişe hâlde ta'birâtımızda var. Her hâlde temâyülün birlikde yazmak şeklinde tebarüz itdigini görmekdeyiz.

(hidmet) kitâbetde (de) ile, telaffuzda (ze) ile. Asla hizmetçiye hizmetçi dimiyor, hizmetçi diyoruz. Bu müşküli hâl edecek akademidir.

(perî peykerân) perî peykerân işte mürekkebe kelimeye bir misâl daha!

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.97)

(perî peykerân) ma'nâsına bir vasıf terki bî. Vasıf terki bî mürekkeb kelimedir. Böyle ise mürekkeb kelimeleri bitişik yazmalı. Ancak (gele bilmek), (yapı virmek) gibi mürekkeb fii'leri bir kelime telakkî itdi.

gelebilmek, yapıvirmek

Buna kıyasen mürekkeb isimlerde bir kelime midir? Misâl:

ebeğmeci _ ebe gümeci _ tereyağı _ tere yağı _ balkabağı _ bal kabağı _ kuşkonmaz _ kuş konmaz_ (**L.A.**)

(ekseriyya) Ekseriya şeklinde iki (y) ile mi yazılacak, yoksa birle mi? Gazetelerde her iki şekli görüyorum, bakalım telaffuz lügatı ne diyecek!

(müteesssiren) müteesssiren ortada komaya ihtiyac yok. Çünkü çift ee hemzeyi edâya kifayet iitmektedir.

(idiysede) idiysede eger (idi isede) olursa ayrı.

(hâl itmediginden) (hâl) müstakil ise hal dir. Lâkin bir terki bde veyahud ondan sonra bir sesli harf gelirse (müşedded) dir. Bu mes'eleyi de kesüb atacak encümendir: hal (etmediğinden). Dikkat buyurulursa görülecektir ki son harf ile (itmediginden) arasında bir ikinci lam daha mahsusdur: bir misâl daha:

satış mahalli (**L.A.**) satış mahalî (**O.T.**); mahal (**L.A.**) mahal (**O.T.**)

(birlikde) birlikte _ de degil, çünkü ondan evvel bir k var. Bu ise sert bir harfdir.

(geşt ve güzar) geşt ü güzar dır. (güftar ve mişvar) de böyledir: güftar ü mişvar. (oturub) sonda (pe); (be) degil: oturup. Çünkü Türkcede b ile biten kelime yok.

(zahib) sanmak degil, gitmek ma'nâsına. Şimdi bu kelime büsbütün metrûkdur.

(ider idi) (idi) müstakil olduğundan ayrı yazıldı: eder idi. Lakin muhaffef olsaydı birleşirdi: ederdi.

Tavsiye: Yeni imlâyâ alışmak için muhterem kari'lerimizin bil-iltizâm pek eski

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.98)

yazıları yeni harflere çevirmelerini rica ederiz. Vak'â bu uslûb pek köhnedir. Artık bu tarzda yazmak bir mukalidlik olur. Fakat temrin ve mümarese için bu kabil (tercüme) lere lüzum görüyorum.

Eski yazıların yeni imlâya gelemedikleri zehâbı boşdur.

Eski bir klasikde pek âlâ yeni harflerle yazılabilir. Binaen aleyh muhallid eserlerimizi tekrar basmak iktifâ iderse hiç gülcük çekmeyeceğiz.

Yarın daha hafif bir ibâre ile uğraşmak üzere şimdilik Nabî'nin güzel bir beytini kayd ile dersi bitirelim:

Baktım suturı nushai afaka serteser,

Bir harfi na bekaide yoktur miyanede. (L.A.)

Nabî

On Altıncı Ders

Geçen dersde gene nisbetle yeni bir devirden bir numune alıyoruz. Aşağıdaki satırlar Namık Kemal merhumun (Evrak-ı Perişan) ın başındaki sahifedir:

Asari edebiyeye zadei tabîat deyenler hafayayi kalbe ne büyük vukuf göstermişlerdir. Her müntesibi ebedin vîçdanına müracaat ederim, insanın yazdığı şeyler şevilişte evladıyla beraber değil mi dir?

Şark ve ğarbin hayretresi efkâr olan bunca bedayii edebini tasavvur ettikçe asari kemteranemin halk arasında okunmağa değil kendimce tekrar ihalei nazar olunmaga bile değeri olmadığını idrak ile beraber yine (veyahud yine) mahvabadi nisyanda kalmalarına bir türlü gönlüm kail olmuyor. Kimine bakıyorum çehrei hüzn üzerinde hasıl olan acı acı

tebessümler gibi gönlüme arzüyü girye veriyor.

Kimine bakıyorum, didei meserrette zuhur eden mahzun mazun giryeler gibi fikrimi ibtisama hevesnak ediyor.

Hangisini okusam her şeyden evvel vücuda getirmek için sarf ettiğim zamanı düşünüyorum; yırtıp mahv edivermek ömrümden bi parçayı kopararak ummani ademe atmak kabilinden görünüyor.

Bu teessürün netaicindendir ki bazı asari naçizanemin takdiri umumiye arzını arzu eyledim.

Bu evrakı perişan bir nevi cüzdan kabilindendir; tertibinde intizama dikkat olunmadı. Derununda tarih ve maarifi siyasiye ve manzum ve mensur sair yolda asari edebiyeden bir hayli şeylerle bazı mektuplar ve tercemeler bulunacaktır.

Halkın mürüvveti hatapuşanesinden ümit ederim ki nekayisi muaf tutulur.
(L.A.)

Namık Kemal

Merhumun imlâsıyla ve Arabca harflerle aynen:

“Âsâr edebiyeye zadei tabîat diyenler hafayai kalbe ne büyük vukuf göstermişlerdir! Her müntesib ebedin vicdanına müracaat iderim. İnsanın yazdığı şeyler şevilişde evladıyla beraber degilmidir?

Şark ve ğarbın hayretresi efkâr olan bunca bedayi’ edebini tasavvur ittikce asar kemteranemin halk arasında okunmağa değil kendimce tekrar ihale’i nazar olunmağa bile degeri olmadığını idrak ile beraber yine (veyahud yine) mahvabad nisyanada kalmalarına bir dürlü gönlüm kail olamıyor. Kimine bakıyorum çehre’i hüzn üzerinde hâsil olan acı acı tebessümler gibi gönlüme arzuyı girye viriyor.

Kimine bakıyorum, didei meserretde zuhur eden mahzun mahzun giryeler gibi fikrimi ibtisama hevesnak idiyor...

Hangisini okusam her şeyden evvel vücuda getirmek için sarf itdiğim zamanı düşünüyorum. Yırtıp mahv idivermek ömrümden bi parçayı kopararak umman ademe atmak kabilinden görülüyor.

Bu teessürün netaicindendir ki bazı âsâr naçizanemin takdiri umumiye arzını arz u iyledim.

Bu Evrak-ı Perişan bir nev'i cüzv'dan kabilindendir. Tertibinde intizâma dikkat olunmadı. Derûnunda tarih ve maarif siyasiye ve - manzum ve mensur - sair yolda âsâr edebiyeden bir hayli şeylerle bazı mektublar ve tercemeler bulunacaktır.

Halkın mürüvveti hatta puşanesinden ümid iderim ki nekâyisi muaf tutulur.”
Kemal (O.T)

(kalbe) kalbe. kalb müstakil yazılırsa kalp; mef'ûl hâlinde kalbe p, b ye mümkalibdir.

(müracaat) müracaat ortaya ayın için (') koymadım, çünkü çift a bu sadâyı viriyor.

(sevilişde) eski imlâ ne berbadmış! Yenisi böyle oluyordu: (sevilişde) bu da bazı mertebe iltibaslı. (sevilişde) bir dereceye kadar iltibassız. Yeni harflerle ne güzel azılıyor: seviliş. Ondan sonra (de) te dir, çünkü ondan evvel ş var.

değilmiydi (mi) sual edatı kelimedden ayrı yazılır.

(Şark ve garbın) dünki mutalaamı tekrar idiyorum. Klasik kıraatde:

Şark ü garbın

Fakat bu usûl git gide bırakılıyor; şu şekil hâsıl oluyor:

Şark ve garbın

(hayret res) (hayretres) kelimelerini birlikde yazdım. Hayretres çünkü mürekkebe kelimeleri bir çırpıda yazmağa resmî bir temâyül görüyorum.

(اف كـر) efkâr kelimesinin k sinden sonra mutlaka bir â gerek. Çünkü bu mevzu'da Kaf-ı Arabî kalın sâit alıyor. Efkâr yazarsak (اف قر) olur! (Fakirin mübalağası).

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.101)

(itdikce) ettikçe (ce) değil (çe) çünkü k den sonra c ler daima ç olur.

[Türkçe Türkçe dir; Türkçe değildir Hâlbuki çıkan bir alfabenin ünvanında bu yanlışlığı gördüm.]

(kendimce) buradaki ce dir çe değildir. Çünkü (kendim) in son harfi olan (mim) (çift haseki paşa) harflerine dâhil değil.

(yine) yi bazıları (gene) telaffuz ediyorlar; âmiyane olsa gerektir.

(mahv abad) mahvabad bir kelime olarak yazdım. Bi'l-tabî' bu tasrifler düşmüştür. Ma'nâsı da pek şâyandır: mahv = yokluk; abad = me'mûrluk iş ma'ni?

(türlü) yazıldı. (dürlü) telaffuzı düşmüştür.

(gönlüm) bu kelime dikkate çok şâyandır. Mücerred hâlinde gönül. Tasrifde gönlüm, gönlün, gönlü dikkat buyrulsun ki n den sonraki ü tasrifde düşüyor. (Türkcede bu kabilden on kadar kelime var.)

Anadolu lehcesinde n den burundan gelir ufak bir ses daha varsa da İstanbul şivesi bunu bilmiyor.

(hüzün). Ondan sonra sâitle biten bir kelime gelirse İstanbul şivesinden n den evvelki ü kalkıyor.

(arzu) – müstakil olmazsa arizü oluyor. Bu kelime üzerinde de oynanacaktır.

(meserretde) meserrette. Sonda t olduğu için (de) te hâline geliyor.

(yirtub) yırtıp sondaki (be) p oluyor.

edivermek mürekkebe fii'ller bir kelime olarak yazılır.

(ömür) mücerred olursa ömür, tasrifde ü kalkıyor: ömrümde.

(netaicindendir ki bazı âsâr) ortadaki ki (ke) bir rabıta olduğundan ayrı yazıldı. (ki) mukâbili olsaydı kendinden evvel gelen kelimeye bağlanacaktı.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.102)

(hattapuşane = hatta – puş – ane) bu terhib bir kelime ad olunursa hatapuşane şeklini alır. Bu klişe köhneleşmiştir.)

Farisî (ümid) deki (mim) mişdi degildir: ümit. Bu Farisî kelime Türkce umut (ummaktan) alınmıştır.

On Yedinci Ders

Tatbikat

Bu dersde, son zamanlarda yazılmış bir kânun metnini, Mübeccel ve mukaddes Cumhuriyet Teşkilât-ı Esâsiyesinin Türklerin hukuk ‘âmmesine dair birkaç maddesini yeni imlâyâ teberrüken mevzu’ı ittihâz ideceğim:

Her türk hür dogar, hur yaşar. Hürriyet başkasına muzir olmayacak her türlü tasarrufatta bulunmaktır.

Hukuki tabiiyeden olan hürriyetin her kes için hududu başkalarının hududi hurriyetidir; bu hudud ancak kanun marifetiyle tesbit ve tayin edilir.

Türkler kanun nazarında müsavi ve bila istisna kanuna riayetle mükelleftirler! her türlü zümre, sınıf, aile ve fert imtiyazları memnû ve müiga dir. Şahsi masuniyet, vicdan, tefekkür, kelam, neşir, seyahat, akt, say ve amel, temellük ve tasarruf, ictima, cem’iyet, şirket hak ve hürriyetleri türklerin tabii hukukundandır.

Can, mal, ırz, mesken her türlü taarruzdan masundur. Kanunen muayyen olan ahval ve eşkhldan başka bi suretle hiç bir kımse derdest ve tevkıf edilemez.

İşkence, eziyet, musaedre ve angarya memnûdur.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.104)

Menafii umumiye için lûzumu usûlen tahakkuk etmedikce ve kanuni mahsus mucubince deyer pahası peşin verilmedikce hiç bir kimsenin malı istimval ve mülkü istimlak olunmaz. Fevkalâde ahvalde kanun mucubince tahmil olunacak nakdî, aynı ve say ve amele müteallik mukellefiyetler müstesna olmak üzere hiç bir kimse hiç bir fedakharlığa içbar edilemez. Hiç bir kimse mensup olduğu din, mezhep, ve felsefi ictihattan doalyı muaheze edilemez.

Asayiş, adabi muaşaarti umümiye ve kavanine mugayir olmamak üzere her türlü ayinler serbestir.

Kanun ile muayyen olan usul ve ahval haricinde kimsenin meskenine girilemez ve üzeri taharri edilemez. Matbuat kanun dairesinde şerbsttir ve neşr edilmeden evvel teftiş ve muayeneye tabi değildir.

Seferberlikte, idarei urfiye halinde ve yahut müstevli emrazdan dolayı kanunen müttehaz tedabir icabatından olarak vaz edilecek takyüdat müstesna olmak üzere seyahat hiç bir suretle tekayüdata tabi tutulamaz. (L.A.)

Bu maddelerin eski imlâ ile yazılmışları:

“Her Türk hür doğar, hür yaşar. Hürriyet başkasına muzir olmayacak her dürlü tasarrufâtta bulunmaktır.

Hukuk-ı tabiiyeden olan hürriyetin her kes için hududı başkalarının hudud hurriyetidir. Bu hudud ancak kânun ma‘rifetiyle tesbit ve ta‘yin edilir.

Türkler kânun nazarında müsavî ve bilâ istisna kânuna riayetle mükellefdirler. Her dürlü zümre, sınıf, aile ve ferd imtiyazları mûgâ ve memnû’dur.

Şahsî masuniyet, vicdan, tefekkür, kelâm, neşir, seyahat, akd,

say ve amel, temellük ve tasarruf, ictima', cem'iyet, şirket hak ve hürriyetleri Türklerin tabîi hukukundandır.

Can, mal, ırz, mesken her dürlü taarruzdan masundur.

Kânunen muayyen olan ahvâl ve eşkâlden başka bi sûretle hiç bir kimse derdest ve tevkîf edilemez.

İşkence, eziyet, musadere ve angarya memnû'dur.

Menafî' umûmiye için lüzumı usûlen tahakkuk itmedikce ve kânun mahsus mucibince deger pahası peşin virilmedikce hiç bir kimsenin malı istimvâl ve mülkü istimplâk olunmaz.

Fevkalâde ahvâlde kânun mucibince tahmil olunacak nakdî, aynî ve say' ve amele müteallik mükellefiyetler müstesna olmak üzere hiç bir kimse hiç bir fedakârlığa icbâr idilemez.

Hiç bir kimse mensub olduğu din, mezheb, ve felsefî ictihattan dolayı muaheze idilemez. Asayiş, adab-ı muaşeret-i umûmîye ve kavânine mugayir olmamak üzere her dürlü ayinler serbesdir.

Kânun ile muayyen olan usûl ve ahvâl haricinde kimsenin meskenine girilemez ve üzeri taharri idilemez.

Matbuat, kânun dairesinde serbesdir ve neşr edilmeden evvel teftiş ve muayeneye tabî' degildir.

Seferberlikde, idarei urfiye hâlinde veyahud müstevli emrazdan dolayı kânunen müttehâz tedabir icâbatından olarak vaz' idilecek takyüdat müstesna olmak üzere seyahat hiç bir sûretle tekayüdâta tabîi tutulamaz." (O.T.)

Tatbikat:

(hürriyet) midir, hürriyet midir, yani y ikimidir, bir midir? Dil encümeninin kesüb atacağı bir işdir.

(muzur) tarzında da telaffuz olunuyorsa da münevverlerin telaffuzı muzır ihtiyâr itdik.

(dürlü) türlü şâyi' telaffuzur.

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.106)

(hudud) mücerred hâlinde hudut; sonda (de) olmayacağından t ye kalb idildi. Fakat tasrif hâlinde hududa, hududu.

(marifetiyle) ortasındaki (ayın) ı a edâ idebiliyor; bunun için komaya ihtiyâc görünmedi.

(tesbit ve ta'yin) tesbit ü tayın atıfe vavını ü şeklinde yazmak eskimiştir. Metinde ve şeklini kullandık.

(riayet), (') işaretine lüzum görmedim. a ile (ayın) izhâr olunuyor.

(sıf) mücerredse sınıf, tasrifde sınıf ikinci ı yok!

(ferd) fert sondaki (de) t olmuş.

Sona gelen ya'i nisbetler her hâlde uzatılır. Ya'i nisbetin üzerine (^) konacağı kaidedir. şahsî.

Birkaç misâlle şu telaffuzı tesbit idelim:

(ilmî), (fennî), (sanaî), (beşerî), (mülkî), (adlî), (fikrî), (ferdî), (zihnî).

Dikkat buyurulsun ki bu (ye) mef'ûlün bih degildir. O (ye) ince ve kısaca telaffuz olunur: mülki sat, zihni yorma.

İlmî bir kitâb, adlî bir mes'ele, beşerî bir hata, fikrî bir tecrübe.

(s'ay) say şekli ihtibâr idildi. s'ay yazmağa hâcet yok.

(taarruz) (ayın) iki a nın arasında yok gibidir.

(derdest) etimoloji i'tibâriyle mürekkebe de tek bir kelime yerindedir: derdest.

(itmedikce) etmedikçe kelimesinde (ce) değil (çe) – yani ce olmuyor, çe oluyor, çünkü k den sonra c harfi ç ye münkalibdir.

(mucibince) ise böyle degildir. Zirâ mucibin kelime ve lahikesinin

Yeni Alfabe ve İmlâ Dersleri (s.107)

sonı sekiz ma'hud harflerinden sayılmaz: mucibince olur.

(bahalı) bu kelimeyi İstanbul (p) ile okuyor: paha.

(fevkâlâde) 1) fevk 2) al 3) âde; üç cüzden ibâret olan bu ta'biri bir kelime telakkî itmek münâsibdir: fevkalade.

(fedakâr) Kaf-ı Arabî kalın sâit almış: fedakâr.

(mensub) sonlardaki (be) p ye münkalibdir: mensup.

(mu'aheze) vav ın üstündeki hemzeyi a ile pek güzel edâ itmek kabildir: muaheze.

(matbu'at) ayın işaret idilmemek üzere u ve a ile pek âlâ terkım olunabiliyor: matbuat.

(yahud) ın dalı t oluyor: yahut.

(seyahât) ın sini kaideten meksurdur; fakat Türklerce şâyi' meftûhdur.

*

Dersleri burada hıtâma irdiriyoruz. Şu on yedi fasılda ancak kaideleri göstermiş olduk. Telaffuz ve imlâ cedveli henüz encümeni tarafından ikmal edilmediğinden belki bazı kelimelerde yanlışlık olur.

Görüyorsunuz ki kaideler güc ve çapraşık degildir. 'Azamî on beş tesbit idilecek telaffuzları bir dereceye kadar sizi işgal idebilir.

Bu kursı ta' kib buyuran muhterem karielerime, temrin ve mümarese için bir usûl tavsiye ideyim: Elde henüz bir büyük kitab olmadığından, ona intizâren alışkınlık hâsıl olmak için biri pek eski, ikincisi mutavassıt, üçüncüsü yeni edebiyatdan yüzer sahifeyi yeni imlâyâ çeviriniz. Günde bir saatlik mümarese ne çokdur ne azdır.

Bu çevirmeleriniz üzerine de tatbikatda bulununuz. İki arkadaş birbirinin yanlışını bulmak sûretiyle mesa' ilerini birleştirelirse daha iyi olur.

Tasvitî imlâ vaka' pek kolaydır. Lakin bu kolaylığı nefes almak, su içmek derecesinde basit ad itmeyiniz. İdilen yanlışlardan anlıyorum ki dürüst ve pürüzsüz yazı yazmak için mütehasısların bile temrin yapmaları vacibdir.

Tekrar ideyim ki bütün mes'ele alışkanlıktadır. Tasvitî olmayan eski imla bu derece güc olduğu hâlde erbâbı için kolay geliyordu. Bunun sebebi ne? Mümarese, i'tiyâd, tekrar ve meleke.

İşte mümarese, i'tiyâd, tekrar ve meleke sayesinde yeni imlada da bu kadar tîde elde edeceksiniz. Ondan sonrada: Eskisi ne güc, yenisi ne kolaymış, diyeceksiniz. Günde en azdan bir saatlik temrini çok görmeyiniz. Yazı, imla, bir Türk için elzemdir. Hayatınızda her dakikada tatbikatını göreceğiniz bu ilme günde bir saatinizin tahsisi zaruridir.

Tab'dan Sonra İlâveler

Bu derslerin forma forma tab'dan sonra iki ta'mim ile yeni imlâda ta'diller yapıldı. Muhterem kar'ilerimize bu ta'dilleri ancak hatmede arz idebildik. Şu ıslahâtı son şekillerine göre icmal idiyoruz:

1) Fiillerde şahıs ve zaman lahikelerini, isim ve sıfatlara iltihâk iden bazı edevatı birleştiren bağlama (-) işareti büsbütün kaldırılmışdır. Hiçbir mevzu'da artık bu işarete ihtiyac yok! İsim ve fiil tasrifâtı için nerede bir bağlama işaretine tesâdüf iderseniz onu kaldırınız. Lahikeleri o isim, sıfat veya fiil ile birlikde yazınız.

(ise, ile, için, iken) in muhaffefi olan (se, le, çin, ken) birlikde yazılacak. Muhaffef şekil ayrı bir kelime gibi yazılacak. Kezâlik (ce, çe) ve rabte olmayan (س) kelime ile birleştirilir. Fakat (س) rabtesi ayrı yazılır, müstakil kelimedir. Yeni şekil (resmî metinden):

geliyorum, geleceksiniz, geleceklerdir, yapmalıyım, geleyim, gidebilirim, söylesin, güzeldir, demirdir gibi.

Ahmetle, buysa, seninçin, gelirken gibi.

mertçe, benimki, yarınki, hasta, eyyicedir, eyice anladım.

2)İstifham (mi)si ayrı yazılır: geldi mi? Fakat kendinden sonra gelen her türlü lahikeler ona rabt olunur; ben miydim?

Geliyor musunuz?

3) Rabıta edatı (۴۵) gibi (dahı) ma'nasına olan (de) de-da ayrı kelime olarak yazılır.

Hasan da geldi Ahmet de.

4) Farsî terkeb denilen tasrifde (-) çizgiden sonra i gelirdi. Bu çizgi kalkmışdır. İ kelimeye rabt olunur. Eski şekil Bab-ı âlî. Yeni şekil Babı âlî.

5) Koma işareti (‘) yalnız kelimenin ortasında durak yerinde kullanılır. Kelimenin başına veya sonuna hiç gelmez. Mes’ele, hey’et gibi.

6) kh, gh mürekkebâtı kalkmışdır. (kaf) ve (kef) harflerini birbirinden ayırmak için bu h nin, gördüğü işi (^) sibak işareti görecek k ve g den sonra u ve a üzerine işaret konacak olursa anlayacağız ki k nin, g ise k okunacak. Kâfir, agâh.

Uzatma işareti olmadıkca k, g (kaf) ve (gayın) olarak kalır.

7) Bu uzatma işareti (^) ı harfi de incelenir. I dan sonra u ve a üzerine ı inceleniyor. Lâne, lûzun.

8) Kezâlik bu uzatma işareti (^) manaları ayrı olan sesdaş kelimeleri ayırır:

Alem (bayrak manasına); âlem.

Ali; âli

9) Nisbet yâ’larının üzerine (^) konur:

Vatanî, ilmî, edebî.

10) Uzun â, û kalkmışdır. Bu dakikayı te’min idecek şekil degil, şivedir.

